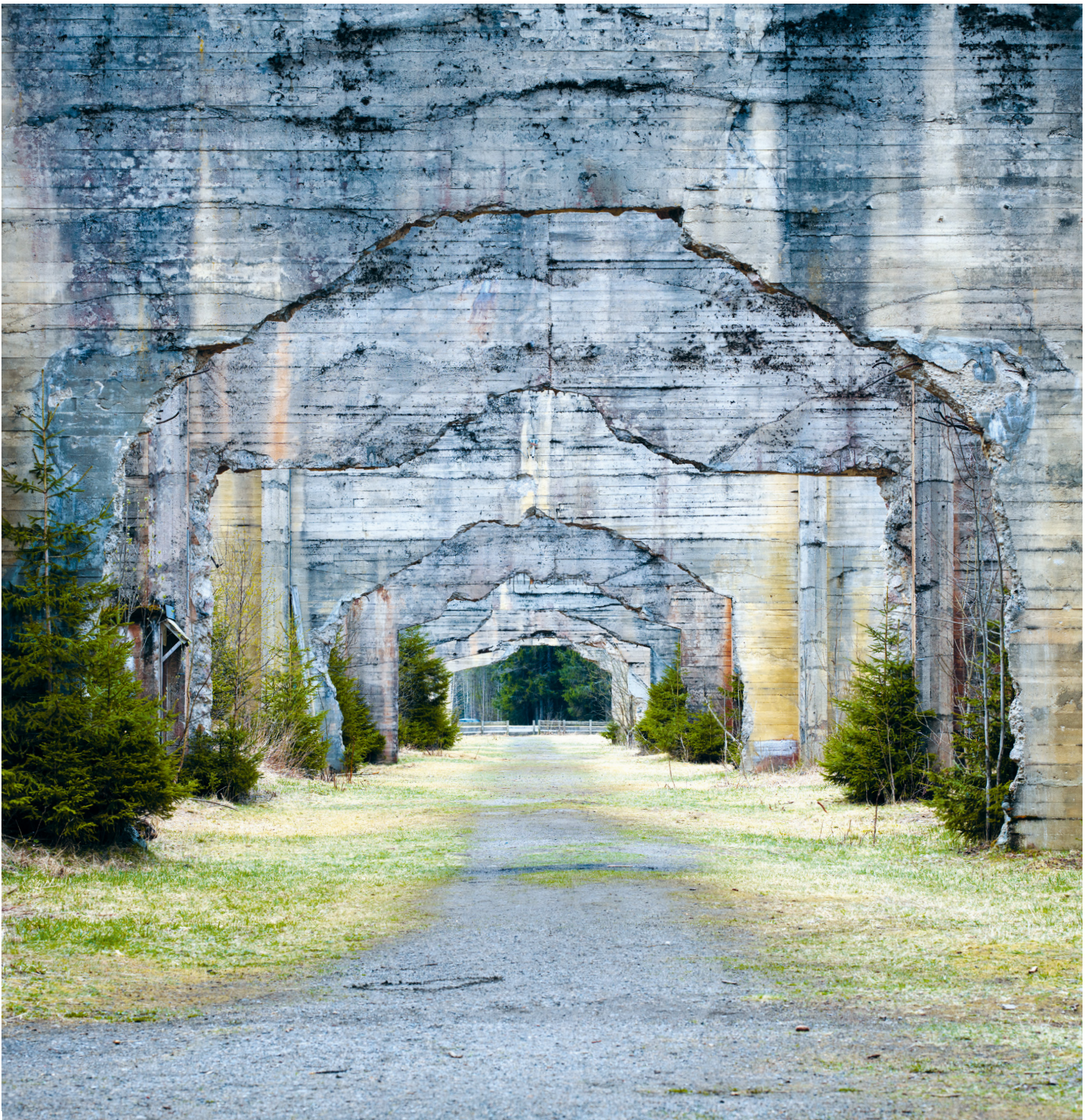

RIKSANTIKVARENS

årsrapport

2020

TANKSSKYTEBANEN ved

Trandumskogen har store dimensjonar. Her står det fleire store vegger i armert betong. Banen er ca. 300 meter lang og ender i ein voll i fjell. Veggane skulle fungere som ein stor lydtempar for øvingssskyting, og i tillegg stoppe bomskot. Hensikta var å skyte gjennom alle åpningane for å treffe vollen i enden. Skytebanen bidrog også til å kamuflere skytestøy frå avrettingar. Trandumskogen er plassen der flest nordmenn vart avretta under andre verdenskrig og har i mange år vore ein sentral plass for å minnast dei falne under andre verdenskrig. Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

Riksantikvaren, mai 2021

Riksantikvaren

Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo

Besøksadresse / Dronningens gate 13

Tlf. / 22 94 04 00

E-post / postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no

Utarbeidet av / Riksantikvaren

Design / fetetyper.no

Innhold

DEL 1	4
Leders beretning	4
DEL 2	8
Introduksjon til virksomheten og hovedtall	9
DEL 3	16
Årets aktiviteter og resultater	17
3.1 Overordnet resultatdel	17
<i>Attraktive og levbare byer og steder</i>	26
<i>Bergensbanen og Rallarvegen</i>	28
<i>Utvalde kulturlandskap i jordbruket</i>	30
<i>Nytt utvalgt kulturlandskap i Gran</i>	32
<i>Arkeologiske undersøkelser i uybygde vassdrag</i>	34
<i>Skavernodden</i>	36
<i>Ny utgave av boken Kulturminnevern</i>	38
3.2 Detaljert resultatdel	40
<i>Fredningsstrategien</i>	74
<i>Riksantikvarens satsing på skogfinske kulturminner</i>	78
<i>Fredet krafthistorie</i>	80
<i>Full klaff for norske aktører i Europa!</i>	82
<i>Holla kirkeruin</i>	84
<i>Tilskot til kyrkjer – kva skal dei brukast til?</i>	86
3.3 Ressursbruk 2020	88
<i>Residenshagen ved Herregården i Larvik</i>	90
<i>Røros bergstad og Circumferensen</i>	92
DEL 4	94
Styring og kontroll i virksomheten	95
4.1 Risikostyring og analyser	95
4.2 Fellesføringer fra KMD	95
4.3 Evalueringer og tilsyn	97
4.4 Revisjonsmerknader og tilsynsrapporter	97
4.5 Fakta om personellmessige forhold	98
4.6 Digitalisering, effektivisering og samordning	99
4.7 Sikkerhet	103
<i>Riksantikvarens eksempelsamling</i>	106
DEL 5	109
Vurdering av framtidssutsikter	110
DEL 6	112
Ledelseskomentarer årsregnskap 2020	113
Årsregnskap	117
DEL 7	130
Definisjoner og terminologi	131

Del 1

Leders beretning

Covid-19 og pandemien har preget 2020 for oss alle. Ikke bare i Norge, men i det globale fellesskapet vi er del av.

Pandemien har blant annet fått ringvirkninger for Riksantikvarens arbeid i UNESCOs verdensarvskomiteé. I perioden 2017 til 2021 er Norge medlem av komiteen, hvor vi sammen med 20 andre land blant annet avgjør hvilke nye steder som skrives inn på verdensarvlista. Riksantikvaren leder Norges delegasjon til verdensarvskomiteen, i tett samarbeid med Klima- og miljødepartementet og Miljødirektoratet. I likhet med mange andre møter og arrangementer ble komitémøtet flyttet, og i 2020 ble det ingen nye innskrivinger på lista. Men fra våre hjemmekontorer videreførte vi arbeidet for god forvaltning av verdensarvverdiene, både internasjonalt og her hjemme.

REGIONREFORM OG OMSTILLING

For mange virksomheter i offentlig sektor var 2020 et år for omstilling. Hos Riksantikvaren innførte vi en ny organisasjonsmodell i februar 2020. Kort tid etterpå måtte vi alle arbeide fra hjemmekontor. Likevel har vi klart omstillingen godt og jeg er imponert over hvordan våre medarbeidere har håndtert overgangen, med nye kolleger og delvis nye oppgaver.

Regionreform og overføring av oppgaver fra Riksantikvaren til fylkeskommunene har vært vårt hovedfokus gjennom året. Fylkeskommunene har overtatt førstelinjeansvaret for saksbehandlingen av alt fra statens fredete bygninger

og middelalderens ruiner til brannsikring av tette trehusmiljøer og fartøyvern. De har tatt ansvaret og gjennomført oppgavene med stødig hånd. Kompetansen om kulturminnevern og kulturmiljø er solid, landet rundt. Gjennomføringsevnen likeså.

Et felles digitalt søknads- og saksbehandlingssystem, Digisak, ble lansert og tatt i bruk i 2020. I årene som kommer vil Digisak videreutvikles og inkludere flere tilskuddsordninger. Utviklingen av Digisak har skjedd i tett dialog med fylkeskommunene. Det samme gjelder veiledningsmateriellet vi har produsert og gjort digitalt tilgjengelig. Vi har etablert felles samarbeidsarenaer og faglig felleskap som kommer kulturmiljøene til gode.

DIGITALT SAMARBEID OG STORE LEVERANSER

Mange av oss har hatt en bratt digital læringskurve i løpet av fjoråret. Hos Riksantikvaren har vi vært heldige, og kan gjøre mye av jobben vår fra hjemmekontor. Som resten av samfunnet har vi forflyttet oss til digitale samarbeidsflater, men fått jobben gjort. Jeg er stolt av hva vi har fått til i felleskap, dette spesielle året.

Vi har levert på en rekke områder, som kulturhistoriske landskap, arkeologi, bergkunst og bygningsvern, for å nevne noe. Mange av middelalderkirkene våre har fått et løft, med

RIKSANTIKVAR Hanna Kosonen Geiran.

Foto: Øyvind Aase Fluge, Riksantikvaren

midler fra Barne- og familiedepartementet som Riksantikvaren har fordelt. Verdiskapingsmidler er delt ut til prosjekter som ser samfunnsutviklings- og næringsmuligheter i kulturmiljøer og kulturminner.

Å se kulturmiljøet som en ressurs i stedsutvikling gir også levbare byer og steder. Snart har 90 prosent av norske kommuner enten ferdigstilt eller mottatt støtte til arbeidet med egne kulturminneplaner.

Vi har også fått gjennomført store og viktige fredningssaker. Flere kraftverk i Statkrafts landsverneplan er nå fredet. I 2020 kunne vi også markere at det var 80 år siden starten av

---

Uansett, kulturmiljøene er en ressurs, for alle.

andre verdenskrig. Noe vi blant annet markerte ved fredningen av et område på nesten 27 km² av det krigshistoriske landskapet i Narvikfjellene.

NY STORTINGSMELDING

I løpet av 2020 fikk vi en ny stortingsmelding, Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold, som vektlegger hvor viktig vårt felt er for samfunnsutvikling, klima og miljø. Meldingen innførte begrepet «kulturmiljø» som et samlebegrep på kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Begrepet knytter oss sterkere til resten av miljøforvaltningen, og setter også an tonen for hvordan kulturminner bør sees på som en ressurs i samfunnsplanleggingen.

Stortingsmeldingen innførte nye nasjonale mål for vårt felt og gir retning for hvordan arbeidet med kulturmiljø kan sees i et samfunnsperspektiv. Engasjement er sentralt, og det er også en anerkjennelse av den viktige rollen de frivillige spiller i ivaretagelsen av kulturminner og kulturarv.

Klima, bærekraft og levbare byer er sentralt i den nye stortingsmeldingen, der nettopp gjenbruk av bygninger pekes på som et av flere virkemidler. På oppdrag fra Riksantikvaren gjennomførte SINTEF en undersøkelse som ble lansert i desember 2020. Undersøkelsen, som fikk stor oppmerksomhet i presse og fagmiljøer, viser at det nesten alltid er bedre å bevare og rehabilitere enn å bygge nytt, spesielt i et scenario der vi må kutte kraftig i klimagassutslipp de neste 30 årene. Når vi også vet at Norge skal bli et lavutslippssamfunn innen 2050, gir det seg selv at kulturmiljøforvaltningen, med vår erfaring på istandsetting og gjenbruk, kan og vil være en bidragsyter i arbeidet med å redusere klimagassutslipp.

NY STRATEGI

Med regionreformen og ny stortingsmelding i mente, startet Riksantikvaren i 2020 arbeidet med ny strategi for vår egen virksomhet. Her legger vi veien videre for vårt bidrag til at kulturmiljøforvaltningen i felleskap oppnår de nye nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken.

Kulturmiljø, kulturminner og landskap engasjerer mange. Vi merker interessen i alt fra dagspressen til sosiale medier. Arkeologi og bygningsvern omtales og debatteres. Andre verdenskrigs kulturminner engasjerer også nye generasjoner, og beriker fortellingen om dagens samfunn. En undersøkelse Norstat gjennomførte på oppdrag fra Riksantikvaren etter sommeren 2020, forteller oss at de som oppsøkte kulturmiljøer og kulturminner også var de som var aller mest fornøyde med norgesferien 2020.

Covid-19 og pandemien påvirket samfunnet på måter vi aldri kunne ha forestilt oss. Samtidig som kulturmiljøer beriker og bidrar til trivsel og identitet, vet vi at mange som driver næring med utgangspunkt i kulturmiljøer og kulturminner sliter nå. I Norstats undersøkelse bekreftet flere at de i 2021 vil bruke nærområdene og regionen sin mer. Det gir oss håp om at vi, så snart smittevern hensyn tillater det, igjen vil besøke kulturmiljøer og kulturminner, enten det er i urbane strøk eller i de flotte kulturhistoriske landskapene vi har.

Uansett, kulturmiljøene er en ressurs, for alle.

Hanna Kosonen Geiran
riksantikvar

← **SOGDALSTRAND I ROGALAND.** Fredet kulturmiljø og populært reise­mål i Norge. Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren.

↓ **POWERHOUSE KJØRBO** i Sandvika utenfor Oslo, er verdens første rehabiliterte kontorbygg som produserer mer energi enn det bruker. Prosjektet er ett av flere eksempler som trekkes fram i SINTEFs rapport «Grønt er ikke bare en farge – Bærekraftige bygninger eksisterer allerede» er utarbeidet under prosjektet «Kartlegging av gjennomførte klimaberegninger på eksisterende bygg» som ble igangsatt av Riksantikvaren. Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

↑ **SALHUS TRICOTAGEFABRIK** i Bergen kommune, var en av landets første trikotasje­fabrikker. Riksantikvaren fredet i 2020 fabrikk­en, som var en del av den tidlige industrialiserings­bølgen i Norge. Salhus Tricotagefabrik er nå av anleggene i Riksantikvarens bevarings­program for tekniske og industrielle kulturminner. Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

Del 2

RIKSANTIKVARENS VISJON
Fortida gjør framtida rikere.

Introduksjon til virksomheten og hovedtall

Om Riksantikvaren

Riksantikvaren er direktorat for kulturmiljøforvaltningen og er Klima- og miljødepartementets (KLD) rådgivende og utøvende faginstans for forvaltning av kulturminner, kulturmiljøer og det kulturhistoriske landskapet. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir iverksatt, og har et overordnet faglig ansvar overfor kommunene, fylkeskommunene, Sametinget, Sysselmannen på Svalbard og forvaltningsmuseene på kulturminnefeltet.

Riksantikvaren ledes av Hanna Kosonen Geiran (siden 26. oktober 2018), og virksomheten holder til i Dronningensgate 13 i Oslo.

Historikk

Riksantikvaren ble etablert i 1912, som en statlig stilling. I 1988 fikk Riksantikvaren direktoratstatus og ble samtidig delegert det overordnede, faglige ansvaret for kulturmiljøforvaltningen.

Riksantikvarens rolle og oppgaver

Riksantikvaren skal bidra til å realisere regjeringens nasjonale mål som gjenspeiler hva Norge vil oppnå på viktige miljøområder. Direktoratet skal også bidra til å videreutvikle politikken gjennom kunnskapsbaserte beskrivelser og analyser av tilstanden i sektoren.

Hovedmålgruppene er regjeringen, regional og lokal kulturmiljøforvaltning (fylkene, Sametinget og kommunen som kulturminnemyndighet), eiere av kulturminner, frivillige og andre engasjerte, innenfor kulturmiljøfeltet. Vår statlige kulturmiljøforvaltning skal utøves i dialog med lokale og regionale myndigheter.

Riksantikvaren

- skal iverksette regjeringens politikk og gi faglige innspill i arbeidet med politikkutvikling
- er Klima- og miljødepartementets rådgiver i alle saker som gjelder kulturminner og kulturmiljø
- har frednings-, innsigelses- og klagemyndighet
- er dispensasjonsmyndigheten for utvalgte kulturminner. Dette gjelder de fire store middelalderbyene samt enkelte bygninger og anlegg
- har ansvar for kirkeforvaltning
- er systemforvalter med ansvar for utvikling av digitale tjenester som sikrer en enhetlig kulturmiljøforvaltning og forvalter av sentrale data om kulturminner

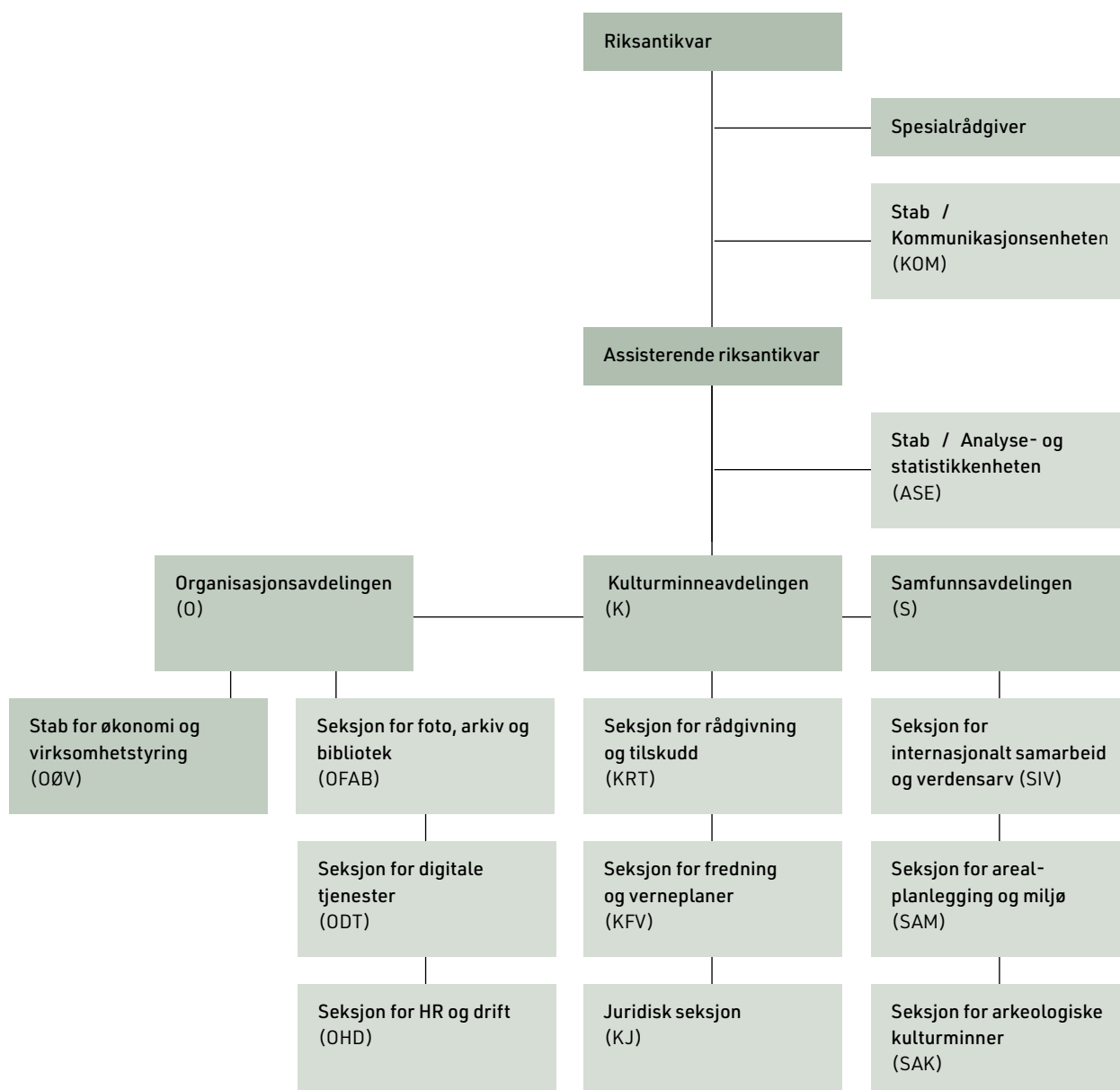
Organisasjonsendringer

Riksantikvaren fikk en ny organisasjonsmodell med virkning fra 1. februar 2020. Ny modell speiler direktoratets nye rolle etter oppgaveoverføringen i forbindelse med regionreformen som trådte i kraft 1. januar 2020.

Riksantikvaren er organisert i tre avdelinger, kulturminneavdelingen, samfunnsavdelingen og organisasjonsavdelingen. I tillegg har Riksantikvaren en kommunikasjonsenhet og en stab for analyse og statistikk.

Antall årsverk var 136 per 31.12.2020.¹

ORGANISASJONSKART

Ledelsen

Hanna Kosonen Geiran
riksantikvar

Audun Skeidsvoll
assisterende riksantikvar

Marit Huuse
spesialrådgiver

Karen Thommesen
kommunikasjonsdirektør

Elisabeth Dahle
*avdelingsdirektør i
samfunnsavdelingen*

Turid Kolstadløkken
*avdelingsdirektør
i kulturminneavdelingen*

Astrid Auran Nesbø
*avdelingsdirektør
i organisasjonsavdelingen*

Riksantikvarens samfunnsoppdrag

Riksantikvaren skal arbeide strategisk, langsiktig og effektivt med tilgjengelige midler for å sikre at mangfoldet av kulturminner, kulturmiljø og det kulturhistoriske landskapet forvaltes og tas vare på som bruksressurser, og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner, kulturmiljø og landskap skal tas vare på i et langsiktig perspektiv (St.prp. nr. 1).

For å ivareta samfunnsoppdraget skal Riksantikvaren gi KLD faglige innspill i arbeidet med politikk- og regelverksutforming: gjennomføre utredninger og analyser, samt gi råd om tiltak og virkemidler for å sikre måloppnåelse på kulturminneområdet. Som direktorat har Riksantikvaren dessuten et nasjonalt overordnet faglig ansvar for kulturminner. Dette innebærer at vi skal se til at nasjonal politikk og likebehandling blir ivare tatt i hele kulturmiljøforvaltningen.

Et representativt utvalg av kulturminner, kulturmiljø og landskap skal tas vare på i et langsiktig perspektiv.

D/S BØRØYSUND. Det er i dag om lag 250 historiske fartøy på Riksantikvarens verne liste. 14 av fartøyene er fredet, de andre har status som vernede skip. Det fredete dampskipet D/S Børøysund ble bygget i 1908 og er i dag landets siste kullfyrte dampbåt. I 1969 ble fartøyet overtatt av Norsk Veteranskibsklub. Norsk fartøyvern engasjerer mange frivillige, og deres innsats har vært avgjørende for den maritime kulturarven vi i dag har i Norge. D/S Børøysund har i flere omganger mottatt tilskudd over statsbudsjettet, senest i 2020. Foto: Dagfinn Rasmussen, Riksantikvaren

---

Riksantikvarens strategi 2017–2021

Riksantikvaren har en avgjørende rolle for å gjøre strategiske veivalg på kulturmiljøfeltet, og følgende strategiske satsinger støtter opp under dette:

- Riksantikvaren vil at kulturminner skal bevares, brukes, oppleves og utvikles.
- Riksantikvaren skal være pådriver for kunnskaps- og fagutvikling.
- Riksantikvaren skal være en tydelig og relevant samfunnsaktør.
- Riksantikvaren vil ha en helhetlig og effektiv kulturmiljøforvaltning.

Kulturminner må forvaltes i lys av endrede samfunnsbetingelser. Endret nærings- og bosettingsmønster, klimaendringer og den offentlige forvaltningen som er i endring med krav om effektivisering, digitalisering og modernisering i offentlig sektor er noen. En regionreform og en kommunereform er gjennomført, som innebærer etablering av større fylker og kommuner. Fra 2020 ble ansvar og myndighet for enkelte kulturminneområder overført til den regionale kulturmiljøforvaltningen. Dette har endret Riksantikvarens rolle og oppgaver.

En mer rendyrket direktoratrolle for Riksantikvaren innebærer styrket innsats både i iverksettning av den statlige politikken og i det å utvikle grunnlag for departementets politikk – og regelverksutvikling. Vi skal også styrke vår faglige rådgivning og støtte til regionalforvaltningen, Sametinget, Sysselmannen på Svalbard og kommunene.

Arbeidet med revisjon av gjeldende strategi (2017–2021) startet våren 2020. Den vil bli ferdigstilt våren 2021.

Nasjonale mål og prioriteringer på kulturminnefeltet

Regjeringen og Stortinget fastsetter de nasjonale miljømålene som gjenspeiler hva Norge vil oppnå på viktige miljøområder. I dag har vi 26 miljømål som dekker naturmangfold, klima, forurensing, friluftsliv, kulturminner og kulturmiljø og polarområdene.

I ny kulturmiljømelding, Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold* vedtatt juni 2020, har Stortinget fastsatt tre nye nasjonale mål i kulturmiljøpolitikken samtidig som de eksisterende målene ble opphevet.

1. Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø
2. Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging
3. Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk

Klima- og miljødepartementet utarbeidet høsten 2020 plan for oppfølging av den nye kulturmiljømeldingen, og Riksantikvaren skal bistå med oppfølgingen. De nye nasjonale kulturmiljømålene er sentrale, og miljøvernforvaltningens arbeid med klimautfordringene og utvikling av tematiske bevaringsstrategier er særlig vektlagt.

 ANTALL ÅRSVERK

136

Per 31.12.2020 hadde Riksantikvaren 136 årsverk. Ett årsverk defineres som en person i 100 prosent stilling i et helt år. Timetall som utgjør et årsverk vil variere for ulike medarbeidergrupperinger. Antall årsverk beregnes som sum av månedsverk i valgt periode, delt på antall måneder i utvalgsperioden. Årsverksberegningen reduseres ikke av ferieuttak eller avspasering av fleksitid og reisetid. Årsverksberegningen reduseres for alt annet fravær ≥ 1 dag. Om fraværet/permisjonen er med eller uten lønn er uten betydning for beregningen.

Nøkkeltall

Tallene for 2020 er hentet ut fra Systems, Applications and Products (SAP) som følger Direktoratet for forvaltning og økonomistyrings (DFØ) beregning av årsverk, det vil si fratrukk for fravær utover en dag. Årsverksberegningen reduseres for alt annet fravær utover en dag (unntatt ferieuttak eller avspasering av fleksitid og reisetid).

SAMLET TILDELING

Samlet tildeling gikk opp med 0,9 prosent fra 2019, og utgjorde kroner 792 235 000.

Riksantikvaren henviser til *Ledelseskomentaren i del VI. Årsregnskapet* for nærmere forklaringer og vurderinger av vesentlige forhold ved Riksantikvarens årsregnskap.

DRIFTSUTGIFTER

Driftsutgifter var kroner 227 557 589 i 2020, og gikk ned med 0,07 prosent fra 2019. Lønnsandelen utgjorde 55,9 prosent av dette, og gikk opp med 0,1 prosent fra 2019.

UTNYTTELSESGRAD DRIFTSPOSTENE

Riksantikvarens utnyttelsesgrad drift (post 01–29) ble 93 prosent i 2020. Det er økning i utnyttelsesgraden i 2020 med 0,3 prosent fra 2019.

LØNNSUTGIFTER PER ÅRSVERK

Lønnsutgifter per årsverk i 2020 var på kr 910 385, som var en økning på 1,4 prosent fra 2019.

Utvalgte hovedtall

Tabellen under viser Riksantikvarens nøkkeltall og volumtall for 2018, 2019 og 2020. Tallene kommenteres i kapittel 3.3 Ressursbruk.

TABELL 1 / OVERSIKT OVER NØKKELTALL 2018-2020

	2018	2019	2020
Nøkkeltall			
Antall årsverk	140	142	136
Samlet tildeling post 01-99	768 264 000	785 628 000	792 235 000
Utnyttelsesgrad post 01-29	90,0 %	90,0 %	93,0 %
Driftsutgifter	220 875 969	227 726 214	227 557 589
Lønnsandel av driftsutgifter	55,9 %	55,8 %	55,9 %
Lønnsutgifter pr årsverk	881 773	897 445	910 385

TABELL 2 / OVERSIKT OVER SAMLET TILDELING I 2020 PER POST. BELØP I KRONER.

Samlet tildeling		
Post 01	Driftsutgifter	153 874 000
Post 21	Spesielle driftsutgifter	36 620 000
Post 22	Flerårige prosjekt kulturminneforvaltning	53 495 000
Post 49	Kjøp av eiendom	11 132 000
Post 60	Kulturminnearbeid i kommunene	8 600 000
Post 70	Automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner	63 213 000
Post 71	Fredete kulturminner i privat eie, kulturmiljø og kulturlandskap	163 852 000
Post 72	Tekniske og industrielle kulturminner	58 045 000
Post 73	Bygninger og anlegg fra middelalder og brannsikring	91 196 000
Post 74	Fartøyvern	67 060 000
Post 75	Fartøyvernsentrene	16 894 000
Post 77	Verdiskapingsarbeid på kulturminneområdet	10 704 000
Post 79	Verdensarven	63 691 000

Del 3

Årets aktiviteter og resultater

DEL 3.1

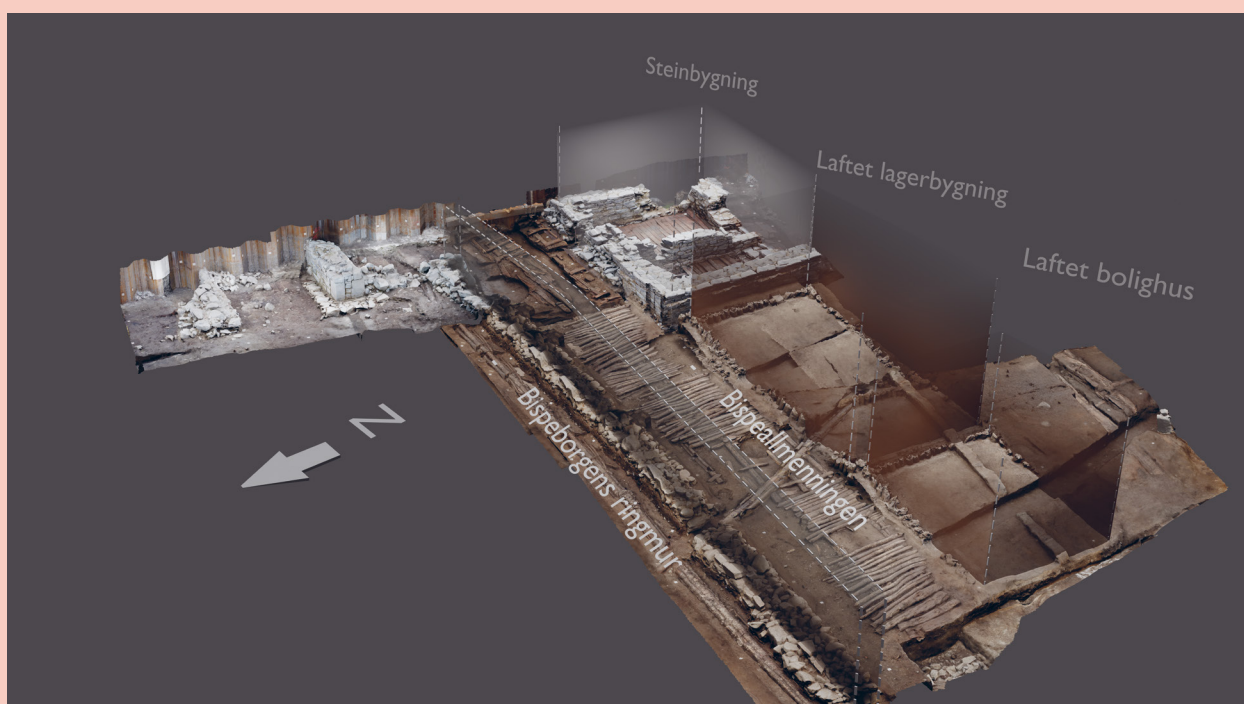
Overordnet resultatdel 17

DEL 3.2

Detaljert resultatdel 26

DEL 3.3

Ressursbruk 2020 60

↑ **DEN NYE FOLLOBANEN** mellom Oslo og Ski skal gå under Middelalderparken i Oslo. De arkeologiske utgravningene i prosjektet er de største som har vært gjennomført i hovedstaden på over hundre år. Illustrasjonen viser et utgravd bymiljø langs Bispeallmenningen, med bygninger og deler av bispeborgens ringmur. Bispeallmenningen ledet fra bryggene og opp til biskopens borganlegg. Gaten var fundamentert med treverk, og dekket av huggflis, spon og jord. Illustrasjon: Jani Causevic, NIKU

Del 3.1

Overordnet resultatdel

I kapittel 3 rapporteres det på krav og føringer gitt i tildelingsbrev og virksomhets- og økonomiinstruksen for Riksantikvaren.

Samlet vurdering av resultater og måloppnåelse per 31. desember 2020

I 2020 har vi i hovedsak gjennomført det som er forventet av oss i tildelingsbrev og instruks.

Prioriteringer og styringsparametere

Det rapporteres at 13 av 18 prioriteringer, 72 prosent, i tildelingsbrevet er innfridd på en god måte. Årsakene til at fem av prioriteringer rapporteres som ikke hundre prosent er en kombinasjon av koronasituasjonen, behov for prioriteringer og forsinkelser hos eksternt instans.

Grønt statuslys på 26 av 35 styringsparametere viser god fremdrift og bidrag til prioriteringenes oppfyllelse. De resterende 9,26 prosent, har gult statuslys, som innebærer at en mer langsom fremdrift.

Oppdrag

I årsrapporten ser vi at nær samtlige av de 21 oppdragene er utført innen frist. Utsettelse av frist på oppdrag har skjedd i dialog med Klima- og Miljødepartementet (KLD), og ny frist er avtalt.

Måloppnåelse på overordnede prioriteringer

I henhold til Tildelingsbrevet for 2020 skal Riksantikvaren gi særlig prioritet til følgende:

OVERORDNET PRIORITERING 1

Arbeidet med Stortingsmelding - Regjeringen planlegger å legge frem en stortingsmelding om kulturminnepolitikken våren 2020. Riksantikvaren skal bistå departementet med ferdigstillelsen av meldingen og oppfølging etter behandling i Stortinget. Det kan være aktuelt å sende et supplerende tildelingsbrev etter at meldingen er behandlet i Stortinget våren 2020.

Ny stortingsmelding for kulturminnepolitikk, Meld. St. 16 (2019-2020) Engasjement, bærekraft og mangfold, ble vedtatt i Stortinget i juni 2020. KLD arbeidet med

en oppfølgingsplan for meldingen som ble ferdigstilt i november. Det ble ikke sendt supplerende tildelingsbrev. Oppdrag til Riksantikvaren i forbindelse med oppfølging av meldingen, ble gitt i Tildelingsbrevet for 2021.

OVERORDNET PRIORITERING 2

Regionreformen - Ved iverksettelse av regionreformen fra 1. januar 2020 overføres myndighet på kulturminneområdet til fylkeskommunene. Riksantikvaren skal bidra til at gjennomføringen av reformen skjer i tråd med de forutsatte intensjonene og samtidig videreutvikle og styrke rollen som fagdirektorat.

Riksantikvaren har i forbindelse med regionreformen opprettet prosjektet Kulturmiljøforvaltning 2020 (KF2020). KF2020 har forberedt og gjennomført overføring av oppgaver i kulturmiljøforvaltningen, samt utviklet digitale tjenester for søknad/saksbehandling (Digisak), og søk i historisk arkiv. Fylkeskommunene har vært involvert i prosjektet gjennom representanter i styringsgruppen, referansegruppen, ulike fora som har utarbeidet nye arbeidsprosesser, samt brukertesting av veiledere/Digisak.

Riksantikvaren har utarbeidet et omfattende veiledningsmaterieill i forbindelse med KF2020 og oppgaveoverføringen. Arbeidet har resultert i 40 veiledere og 25 brevmaler. Brevmalene er også oversatt til samisk og nynorsk. Flere ansatte i fylkeskommunene har bistått med brukertesting. I forbindelse med KF2020 er det også produsert og oppdatert annet informasjonsmaterieill som vil kunne komme kommuner og fylkeskommuner til nytte i årene som kommer.

OVERORDNET PRIORITERING 3

Kirkereformen og overgangen til ny Lov om tros- og livssynssamfunn - Parallelt med regionreformen har Riksantikvaren også en rolle i det utviklings- og oppfølgingsarbeidet som er knyttet opp mot Kirkereformen og overgangen til ny Lov om tros- og livssynssamfunn. Kirkene representerer kulturhistoriske verdier som må

ivaretas gjennom en forvaltning med tydelige rolle- og ansvarsfordelinger.

Riksantikvaren har våren 2020 levert utkast til Forskrift om forvaltning av kulturhistorisk verdifulle kirker som ikke er fredet (listeførte kirker), til nytt kirkerundskriv og levert innspill til høring om Opplysningsvesenets fond. Vi har også avgitt høringsuttalelse til kirkens kulturminnestrategi utarbeidet av Kirkerådet.

OVERORDNET PRIORITERING 4

Unesco verdensarvkomité og den norske medlemskapsperioden (2017-2021)
Koordinere og lede arbeidet som følger med Norges medlemskap i Unescos verdensarvkomité (2017-2021). Oppgaven gjennomføres i samarbeid med Miljødirektoratet og utføres i tråd med den ansvars- og arbeidsfordelingen som er nedfelt i mandat fastsatt av KLD.

Det planlagte møtet i verdensarvkomiteen (44COM) i Fuzhou i Kina sommeren 2020 ble utsatt på grunn av koronapandemien, til sommeren 2021. Komiteen har ikke behandlet saker i løpet av året, men Riksantikvaren og det norske teamet har deltatt i byrå- og informasjonsmøter knyttet til mandatet, samt opprettholdt dialog med relevante statsparter, institusjoner og NGOer. Det norske komitéteamet har opprettholdt regelmessig dialog og møtevirksomhet, samt bidratt i pågående oppgaver som revisjon av *Climate Action for World Heritage*.

OVERORDNET PRIORITERING 5

Klima – Riksantikvaren skal utvikle og styrke kulturminneforvaltningens arbeid med klimautfordringene.

Riksantikvaren har igangsatt arbeidet med å utarbeide en strategi for kulturmiljøforvaltningens arbeid med klima. Arbeidet er organisert som et prosjekt og det er ansatt en egen prosjektleder. Klimastrategien skal være ferdig innen utgangen av juni 2021.

Prosjektet er todelt, med de to satsingsområdene *hvordan sikre kulturarven med et klima i endring og hvordan bidra til å redusere klimagassutslippene*. Det er nedsatt både referanse- og arbeidsgrupper for disse områdene, med mange eksterne deltakere. Det er utarbeidet en analyse for å kartlegge interessenter og legge til rette for strukturert iverksetting og oppfølging av klimastrategien.

Det tre-årige prosjektet *Adapt Northern Heritage* ble avsluttet sommeren 2020. Les mer her: <https://adaptnorthernheritage.interreg-npa.eu/>. Et resultat var en veileder om risikovurdering og tiltaksplanlegging knyttet til klima og kulturmiljø. I samarbeid med assosierte partnere ble det laget eksempler på gjennomføring av slike planer. Se utdypende tekst under 3.2 Prioritering 7.

NY KUNNSKAP OM REHABILITERING OG GJENBRUK AV BYGNINGER

På oppdrag fra Riksantikvaren har SINTEF kartlagt dagens kunnskap om hvordan rehabilitering og gjenbruk av eksisterende bygninger belaster klimaet. I tråd med Parisavtalen og FNs bærekraftsmål skal Norge bli et lavutslippssamfunn innen 2050.

Undersøkelsen til SINTEF viser at det nesten alltid er bedre å bevare og rehabiliterer enn å bygge nytt, spesielt i et scenario der vi må kutte kraftig i klimagassutslipp de neste 30 årene.

Resultatene fra undersøkelsen viser at det er behov for omfattende livssyklusanalyser som inkluderer flere miljøindikatorer, samfunnsmessige og økonomisk aspekter.

Selv om nye hus bygges miljøvennlige og energieffektive, må utslipp ved riving og håndtering av avfall, transport og materialproduksjon til nybyggingen, tas med i det totale klimagassregnskapet. Først da får man det samlede bildet av kostnader og gevinster, både for økonomi og klima.

SINTEFs undersøkelse er den bredeste sammenstillingen av denne typen forskning vi kjenner til. Undersøkelsen inkluderer en systematisk litteraturgjennomgang av publikasjoner om livssyklusanalyser av eksisterende bygninger både i Norge og internasjonalt, og en kvantitativ analyse av 12 norske og 11 internasjonale casestudier.

Resultatene fra undersøkelsen viser at de potensielle miljømessige gevinstene er store ved rehabilitering og oppgradering. Utslippene ved rehabilitering utgjør bare opptil halvparten av utslippene ved at man river og bygger nytt. Samtidig viser undersøkelsen behovet for mer kunnskap om hvilke energieffektiviseringstiltak som bidrar best til å nå klimamålene, og hvilke som faktisk lønner seg i et klimaperspektiv.

ØVRIGE PRIORITERINGER

Samlet oversikt over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse

Riksantikvaren skal bidra til økt kunnskap om verdien og betydningen av kulturminner, kulturmiljøer og landskap som kilde til opplevelse og livskvalitet. Kunnskapen skal tas i bruk i utviklingen av byer, tettsteder og landskap, blant annet gjennom aktiv bruk av virkemidlene i plan- og bygningsloven. Slik vil de ressursene som kulturminner, kulturmiljøer og landskap representerer, bli utnyttet i samfunnsutviklingen, parallelt med at de kulturhistoriske verdiene blir tatt vare på.

Riksantikvaren skal i 2021 starte arbeidet med å utarbeide et samlet register over kulturmiljøer og landskap av nasjonal interesse. Det skal etableres et forprosjekt i samarbeid med utvalgte fylkeskommuner. Formålet er å utvikle de mulige samarbeidsrelasjonene med fylkeskommuner og kommuner, og forberede et nasjonalt prosjekt for et felles register. Registeret vil i utgangspunktet bestå av det allerede etablerte NB!-registeret, Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) registeret og NB!+. Sistnevnte skal fange opp de kulturmiljøer som faller mellom NB!-registeret (by) og KULA (landskap) Dette gjelder blant annet fiskevær, uthavner med videre. I 2021 vil vi starte opp arbeidet med å etablere NB!+ i samarbeid med noen fylker som har sagt seg villig til å være pilotfylker. Arbeidet er allerede igangsatt i Vestfold og Telemark. Parallelt har Riksantikvaren igangsatt arbeidet med å samkjøre de tre registrene, med henblikk på å etablere ett samlet register.

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA)

I 2020 ble KULA for Buskerud ferdigstilt. KULA-rapporter for flere fylker har vært på høring. Grunnet koronapandemien har det vært krevende å gjennomføre nødvendige befaringer og informasjonsmøter, men arbeidet med KULA-prosjektet er godt i gang i de aller fleste fylkene.

Flere fylker vil bli ferdigstilt i løpet av 2021. Bemanningssituasjonen hos både Riksantikvaren og i fylkene vil imidlertid påvirke framdriften, og det er forventet forsinkelser i prosjektet i 2021.

Kulturmiljøer av nasjonal interesse i byer og tettsteder (NB!-registeret)

NB!-registeret har siden etableringen vært et viktig verktøy i by- og stedsutviklingsarbeidet. I kjølvannet av at Riksantikvarens Bystrategi ble lansert i 2017 ble det igangsatt en revisjon av NB!-registeret. Revisjonen går blant annet ut på å supplere kulturmiljøtekstene med faglige råd for forvaltning basert på anbefalingene i Bystrategien.

Riksantikvaren har gjennom 2020 arbeidet med revisjon av NB!-registeret. Ved utgangen av 2020 var nærmere 30 prosent av kulturmiljøene i NB!-registeret sendt ut på høring. Disse kulturmiljøene ligger i fylkeskommunene Viken, Agder og Nordland. Revisjonen vil fortsette i 2021.

Arealplanlegging – redskap for god forvaltning av kulturmiljø

Arealplanlegging etter plan- og bygningsloven er et av de viktigste verktøyene samfunnet har for kunne å ta vare på og bruke kulturminner, kulturmiljøer og landskap på en bærekraftig måte. Riksantikvaren skal som direktorat bidra i utviklingen av dette verktøyet og formidle hvordan dette kan brukes.

Riksantikvaren har per 31. desember 2020 reist innsigelse til seks planforslag med henvisning til at kulturminner, kulturmiljøer og/eller landskap av nasjonal interesse er truet dersom planen godkjennes. En av sakene er i Oslo der Riksantikvaren er innsigelsesmyndighet, de øvrige fem er overtatt fra fem ulike fylkeskommuner.¹

Riksantikvaren har i 2020 også bidratt i arbeidet med å etablere et felles kriteriesett for landskap av nasjonal verdi, et oppdrag vi har levert rapport på i samarbeid med Miljødirektoratet.

¹ Rundskriv T-2/16 Nasjonale og vesentlige regionale interesser på miljøområdet – klargjøring av miljøforvaltningens innsigelsespraksis brukes som rettesnor for direktoratets vurdering.

TABELL 3 / ANTALL INNSIGELSER 2018-2020

	2018	2019	2020
Antall innsigelser til planforslag	9	15	6

↓ **GJELLESTADSKIPET.** Arbeidslaget ved baugen på Gjellestadskipet. Foto: Lise Evjen, Riksantikvaren

Utgravningen på Gjellestad sesongen 2020

For første gang på over hundre år er det gravet ut et vikingskip i Norge. Midlene til utgravningen, 15,6 millioner kroner, ble bevilget gjennom revidert nasjonalbudsjett (RNB) i 2020. Bakgrunnen for undersøkelsen var skipets svært dårlige bevaringstilstand. For å kunne sikre et unikt kildemateriale av nasjonal og internasjonal verdi, måtte utgravningen settes i gang raskt. Klima- og miljøminister Sveinung Rotevatn satte det første spadestikket på Gjellestad den 26. juni. Utgravningen var planlagt avsluttet den 13. november, men arbeidet ble forsinket og fortsatte frem til 18. desember.

Utgravningen av Gjellestadskipet har vakt stor interesse både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Prosjektet har drevet utstrakt formidling i felt til allmennheten gjennom hele sesongen 2020. Prosjektet har også åpnet for deltakelse fra frivillige, som

arkeologistudenter og ansatte i kulturmiljøforvaltningen underveis. Under hele feltarbeidsperioden har smitteverntiltak som følge av koronapandemien forsinket fremdriften i prosjektet.

Etter at feltarbeidet er ferdigstilt går prosjektet i 2021 inn i en etterarbeids- og rapporteringsfase.

Klemenskirken

I 2016 ble ruinene av Klemenskirken oppdaget i forbindelse med oppføring av et næringsbygg i Søndre gate 7-11 i Trondheim. I etterkant er det etablert et formidlingssenter på stedet der ruinene av Klemenskirken ble avdekket. I desember 2020 kjøpte Riksantikvaren formidlingssenteret Klemenskirken fra Angel Næringsbygg DA. Kjøpet ble gjennomført med bistand fra Statsbygg. Videre plan er at Riksantikvaren skal overføre forvaltningsansvaret fra oss til Statsbygg tidlig i 2021.

TABELL 4 / OVERSIKT OVER VERDISKAPINGSTILSKUDD I 2020. BELØP I KRONER.

Prosjekter 2020	Tilskuddsmottaker	Tilskudd	Søknadssum
Svalbard - kullkraftverket	Selvstyret	500 000	Tilrettelegging for ny bruk, stedsutvikling, reiseliv
Fotefar mot Nord	Nordland fylkeskommune	500 000	Revitalisering av fotefarprosjekter med over 100 kulturmiljøer, nettverk, næringspotensiale, lokalsamfunn
Bygningsvern i nord	Midt-Troms museum	250 000	Interkulturelt nettverk for håndverkere, materialprodusenter, utdannings-/kompetanseinstitusjoner
Træna 365	Træna kommune	300 000	Lokalsamfunn og næring
Bøla - bergkunst	Trøndelag fylkeskommune	250 000	Tilgjengeliggjøring, formidling og næring
European 16	Levanger kommune	400 000	Byutvikling, arkitektkonkurranse
Gravhaugen på Opphaug	Roret FK/Ørland kommune	250 000	Tilgjengeliggjøring, formidling, attraksjonsbygging
Ein bit av historia	Møre og Romsdal fylkeskommune	1 000 000	Programsatsing på næring og lokalsamfunn langs historiske ferdselsveger i M&R
Vestlandet - kraftturisme	Vestlandet fylkeskommune	100 000	Pilot for utprøving av reiselivsrute for vannkraftanlegg mv
Knaben gruver	Agder fylkeskommune	150 000	Mulighetsstudie framtidig bruk av Knaben gruver
Inkluderingsprogram	Museene i Akershus	300 000	Utprøving av inkluderingsprogram ved Museene i Akershus
Kulturarvopplevelser	Viken fylkeskommune	600 000	Fylkeskommunalt program for reiseliv, kultur og kulturarv i Buskerud/Viken
Middelalder Oslo	Tidvis AS	500 000	Digitalisering av middelalderbyen Oslo
Innlandet – mobilisering og samfunnsutvikling	Innlandet fylkeskommune	1 000 000	Utforske reg. samfunnsutviklerrolle gjennom tre lokale prosjekter (Grøna, Granum gård, Dokkajuvet)
Finnskogen natur og kulturpark	Finnskogen natur og kulturpark	400 000	Evaluerer av parkarbeidet – resultatoppnåelse og organisasjon – kulturmiljøforvaltning, næring, barn og unge, medvirkning
Engøyholmen, inkludering	Engøyholmen kystkultursenter	100 000	Seminar og rapport om arbeidet med utenforskap blant unge
Levanger, næring i trehusbyen	Levanger kommune	300 000	Byutvikling – revitalisering og næring i bakgårder med videre

Verdiskaping

Riksantikvarens arbeid med verdiskaping er i stor grad knyttet til forvaltning av post 77. Et hovedmål med post 77 er å tydeliggjøre kulturmiljø som en inn-satsfaktor for lokal og regional utvikling.

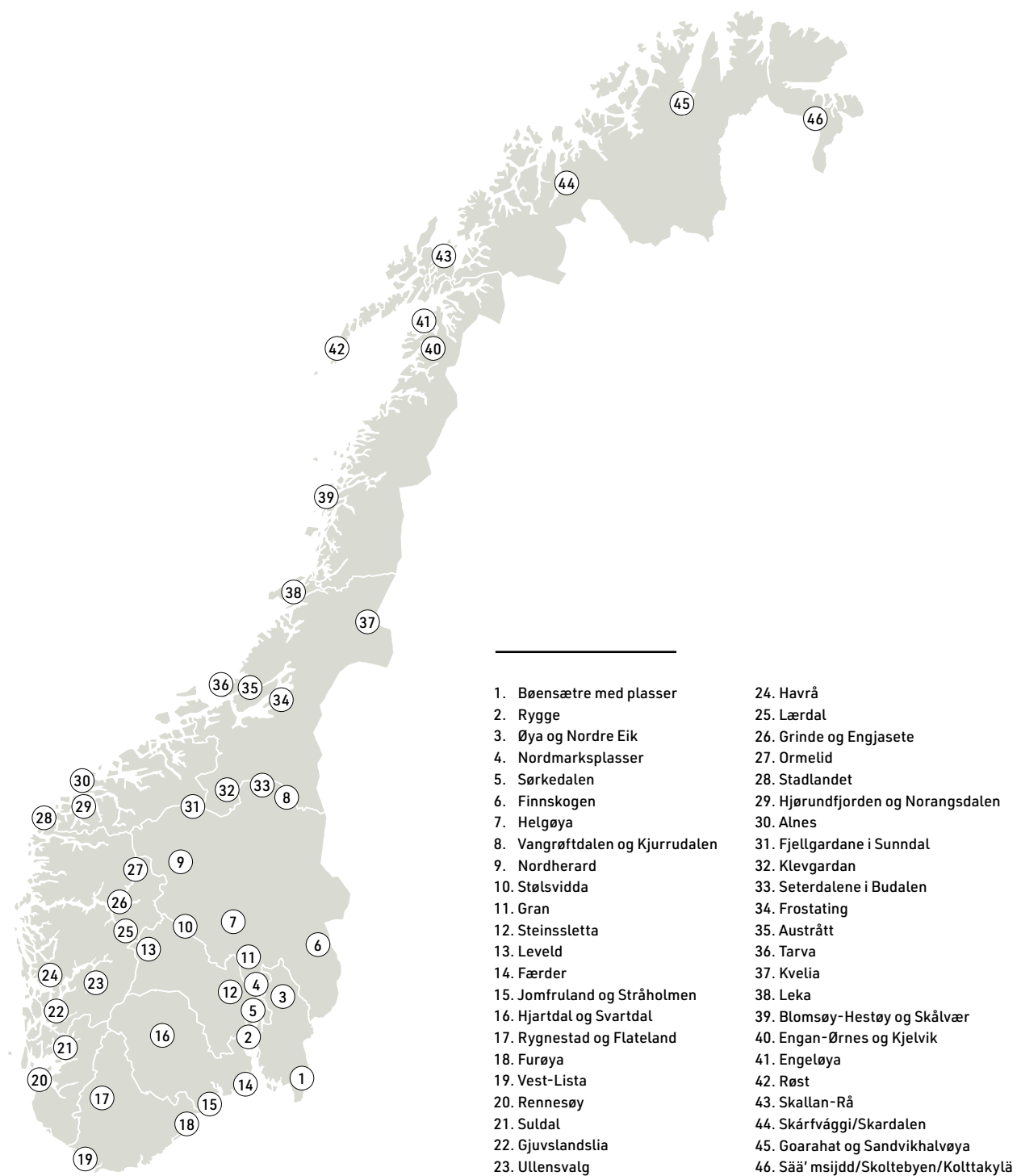
Det har til sammen vært aktivitet i 25 prosjekter som har fått tilskudd over post 77. I tabell 4 gis det en oversikt over nye tilskudd i 2020.

Riksantikvaren har gjennom 2020 gjennomført en resetting av verdiskapingsarbeidet. Vi ønsker å få

fram mer tydelige og kraftfulle prosjekter som vektlegger samfinansiering og samfunnsutviklerrollen på regionalt nivå. Dette innebærer blant annet tydeligere næringsprosjekter hvor virkemidler fra kulturmiljø- og næringssektoren koordineres. Videre ønsker vi også mer vekt på dokumentasjon, kunnskapsutvikling, læring og formidling.

Riksantikvaren vil i 2021 utarbeide en egen handlingsplan og oppsummere de siste års erfaringer med verdiskapingsarbeidet i en egen rapport.

FIGUR 1 / UTVALGTE KULTURLANDSKAP

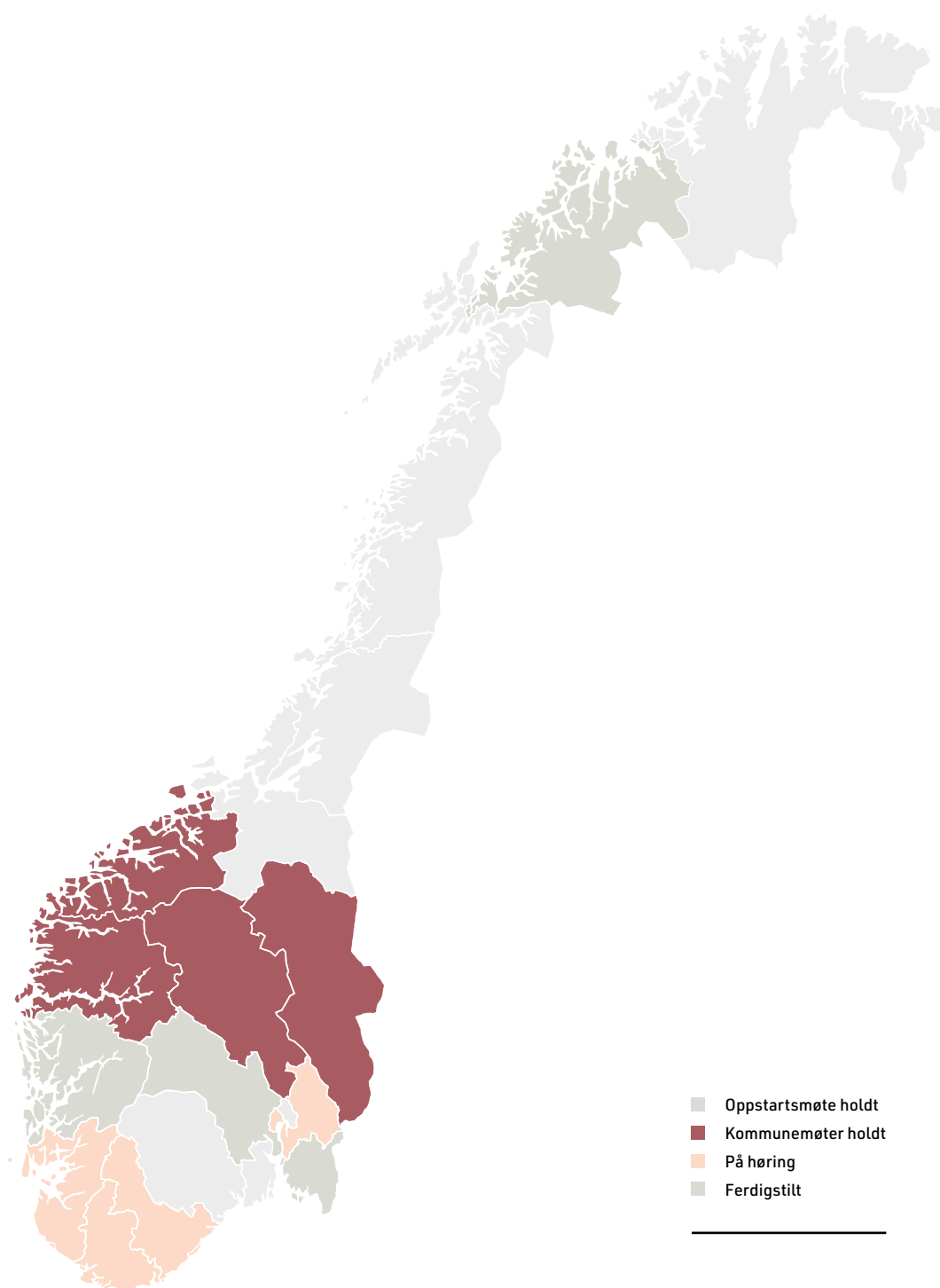
- ↓ **SKALLAN-RÅ I TROMS** er et fjordlandskap med intakt teigstruktur. Området ligger ved Kvæfjorden på den sørlige delen av Hinnøya. Landskapet er et utpreget landbruksområde som har bevart de karakteristiske lange, smale teigene fra steinvorrene og naustene i fjæra til sommerfjøsene oppe i den slake lia. Her er også spor fra bronsealderen og førromersk jernalder. Foto: Robert Nygård

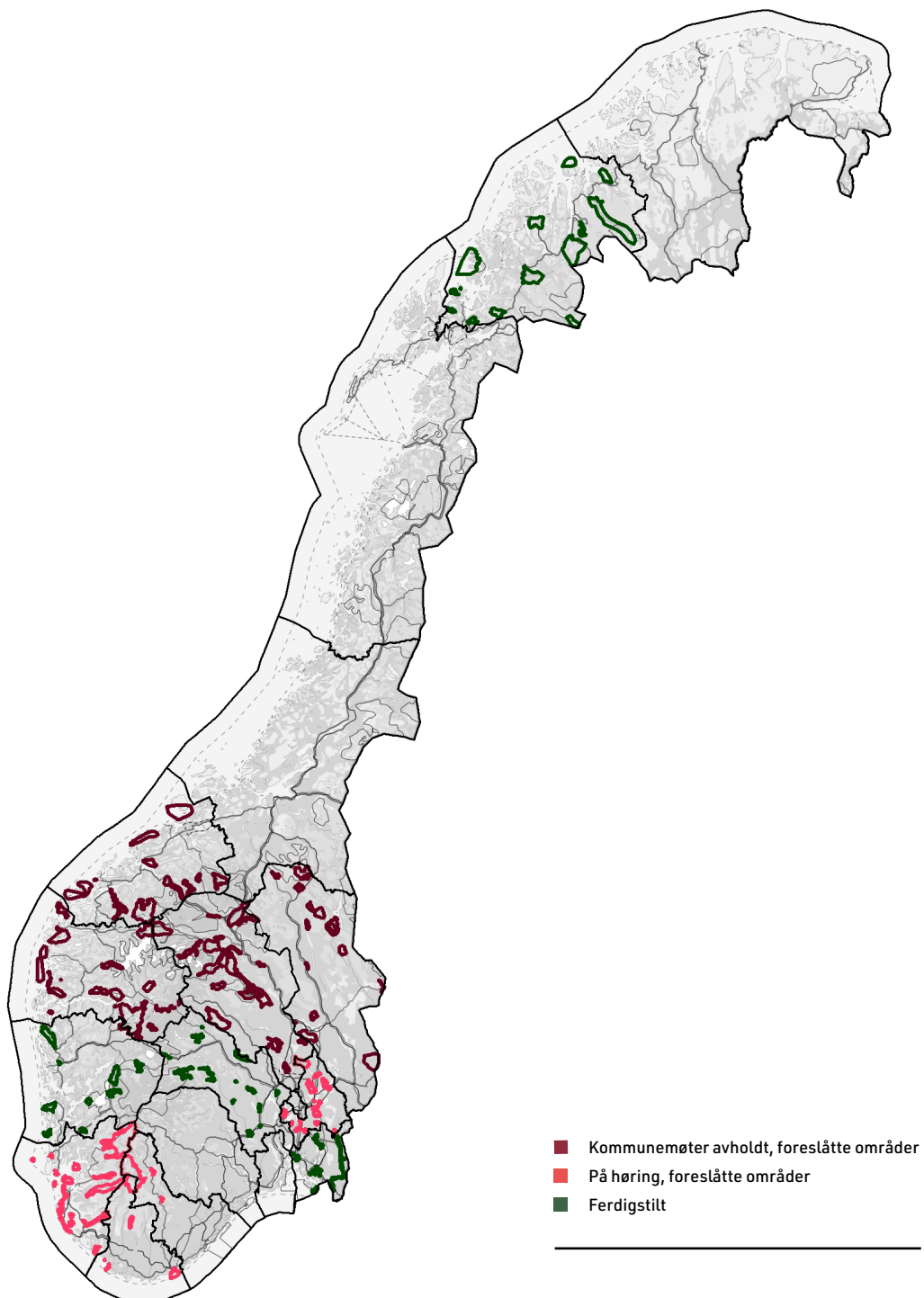
←

RØST I NORDLAND er et av de utvalgte kulturlandskapene i jordbruket. Bruken av fuglefjell og fuglegjødsla engler som sommer- og helårsbeite for sau særpreger landskapet. Sammen med beite- og slåttemarker, strandenger og lyngheier gir dette området stor naturmangfoldsverdi. To naturreservat og ett landskapsvernområde ligger innenfor området. Tre aktive gårdsbruk på øya viderefører Nordlandskystens fiskeribondekultur. Storfeholdet med nordlandsfe er tatt opp igjen, og sauene fraktes med båt til beitene i øyene. Foto: Oskar Puschmann

FIGUR 2 / OVERSIKT OVER STATUS FOR KULA PER FYLKE 31.DESEMBER 2020

FIGUR 3 / FERDIGSTILTE OG FORESLÅTTE KULA-OMRÅDER PER 31. DESEMBER 2020

↑ Levanger. Representanter for trehusbyen Levanger, Verdal og Steinkjer samarbeidet i prosjektet. Resultatet var medvirkningsmetoden ByLAB som ble brukt for å samarbeide med innbyggere om å bringe liv i sentrum av byene. Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

Attraktive og levbare byer og steder

PROSJEKTET ATTRAKTIVE NORDISKE BYER OG BYREGIONER (2017–2019) VAR ET INITIATIV FRA NORDISK MINISTERRÅD I OPPFØLGINGEN AV FNS BÆREKRAFTSMÅL. MÅLET VAR Å UTVIKLE VERKTØY FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING AV BYER OG STEDER.

Riksantikvaren deltok som rådgiver i prosjektet ledet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

I prosjektet deltok 18 små og mellomstore nordiske byer, deriblant Narvik, Hamar, Steinkjer, Levanger og Verdal fra Norge. De fleste av de norske byene har kulturmiljøer av nasjonal interesse som inngår i Riksantikvarens NBI-register. Verktøyene fra prosjektet har vært nyttige for Riksantikvarens by- og stedsutviklingsarbeid, blant annet i samarbeid om stedsutviklingsprosjekter i Estland hvor Riksantikvarens bystrategi inngår som kunnskapsgrunnlag.

Rapportene finnes nå på norsk på regjeringen.no. Disse er særlig aktuelle for kulturmiljøforvaltningen:

- Hovedrapporten *Attraktive nordiske byer* – strategier for en bærekraftig fremtid (Sweco, 2019)
- *Verktøykasse for levbare steder – levbarhet og næringsattraktivitet i bytransformasjon* (Arkitema/Everyday Studio/Fru Andersen, 2019)
- *Foreslåtte indikatorer og verktøykasse – Attraktive og bærekraftige nordiske byer og regioner* (Sweco, 2018) som blant annet løfter frem DIVE -kulturhistorisk stedsanalyse (Riksantikvaren, 2018), en analysemetode utviklet av Riksantikvaren, som inkluderer innbyggere i prosessen med å opparbeide kulturmiljøkunnskap for bruk i lokal planlegging.

→ Bymiljø på Hamar. Arbeidsgruppen for Hamar arbeidet med temaene miljøvennlig mobilitet og levbarhet gjennom samskaping.

Foto: Guri Dahl

Bergensbanen og Rallarvegen

I ET LANGSTRAKT LAND MED HØYE FJELL, DYPE DALER OG LANG KYSTLINJE, HAR FERDSEL OG KOMMUNIKASJON GJENNOM ALLE TIDER VÆRT UTFORDRENDE. BERGENSBANEN OG RALLARVEGEN INNGÅR I PROSJEKTET KULTURHISTORISKE LANDSKAP AV NASJONAL INTERESSE (KULA).

← *Sykkeltur på Rallarvegen.*
Begge foto: Jørn Jensen,
Viken fylkeskommune

↑ *Langs Bergensbanen og*
Rallarvegen.

I 1894 vedtok Stortinget at det skulle bygges en jernbaneforbindelse mellom Christiania og Bergen. Da Bergensbanen ble bygget på begynnelsen av 1900-tallet var det en av landets virkelig store ingeniørbragder. Det kostet mer enn et helt statsbudsjett – men reisetiden mellom øst og vest ble betraktelig kortet ned og bragden ble av Kong Haakon betegnet som «...vårt slektsledds storverk».

Det var et krevende arbeid å knytte landets to største byer sammen – lange avstander i veiløst fjellterreng gjorde transport av både folk og materialer utfordrende. Den 82 kilometer lange anleggsveien, Rallarvegen, starter på Haugastøl og følger Bergens-

banen til Finse, Hallingskeid og Myrdal før den fortsetter langs Flåmsbanen til Flåm. Her ble materiell og utstyr fraktet fram til der jernbanen skulle anlegges. Rallarvegen har sitt navn etter anleggsarbeiderne, rallarene. Frem til jernbanen åpnet i 1909 var over 15 000 rallarere innom anlegget!

Fortsatt kan man oppleve samspillet mellom landskapet, jernbanen og Rallarvegen. Det er mange spor etter denne historien i landskapet. Bruer og murer, ulike typer bygninger som vokterboliger og sikringsboder. 1000 m.o.h. passerer man også fjellgården Nygård fra slutten av 1700-tallet.

- ↑ *Det dramatiske fjellandskapet rundt fjorden står i sterk kontrast til dei milde fruktbygdene i det utvalde kulturlandskapet i Ullensvang. På garden Helleland heilt i framgrunnen har frukt vore hovudproduksjonen dei siste femti åra, etter tidlegare meir allsidig jordbruksdrift. Dei dyrkar i dag eple, pærer og plommer og produserer eplesider og eplesaft for sal. Vi ser òg bygda og tettstaden Lofthus, med Opedal i bakgrunnen. Gardseigedomane går frå fjord til fjell og frukthagane ligg som eit samanhengande belte langs fjorden. Foto: Niels Johansen, Hotel Ullensvang*

Utvalde kulturlandskap i jordbruket

HUNDREÅR MED FRUKTDYR KING PREGAR LANDSKAPET I «DEN NASJONALE FRUKTHAGEN» ULLENSVANG I HARDANGER. I 2020 KOM DETTE LANDSKAPET MED I DEN NASJONALE SATSINGA UTVALDE KULTURLANDSKAP I JORDBRUKET. OG DET VAR SANNELEG PÅ TIDE!

Landbruksdirektoratet, Riksantikvaren og Miljødirektoratet har saman med regionale styresmakter lenge vore på jakt etter eit område som kunne representere denne særreigne landskapstypen i samlinga av utvalde kulturlandskap.

I Ullensvang kjenner ein jordbruksdrift frå slutten av steinalderen. Frukt historia går attende til 1200-talet, då Lysekloster i Os etablerte ein bugard i Opedal i Ullensvang. Her planta munkane eple, pære, kirsebær og plommer, og herifrå spreidde fruktdyrkinga seg i Hardanger. Stadnamn i Opedal, som Munkakjeldo og Munkatreppene vitnar om klosterhistoria. Seinare sto embetsmenn og etter kvart planteskular i spissen for utviklinga

av hagebruket. Dyrking av frukt har særleg sidan slutten av 1800-talet i stadig sterkare grad vorte hovudnæring og prega landskapet. Frukttre av mange ulike sortar og klonar gjer dei eldste frukthagane særleg verdifulle som samlingar for genetiske planteressursar. Her er òg gode tilhøve for ville artar av sopp, lav, mose, insekt og fuglar. Frukt dyrkinga gjerast med moderne metodar, høg aktivitet og mange folk i arbeid. Strandstaden Lofthus, klyngetunet på Aga og ferdsselsvegane til fjellet er framståande kulturmiljø i nasjonal samanheng i dette opplevingsrike landskapet. Aktuelle tiltak er mellom anna knytt til formidling, besøksstyring og konkret skjøtsel.

Nytt utvalgt kulturlandskap i Gran

GRAN UTVALGTE KULTURLANDSKAP BLE INNLEMMET I UTVALGTE KULTURLANDSKAP I JORDBRUKET I FEBRUAR 2020, OG MED DETTE VAR UTVALGET STYRKET MED ET SENTRALT, HISTORISK JORDBRUKSLANDSKAP I LANDETS KALKRIKE KAMBROSILUROMRÅDE, KJENT FOR SIN GODE JORDBRUKSJORD.

Området, som omfatter Granavollen, Tingelstad og Røykenvik, kan fra nå av ta del i spleiselaget mellom landbruks-, natur- og kulturmiljøforvaltningen som denne satsingen innebærer. Jordbruksdrift i området går tilbake til yngre steinalder. Mengden av kulturminner viser at området hadde en sentral posisjon i bronse- og jernalder og Søsterkirkene og St. Petri kirke vitner om et religiøst maktsenter i middelalderen. De mange verneverdige gårdstunene knyttes sammen av gamle veifar og er omgitt av en mosaikk av åkre, beitemark, skog og våtmarksmiljøer. Landskapet veksler mellom vidstrakte utsyn og mindre landskapsrom. Kalkrik

berggrunn gir et stort biologisk mangfold, særlig i kulturmark og grunnlendt mark, kalkskog, våtmark og nasjonalt verdifulle kalksjøer. Av nær hundre gårdsbruk driver om lag halvparten husdyrproduksjon. Et nettverk av småveier og gamle fegater er tilrettelagt og skiltet for ferdsel.

Allerede i oppstartsåret har en rekke tiltak fått støtte. Eksempler er vedlikehold av stabbur og smier, skjøtsel av dammer, gutuer og gravhauger og inngjerding av gamle beiter. Et forsøksprosjekt på geiter med Nofenceklaver, for å teste om denne teknologien er egnet til å beite kantsoner og mindre inneklemt beitearealer, fikk også støtte.

- ↑ Drift, skjøtsel og vedlikehold av de utvalgte kulturlandskapene er basert på samarbeid mellom grunneiere og drivere og forvaltningen på alle nivåer. Her er det utvalgte kulturlandskapet i Gran på Hadeland. Vi ser Den bergenske kongevei, som også inngår i dagens Pilegrimsled med Tingelstad-gårdene og middelalderkirken St.Petri (Gamle Tingelstad kirke) i bakgrunnen. Foto: Bjørn Jacobsen, Gran kommune

Arkeologiske undersøkelser i utbygde vassdrag

INNSJØER OG ELVER HAR TIL ALLE TIDER VÆRT VIKTIGE FOR MENNESKER SOM HAR LEVD I NORGE. DE HAR VÆRT VIKTIGE RESSURSOMRÅDER OG KOMMUNIKASJONSÅRER GJENNOM HELE FORHISTORIEN. SPORENE ETTER FORTIDAS MENNESKER ER MANGE OG MANGFOLDIGE.

I Riksantikvarens nye bok *Arkeologiske undersøkelser i vassdrag II. Faglig program for Midt- og Nord-Norge*, presenteres kunnskapsstatus og satsingsområder for kommende undersøkelser i vassdrag der konsesjon ble gitt før 1960 og der det ikke ble gjort slike før utbyggingen. Undersøkelsene skal gjøres i forbindelse med revisjoner og fornyelser av vassdragskonsesjoner, den såkalte sektoravgiftsordningen.

Boka gir en skisse av vesentlige trekk i dagens kunnskapsstatus om menneskers bosetting, ressursbruk, teknologi og kulturforhold i Midt- og Nord-Norge. Her presenteres spor etter ulike typer bosetting

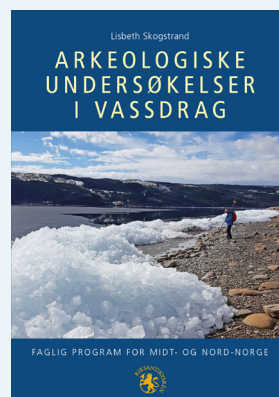
og andre aktiviteter fra hele forhistorien, fra de aller eldste steinalderboplassene, som den ved Reinsvatnet i Møre og Romsdal datert til 9100–8600 f.Kr., tufter med kamkeramikk fra begynnelsen av yngre steinalder, ca. 5–4000 f.Kr, langs Pasvikelva i Øst-Finnmark, til gammetufter fra 14–1600-tallet ved Røssvatn i Nordland.

Reguleringen av vassdragene har ført til at kulturminnene ødelegges. Undersøkelsene som nå skal gjøres, skal sikre gjenværende kunnskapspotensial slik at det kan gi grunnlag for ny kunnskap om tidligere tiders bruk av områdene.

→ «Finnbrura», to store steinblokker nord for munningen av Vesterbukta/Jillieløkte, Røssvatnet. Tradisjonen forteller at en samisk brud frøs i hjel ved steinblokka mens hun ventet på brudgommen sin. Noen versjoner av historien sier at brudgommen fant henne død i sprekken mellom steinene, andre at han selv gikk gjennom isen og druknet, og at hun derfor ventet forgjeves til hun frøs i hjel. Ved registrering ble det observert en del dyrebein mellom blokkene, og de kan antakelig forstås som offer. Foto: Andreas Stångberg © Sametinget

---

Boka er gratis
og kan bestilles fra:
postmottak@ra.no

→ Den markante, høye og smale Skavernodden. På begge sider av odden er det bratte skråninger som er preget av pågående erosjon.
Foto: Steinar Kristensen, Kulturhistorisk museum

Skavernodden

ARKEOLOGISKE UNDERSØKELSER PÅ SKAVERNODDEN I ØSTERDALEN VISER AT ODDEN HAR VÆRT ET HELLIG STED FOR MENNESKENE SOM LEVDE I DETTE LANDSKAPET I ELDRE JERNALDER.

Skavernodden er en markant odde som strekker seg flere hundre meter ut fra Osensjøens østre bredde. Det ytterste partiet er en svært smal rygg, inn mot land blir odden breiere og flater ut. Her er det avdekket spor etter rituelle handlinger i form av gravlegginger og ofringer av dyrebein i tida fra Kristi fødsel til 550 e.Kr. Funnene på Skavernodden er enestående i Norge.

Gravene har ulik utforming og gjenstandsinventar, men er alle branngraver. To av gravene var imidlertid svært like. Begge inneholdt lansespiss, holksøks og bøylesaks, der disse var sirlig plassert inntil en stein, og over gjenstandene lå beina etter de avdøde.

Det særegne anlegget består av en nedgravning med en omkringliggende voll.

På vollen ble det funnet store mengder med fragmenter av gevir, mens det i nedgravningen hovedsakelig var brente menneskebein, av flere individer. Spredt i anlegget ble det også funnet gjenstander. Anlegget er trolig en fellesgrav hvor det er utført offerhandlinger med nedleggelse av gevir. Ofringer har også foregått noen meter fra nedgravningen, og her lå det et lag med over 30 kilo med bein, hovedsakelig gevirbiter fra elg, men også ubrent bjørnetenner.

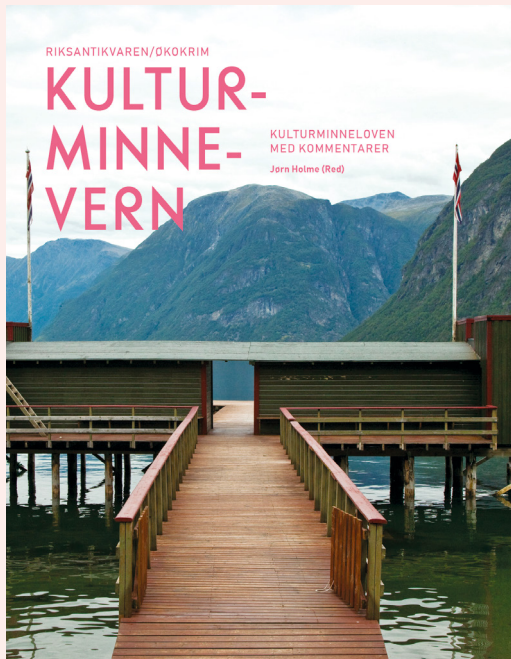
Utgravningene er tilknyttet sektoravgiftsprosjektet «Osensjøen», et prosjekt ledet av Kulturhistorisk museum i samarbeid med Innlandet fylkeskommune.

← I utgravningsfeltet ble det undersøkt flere graver, her avmerket med sirkler. Gravene var ikke synlige på dagens overflate, og de var heller ikke synlige etter at torva var gravd bort, men spredte beinbiter indikerte hvor de lå. Foto: Kathrine Stene, Kulturhistorisk museum

- Ny-Hellesund i Søgne ved Kristiansand, er fredet som kulturmiljø etter kulturminneloven § 20. Ny-Hellesund er en av de mest kjente uthavnene på Agderkysten. Uthavnene var nødhavner hvor seilskuter kunne søke ly mellom seilasene. Slik oppsto på 1700- og 1800-tallet små samfunn med gjestgiverier, seilmakerverksted, skoler med mer. På bildet sees Kapelløya til venstre, Helgøya til høyre, og Olavsundet sees i bakgrunnen. Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

Den nye utgaven er tilgjengelig som PDF på www.ra.no

Ny utgave av boken Kulturminnevern

BOKEN KULTURMINNEVERN – KULTURMINNELOVEN MED KOMMENTARER KOM I 2020 I NY OG OPPDATERT TREDJE UTGAVE. BOKEN FANGER OPP RETTSUTVIKLINGEN DE SISTE 15 ÅRENE, BESKRIVER NYERE RETTS- OG FORVALTNINGSPRAKSIS, OG ER UTVIDET MED FAGSTOFF OG EKSEMPLER.

Kulturminnevern er en sentral kilde for alle som arbeider med kulturmiljøforvaltning og miljøkriminalitet.

Kulturminnevern ble utgitt første gang i 2001 og ble senere revidert i 2005. Boken ble til i et samarbeid mellom Riksantikvaren og ØKOKRIM, med støtte fra Klima- og miljødepartementet. Jørn Holme var og er fortsatt bokens redaktør. De fleste kapitlene er skrevet av jurister ved Riksantikvaren, ØKOKRIM og Klima- og miljødepartementet. Kulturdepartementet har bidratt til bestemmelsene om innførsel og utførsel av kulturgjenstander.

Da første utgave kom i 2001, var behovet stort for en slik fagbok. Det manglet den gang en samlet juridisk fremstilling av kulturmiljø-

rettsområdet. De senere årene har det vært en rettsutvikling både på regelverkssiden og med hensyn til rettspraksis og forvaltningspraksis. Denne oppdaterte utgaven tar for seg dette og vil være viktig for å sikre enhetlig og oppdatert praksis både for kulturmiljøforvaltningen og for miljøkrimapparatet. Det har kommet til en rekke viktige dommer på feltet, ikke minst avklaringer fra Høyesterett.

Fra 2020 ble det innført store endringer i kulturmiljøforvaltningen, og fylkeskommunene og Sametinget har fått et større fagansvar for kulturmiljøfeltet, noe som ytterligere styrket behovet for en ny utgave. Boken er tilgjengelig både i papirutgave og i digital form.

Del 3.2 / Detaljert resultatdel

Nasjonale mål, prioriteringer, styringsparametere og oppdrag for 2020

Dette kapittelet omhandler resultatområdene *kulturminner og kulturmiljø, polarområdet, internasjonalt område og kunnskap*. Det refereres til Miljøstatus.no, som skal være den viktigste kilden til kunnskap om kulturminner og kulturmiljøets tilstand og utvikling.

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/kulturminner/>

Dette kapittelet omhandler også omtale av prioriteringer i *Tildelingsbrev 2020 for Riksantikvaren* knyttet til det samiske bygningsregistreringsprosjektet, by- og tettstedsutvikling, kommuner, kirker, klima og fartøyvernsentrene.

KULTURMINNER OG KULTURMILJØ

NASJONALE MÅL

- 2.1 Tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres.
- 2.2 Et prioritert utvalg automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner skal ha et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.
- 2.3 Et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljø skal være vedtaksfredet innen 2020.
- 2.4 Fredete bygninger, anlegg og fartøy skal ha et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.

NASJONALT MÅL 2.1 TAPET AV VERNEVERDIGE KULTURMINNER SKAL MINIMERES

Tap av verneverdige kulturminner kartlegges gjennom miljøovervåkingsprosjektet *Status for verneverdige kulturminner i utvalgte kommuner*. Fra og med 2020 har en ny konsulent, Asplan Viak, overtatt etter Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) i arbeidet med å kartlegge tap av verneverdige kulturminner i utvalgte kommuner. Undersøkelsen viser at årlig tap av SEFRAK-bygninger har sunket gradvis, fra 1 prosent per år i første omdrev (2000-2004) til 0,9 prosent i andre og tredje omdrev (2005-2014) og 0,8 prosent i fjerde omdrev (2015-2019) (se tabell 5).

Bygninger regulert til bevaring har lavere tapsandel enn bygninger uten tilsvarende vern (1,1 prosent mot 4,4 prosent).

Bygningstapet er noenlunde likt i tettbygde og spredtbygde områder, men det er mer forfall på de gjenstående bygningene i spredtbygde områder enn i tettbygde. Dette gjelder særlig bygninger som opprinnelig var knyttet til primærnæringene.

Driftsbygninger, uthus i utmarka og sjøhus/naust er særlig utsatte bygningstyper. Disse bygningstypene har relativt få aktivt påførte endringer, men mye forfall.

Undersøkelsen viser også at det er en klar sammenheng mellom bruk av bygningene og i hvilken grad bygninger blir bevart.

TABELL 5 / TAP AV SEFRAK-BYGNINGER

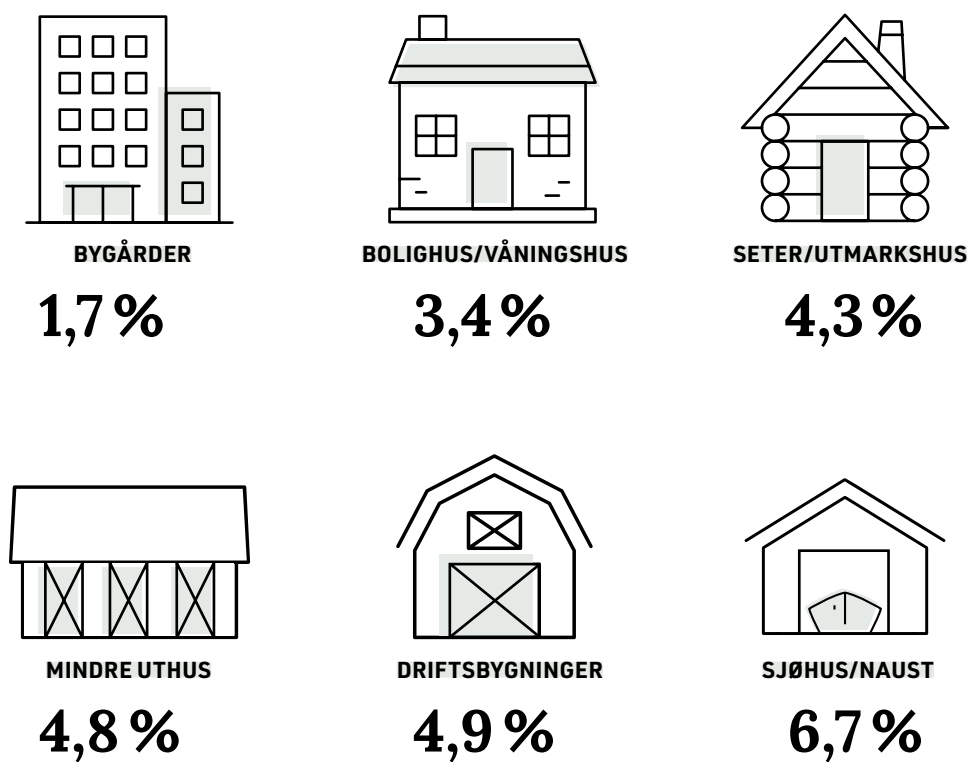
Tall i prosent

2000-2004	1,0 %
2005-2014	0,9 %
2015-2019	0,8 %

FIGUR 4 / TAP AV SEFRAK-BYGNINGER INNENFOR RIKSANTIKVARENS MILJØOVERVÅKNINGSPROGRAM FOR VERNEVERDIGE KULTURMINNER I UTVALGTE KOMMUNER 2015–2019

UTVALGTE KULTURLANDSKAP I JORDBRUKET

Satsingen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket, et samarbeid med Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet, favner fra 2020 46 områder. Den bidrar til måloppnåelse i forbindelse med nasjonalt mål 2.1 om å minimere tapet av verneverdige kulturminner.

Økte midler (totalt budsjett i 2020 var 37,3 millioner kroner) og økt antall områder har i 2020 ført til rekordstor aktivitet innenfor satsingen. Økt aktivitet inkluderer kulturminnetiltak, både på bygninger og andre kulturminnetyper.

2020 er det første året kommunene har hatt forvaltningsansvaret for tilskuddsordningen. Det har vært krevende, også fordi ordningen er ny for mange kommuner. Kommunene har imidlertid gjort en solid innsats med saksbehandling og oppfølging av grunneiere og drivere. Fylkesnivået har fortsatt en viktig rolle i faglig veiledning og ivaretagelse av helheten landskap, kulturhistorie, biologisk mangfold og jordbruksdrift. Satsingen er et godt eksempel på sektorsamarbeid, god samhandling med regionalt og lokalt nivå og samarbeid med grunneiere og drivere i områdene.

Riksantikvaren har et spesielt ansvar for årlig nyhetsbrev og etablering av nettside for endringsbilder. I 2020 ledet Riksantikvaren arbeidet med Plan for arbeidet 2020–2025, etter oppdrag fra departementene, som vurderte status for områdene og mulighet for å ta inn nye områder.

Det ble bevilget 12,8 millioner kroner til kulturminnetiltak – 28,2 prosent av totale tilskuddsmidler i satsingen. Også andre tiltakskategorier har positiv effekt for de kulturhistoriske verdiene i området, som beite og landskapsskjøtsel og biologisk mangfold.

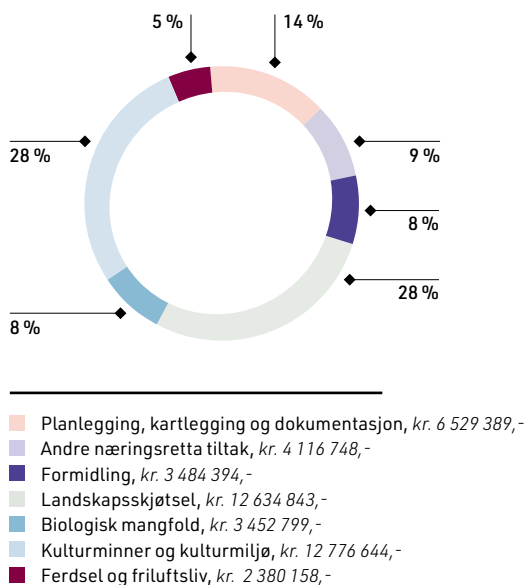
SAMLET VURDERING AV RESULTATOPPÅELSE FOR SATSINGEN UTVALGTE KULTURLANDSKAP I JORDBRUKET

Resultatoppnåelsen vurderes som meget god. Utvidelsen med de to nye områdene i 2020 bidrar til ytterligere mangfold av landskapstyper i satsingen og arbeid med planlegging og tiltak er i gang for de nye områdene.² [Se også egen årsrapport for satsingen i 2020.](#)³

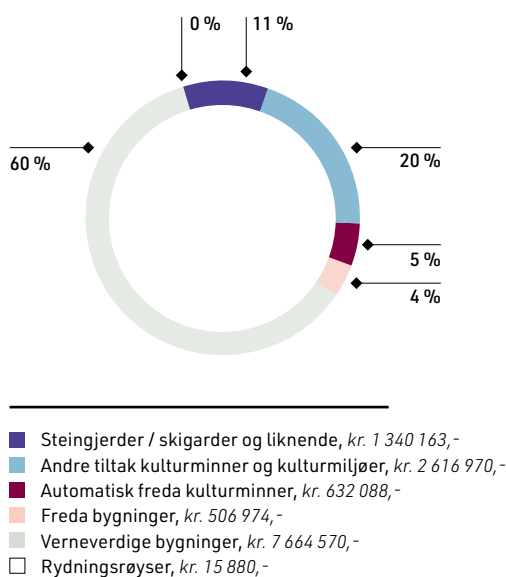
² Nye landskap i 2020 er Gran (Innlandet) og Ullensvang (Vestland).

³ <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/jordbrukets-kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap-i-jordbruket>

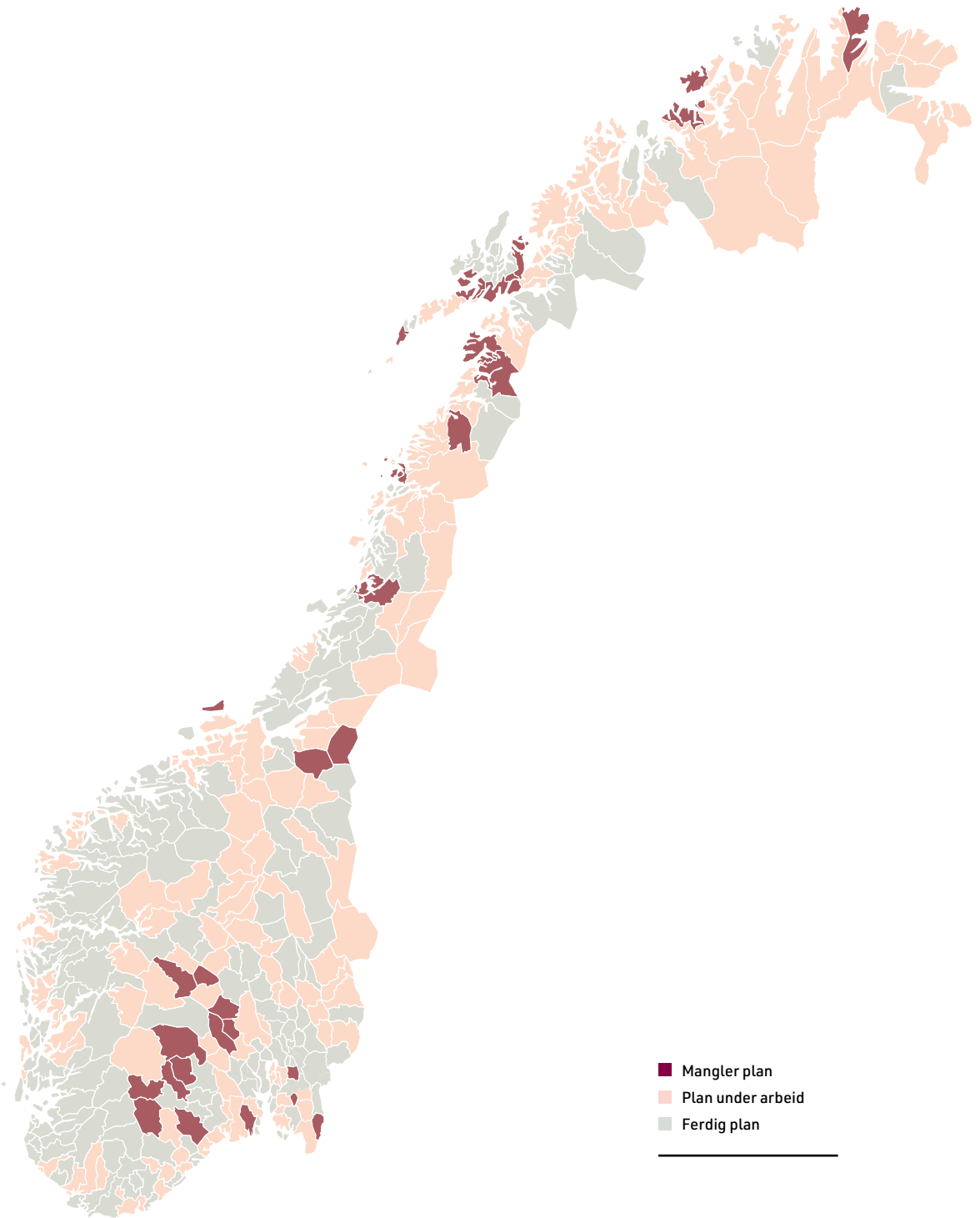
FIGUR 5 / BEVILGET BELØP FOR ALLE TILSKUDDSKATEGORIER I ALLE OMRÅDER I UTVALGTE KULTURLANDSKAP I 2020

FIGUR 6 / KULTURMINNER OG KULTURMILJØ I UTVALGTE KULTURLANDSKAP, TILSAGN I 2020

FIGUR 7 / GEOGRAFISK OVERSIKT OVER KULTURMINNEPLAN I KOMMUNENE

**NASJONALT MÅL 2.2
ET PRIORITERT UTVALG AUTOMATISK FREDETE OG
ANDRE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER SKAL HA ET
ORDINÆRT VEDLIKEHOLDSNIVÅ INNEN 2020**

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/kulturminner-og-kulturmiljo/miljomal-2.2/>

**NASJONALT MÅL 2.4
FREDETE BYGNINGER, ANLEGG OG FARTØY SKAL HA ET
ORDINÆRT VEDLIKEHOLDSNIVÅ INNEN 2020**

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/kulturminner-og-kulturmiljo/miljomal-2.4/>

Rapporteringen for nasjonalt mål 2.2 har vært basert på tall fra bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG) og bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner og kulturmiljø (BARK). Rapporteringen for nasjonalt mål 2.4 har vært basert på tall fra bevaringsprogrammet for de øvrige bevaringsprogrammene med unntak av verdensarv. Verdensarv vil bli omtalt under Resultatområde internasjonalt.

Satsingen Bevaringsprogrammene

Gjennom våre ti bevaringsprogram blir fredete og verneverdige kulturminner istandsatt. De skal bidra til at de nasjonale målene for kulturmiljøforvaltningen blir oppnådd.

1. Bergkunst
2. Utvalgte arkeologiske kulturminner og kulturmiljø
3. Fredete bygninger i privat eie
4. Samiske kulturminner
5. Stavkirkene
6. Tekniske og industrielle kulturminner
7. Brannsikring av tette trehusmiljø og stavkirker
8. Ruiner
9. Fartøy
10. Verdensarven

Bevaringsprogrammene ble definert i Stortingsmelding nr. 26 (2006–2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand* (kap. 7.3.1, side 95–98).

Arbeidet med bevaringsprogrammene går først og fremst ut på å sikre og istandsette kulturminner, men kan også omfatte andre tiltak som for eksempel

å kartlegge tilstanden til kulturminner eller å gjøre kulturminner mer tilgjengelige for publikum. Nye nasjonale mål som favner bredere og i større grad vektlegger kulturmiljøets betydning for samfunnet, gjør at det er behov for å justere innretningen på bevaringsarbeidet. Mens bevaringsprogrammene først og fremst har vært knyttet til økonomiske virkemidler, er det behov for å se bevaring og utvikling i sammenheng med bredere forankring, engasjement, formidling og ulike lovverk. I den nye kulturmiljømeldingen redegjøres for en overgang over tid, fra bevaringsprogram til tematiske bevaringsstrategier der alle virkemiddelbruk skal ses i sammenheng.

I denne rapporten vil vi først gi en rapport for bevaringsprogrammene for 2020, og dernest – gitt overgangen fra bevaringsprogram til tematiske bevaringsstrategier – gi en kvalitativ rapport om bevaringsprogramperioden i sin helhet.

Bevaringsprogram for bergkunst

2020 – rapport BERG

Målet for bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG) er at et prioritert utvalg bergkunstlokaliteter skal bli dokumentert, sikret og gjort tilgjengelig for publikum. Bergkunst er svært utsatt for skader både fra naturlige nedbrytningsprosesser og menneskelig påvirkning.⁴

- Indikator 2.2.3 - Antallet automatisk fredete kulturminner der det er utført utbedrende tiltak og/eller tilrettelegging i 2020: 162
- Indikator 2.2.4 - Antall automatisk fredete kulturminner med et tilfredsstillende bevarings- og vedlikeholdsnivå: 564
- Indikator 2.2.5- Antall automatisk fredete kulturminner med et tilfredsstillende bevarings- og vedlikeholdsnivå som er tilrettelagt for publikum: 110

Se tabell 6 for utvikling i BERG for indikator 2.2.3 og tabell 7 for indikatorene 2.2.4 og 2.2.5.

⁴ Indikatorene for BERG (kilde: <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/kulturminner-og-kulturmiljo/miljomal-2.2/>)

TABELL 6 / AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER (ASKELOADDEN) I BERG DER DET BLE IGANGSATT SKJØTSELSTILTAK OG/ELLER TILRETTELEGGING, FORDELT PÅ ÅRET TILSAGNET BLE GITT.

Tiltak BERG	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall lokaliteter	73	101	124	91	112	129	154	139	162

TABELL 7 / AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER (ASKELOADDEN) RAPPORTERT I BERG MED ORDINÆRT VEDLIKEHOLDSNIVÅ JF. NASJONALT MÅL 2.2. STATUS TOTALT I PROGRAMMET PR ÅR.

Tilstandsgrad BERG	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Lokaliteter med ordinært vedlikeholdsnivå (TG0 og TG1)	96	147	155	179	402	461	481	564
Lokaliteter tilrettelagt for publikum med ordinært vedlikeholdsnivå	22	47	68	75	77	91	109	110

Vurdering av måloppnåelse

Stor økning i antall lokaliteter med tilstandsgrad (TG) ingen umiddelbare behov (TG0) og ordinært vedlikeholdsnivå (TG1) fra 481 til 564 i 2020 skyldes delvis fullføring av flerårig tilstandsregistreringsprosjekt i Viken (tidligere Østfold). Målene jf. indikatorene som var satt for 2020 er dermed oppnådd, til tross for forsinkelse i flere prosjekter som følge av koronapandemien. På oppdrag fra KLD er det også gjennomført en egevaluering av programmet. Tilsagn fra BERG i 2020 tilsvarer ca. 6,4 millioner kroner (post 70), mens utbetalinger (post 70 og 22) tilsvarer 7,9 millioner kroner.

Rapport for programperioden BERG

Hvorfor

Bergkunsten utsettes for skader som følge av både naturlige nedbrytningsprosesser og menneskelig påvirkning. Målet for BERG er å bidra til kunnskapsbasert bergkunstforvaltning, og å sørge for at et prioritert utvalg bergkunstlokaliteter dokumenteres, sikres og gjøres tilgjengelige for publikum.

Hvem

Tiltak i programmet er primært utført gjennom tilskudd til fylkeskommuner, Sametinget og de arkeologiske forvaltningsmuseene, og dels gjennom spesialiserte tjenester fra NIKU og andre.

Hva

Tiltakene omfatter dokumentasjon, sikring og skjøtsel, formidling og tilrettelegging, samt FoU-tiltak knyttet til disse temaene. I tillegg har programmet lagt vekt på kompetansebygging og nettverkstiltak i forvaltningen.

Resultater

BERG rapporterer til nasjonalt mål 2.2. Målene som var satt for indikatorene *antall automatisk fredete kulturminner med et tilfredsstillende bevarings- og vedlikeholdsnivå* (500 lokaliteter) og *antall automatisk fredete kulturminner med et tilfredsstillende bevarings- og vedlikeholdsnivå som er tilrettelagt for publikum* (100 lokaliteter) er oppfylt med god margin i 2020. I tillegg er det utført dokumentasjonstiltak for mer enn 600 lokaliteter i programperioden 2011-2020.

Effekter

BERG har også bidratt til metodeutvikling innen dokumentasjon, skjøtsel og mer inngrepsfrie formidlingsmetoder, og sørget for at nødvendig kompetanse og bistand til sikring av bergkunsten har vært tilgjengelig for regional forvaltning.

Bevaringsprogram for arkeologiske kulturminner og kulturmiljøer (BARK)

2020 – rapport BARK

Målet for BARK er at et prioritert utvalg arkeologiske kulturminner og kulturmiljøer skal sikres og gjøres tilgjengelige for publikum gjennom formidling og tilretteleggingstiltak.⁵

- Indikator 2.2.3 – Antallet automatisk fredete kulturminner der det er utført utbedrende tiltak og/eller tilrettelegging i 2020: 54
- Indikator 2.2.4 – Antall automatisk fredete kulturminner med et tilfredsstillende bevarings- og vedlikeholds nivå: 470
- Indikator 2.2.5 – Antall automatisk fredete kulturminner med et tilfredsstillende bevarings- og vedlikeholds nivå som er tilrettelagt for publikum: 345

Se tabell 8 for utvikling i BARK for indikatoren 2.2.3 og tabell 9 for indikatorene 2.2.4 og 2.2.5.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Målene er oppnådd, til tross for forsinkelse i flere prosjekter som følge av koronapandemien. Det ble igangsatt færre nye prosjekter i 2020, fordi dette var antatt siste år for programmet. Totalt er nær 150 større og mindre skjøtsel- og tilretteleggingsprosjekter (som kan omfatte flere lokaliteter) nå fullført. På oppdrag fra KLD er det også gjennomført en egen-evaluering av programmet. Tilsagn fra BARK i 2020 tilsvarer ca. 2,1 millioner kroner (post 70), mens utbetalinger (post 70 og 22) tilsvarer 3,0 millioner kroner.

Rapport for programperioden BARK

Hvorfor

Målet for BARK er at et prioritert utvalg arkeologiske lokaliteter skal sikres og gjøres tilgjengelige for publikum, gjennom formidling og tilretteleggingstiltak.

Hvem

Tilskudd fra programmet gis etter søknad fra fylkeskommuner og Sametinget, men utføres i samarbeid med, og etter initiativ fra, kommuner og andre lokale samarbeidspartnere. Normalt kreves 50 prosent egenfinansiering eller egeninnsats. Arkeologiske forvaltningsmuseer har også fått tilskudd til formidling av kulturminner under vann.

Hva

BARK rapporterer til nasjonalt mål 2.2. Gjennom programmet har kulturminner over hele landet blitt gjort tilgjengelig for publikum. Tiltakene omfatter informasjon og installasjoner på stedet, slik som skilting, stimerking, gangveier og andre publikumsfasiliteter, men også inngrepsfri formidling gjennom digitale media. Prosjektene har berørt arkeologiske kulturminner over og under vann, men også nyere tids kulturminner og naturminner der disse inngår i større kulturmiljø eller friluftsområder.

Resultater

Målene som var satt for indikatorene *antall automatisk fredete kulturminner med et tilfredsstillende bevarings- og vedlikeholds nivå* (450 lokaliteter) og *antall automatisk fredete kulturminner med et tilfredsstillende bevarings- og vedlikeholds nivå som er tilrettelagt for publikum* (300 lokaliteter) er oppfylt med god margin i 2020. Tiltak i programmet har i tillegg berørt mer enn 770 lokaliteter og mer enn 170 kommuner, og 150 større og mindre skjøtsel- og tilretteleggingsprosjekter (kan omfatte flere lokaliteter) er fullført i programperioden 2011-2020.

Effekter

Nettverkstiltak har bidratt til kompetanseutveksling og bærekraftige tiltak og metodebruk nasjonalt.

Prosjektene i BARK har hatt sterk lokal forankring og har involvert et stort antall lokale partnere og frivillig arbeidsinnsats. Mange prosjekter er utført i samarbeid eller med samfinansiering fra andre sektorer, satsinger og finansieringsordninger. Dette har bidratt til mangfold og lokalt engasjement.

Jf. sammenslåing av rapportering på nasjonalt mål 2.2. og 2.4 med formålet å samle rapport på satsingen Bevaringsprogrammene, omtales de øvrige bevaringsprogrammene nedenfor med unntak av verdensarv (foreligger under resultatområde Internasjonalt).

Bevaringsprogram for fredete bygninger i privat eie

2020-rapport bevaringsprogrammet fredete bygninger i privat eie 2020

Målet til bevaringsprogrammet er at alle fredete bygninger i privat eie skal være satt i stand til et ordinært vedlikeholds nivå.

⁵ Indikatorene for BARK (kilde: <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/kulturminner-og-kulturmiljo/miljomal-2.2/>)

TABELL 8 / AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER (ASKELADDEN) I BARK DER DET BLE IGANGSATT SKJØTSELSTILTAK OG/ELLER TILRETTELEGGING OG ANTALL OBJEKTER/PROSJEKTER DISSE INNGÅR I, FORDELT PÅ ÅRET TILSAGNET BLE GITT.

Tiltak BARK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antall lokaliteter	73	107	131	170	81	63	103	56	54
Antall BARK prosjekter	48	37	40	28	30	28	32	24	17

TABELL 9 / AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER (ASKELADDEN) RAPPORTERT I BARK MED ORDINÆRT VEDLIKEHOLDSNIVÅ . NASJONALT MÅL 2.2. STATUS TOTALT I PROGRAMMET PR. ÅR.

Tiltak BARK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Lokaliteter med ordinært vedlikeholdsnivå	93	145	291	334	363	455	420	470
Lokaliteter tilrettelagt for publikum med ordinært vedlikeholdsnivå	70	93	193	213	238	341	309	345

TABELL 10 / TOTAL TILDELING 2020, INKLUDERT TILSAGNSFULLMAKT

Tilskuddsmottaker	
Sum	152 000 000

Tilskuddsmidlene for post 71 (Prop. 1 S og revidert nasjonalbudsjett – RNB) er fordelt etter kriterier som antall fredete kulturminner, rapportering og framdrift.

I 2020 ble det fordelt 152 millioner kroner i tilskudd inkludert tilsagn fra post 71. Vi ser god framdrift i bruk av tildelte midler.

Fordelingen tilsvarer om lag 50 prosent av søknadssummen for de fleste fylkene. Trøndelag, Vestland, Oslo og Rogaland fikk en reduksjon på grunn av

betydelig omfang- og økning av innestående midler. Innlandet får en økning i midler, her har tidligere Oppland gjort en stor jobb med å redusere innestående midler samtidig som de har bra framdrift og gode resultater på tilstandsgrad. Telemark og Troms rapporterer om god framdrift i forbedret tilstand på bygninger, reduksjon av innestående midler og betydelig omfang av søknader.

Figur 8 og tabell 12 på neste side viser fordeling av tilstandsgrad (TG) på bygninger i FRIP 2020.

38 prosent av de registrerte bygningene har et ordinært vedlikeholds nivå (TG 1), mens 13 prosent har behov for omfattende utbedringer (TG 3). 32 prosent av bygningene har henholdsvis moderat nivå for utbedringer (TG 2) og 17 prosent har ukjent tilstandsgrad (TG 9). Vi gjør oppmerksom på at TG9-tallet kan svinge kraftig fra år til år. Når en bygning ikke har fått oppdatert tilstanden sin på ti år, får bygningen automatisk status TG9. Dette medfører at det noen år kommer på en rekke bygninger som var registrert med TG 1, 2 eller 3 foregående år.

Stimuleringstiltak i fjor har ikke innfridd forventningene sett under ett. Mange fylker har imidlertid gjort en stor innsats, noe som bidrar til at gjennomsnittet på TG 9 nå er betydelig bedre enn i fjor. Samlet er det flere bygg med ordinær tilstand og moderat vedlikeholdsbehov, (henholdsvis 5-6 prosentpoeng økning). Andelen bygg med ukjent tilstand er redusert fra 27 prosent til 17 prosent.

I 2019 ble det gjennomført tilsyn på tilskuddsforvaltning i to fylkeskommuner, Telemark og Vestfold. Det er ikke gjennomført tilsyn i 2020. Nye tilsyn planlegges i 2022. Det vil bli holdt møter med de tre fylkene som har tilskuddsmidler stående fra mer enn tre år tilbake i 2021.

Profane middelalderhus

Førstelindeansvaret for profanhus fra middelalderen ble overført til fylkene i 2020. Etter avtale med fylkeskommunene og KLD videreførte Riksantikvaren imidlertid tilskuddsforvaltningen i ett år, fram til 2021. Riksantikvaren har i hovedsak gitt tilskudd for å fullføre pågående istandsettingsprosjekter. Det ble gitt tilskudd til større arbeider ved ti bygninger i 2020. Tradisjonell takteking med never og torv, tømringsarbeider i tak- og svalgangskonstruksjoner samt omlegging av steinfundamenter er typiske arbeider på disse bygningene. Til sammen er det utbetalt 7,8 millioner kroner i tilskudd til middelalderhusene i 2020.

Per 1.1.2021 er antallet 265 middelalderbygg. Tolv av disse er datert til etter 1537, men gitt status som middelalderbygg. Ni er nyoppdagede, og ikke registrert i kulturminnedatabasen Askeladden. I tillegg mangler flere tinglysning som middelalderbygg.⁶ Tabell 13 viser oversikten over tilstandsgrad for de ulike byggene. Koronapandemien har påvirket målet

om at alle skulle være tilstandsregistrert i løpet av 2020. Det ble begrenset reisevirksomhet i 2020.

Rapport for programperioden fredete bygninger i privat eie (FRIP)

Hvorfor

Målet med Bevaringsprogrammet FRIP med tilskuddsordningen over post 71 er å støtte private eiere i deres arbeid med å ta vare på kulturminnene.

Hvem

Tilskuddet kan bli gitt til antikvariske merkostnader ved istandsetting av fredete kulturminner, med vekt på ivaretagelse av kildeverdi, opplevelsesverdi, bruk og verdiskaping. Det vil si å gi helt eller delvis tilskudd til private eiere av fredete kulturminner til fordyrende arbeid som følge av vilkår for dispensasjon, og til spesielt tyngende vedlikehold.

Hva

Tilskuddet skal medvirke til at fredete kulturminner kan settes i stand etter antikvariske prinsipper og bidra som ressurs i en bærekraftig samfunnsutvikling.

Resultater

Arbeidet med bevaringsprogrammet FRIP ble avsluttet i 2020, likevel er det fremdeles et etterslep for å nå et ordinært vedlikeholds nivå i noen av fylkene. Tilstandsgrad per januar 2020 var at 39 prosent av bygningene hadde et ordinært vedlikeholds nivå (TG1). TG2 utgjør 33,7 prosent og TG 3 14,3 prosent. Målet om 3 prosent TG 9 for landet under ett er ikke nådd. (Tallene er hentet fra Prop. 1S (2020-2021)). Bevaringsprogrammet har gitt økt oversikt over tilstandsgraden til de fredete bygningene og anleggene. Riksantikvaren har gitt refusjon til tilstandsregistrering, noe fylkeskommunene har benyttet seg av. Dette vil bli videreført i 2021.

Effekter

Tilskuddene over post 71 har gitt god uttelling slik at flere bygninger og anlegg har fått forbedret tilstandsgrad. Mange fylkeskommuner har gjort en stor innsats de siste årene, men fremdriften i fylkene varierer mye. Det er fortsatt behov for tilskudd for å sikre løpende vedlikehold og minimere behovet for større istandsettingsprosjekter og vedlikeholdsetterslep.

Fylkeskommunene har etablert en god dialog med eiere av fredete bygninger gjennom informasjons-

⁶ Det tas forbehold om dobbelrapportering, hvis fylkene i rapporteringen tar med de 12 byggene datert 1537.

møter med mere, og har aktivt oppmuntret eiere til å søke om tilskudd. Dette bidrar til at eiere av fredete bygninger i større grad søker fylkeskommunen om råd, veiledning og økonomisk støtte.

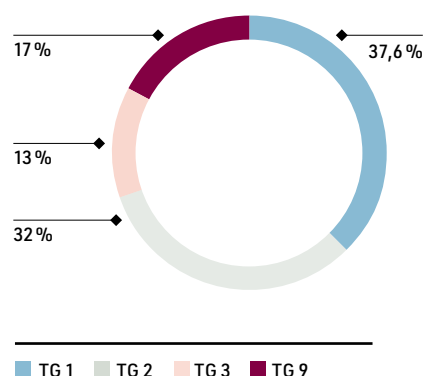
Videre har det vært økt fokus på behovet for håndverkere med kompetanse innen antikvarisk bygningsvern. En effekt er at det har blitt tatt initiativ til etablering av bygningsvernssentre og fagmiljøer i Norge, som jobber med tradisjonsbygg og kulturminner. De holder kurs, de gir veiledning, de formidler hjelp og dette har gitt økt kunnskap om antikvarisk bygningsvern. Det er opprettet pilotprosjekt for å etablere materiallagre som skal sikre tilgang på materialer og kunnskap om tradisjonell byggeskikk.

TABELL 11 FRIP / DEFINISJON AV TILSTANDSGRADER FOR FREDETE HUS I PRIVAT EIE

Tilstandsgrad	Hovedbetydning	Tiltaksbehov
TG0	Ingen symptomer	Tiltak ikke nødvendig
TG1	Svake symptomer	Ordinært vedlikeholdsbehov
TG2	Middels kraftige symptomer	Moderat utbedring nødvendig
TG3	Kraftige symptomer	Store utbedringer nødvendig
TG9	Ukjent tilstand	Ukjent vedlikeholdsbehov

Tilskuddene over post 71 har gitt god uttelling slik at flere bygninger og anlegg har fått forbedret tilstandsgrad.

FIGUR 8 / PROSENTVIS FORDELING AV TILSTANDSGRAD FOR FREDETE BYGNINGER

TABELL 12 / FORDELING AV TILSTANDSGRAD FOR FREDETE BYGNINGER I PRIVAT EIE

Tall i prosent

	TG 1	TG 2	TG 3	TG 9
Landsgjennomsnitt	37,6	32	13	17

TABELL 13 / TILSTANDSREGISTRERING I MIDDELALDERBYGG PER 31.12.2020

TG 1	91
TG2	112
TG 3	29
TG 9	24
Nyoppdagede (ikke registrert i Askeladden)	9
Totalt	265

Bevaringsprogram for samiske kulturminner

2020-rapport samiske kulturminner

Målet for bevaringsprogrammet for samiske kulturminner var at automatisk fredete samiske bygninger skal være kartlagt innen 2017, og at prioriterte bygninger skal sikres og settes i stand.

Prioritering 1

Bistå Sametinget i forvaltningen av automatisk fredete samiske bygninger og strategiske prioriteringer.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Oppfølgingen av det samiske bygningsregistreringsprosjektet har en positiv utvikling. Arbeidet med registreringer av automatisk fredete samiske bygninger i Askeladden er ferdigstilt. Sametinget hadde sin kulturminnemelding «Samisk kulturminnevern» ute på høring i 2020. Meldingen gir en god oversikt over Sametingets satsingsområder og prioriteringer på kulturminnevernfeltet. Arbeidet med forvaltningsplanen vil bli en oppfølging av meldingen. Riksantikvaren er i dialog med Sametinget om igangsetting av arbeidet med forvaltningsplanen.

Rapport for programperioden samiske kulturminner

Se også rapport for programperioden for FRIP.

Hvorfor

Tilskuddet skal styrke oppfølgingen av arbeidet med bevaring av automatisk fredete samiske bygninger, kulturminner og kulturmiljø i privat eie. Tilskuddsbeløpet fra Riksantikvaren var det samme i 2020 som tidligere.

Hvem

Eiere av automatisk fredete samiske bygninger kan søke om midler fra post 71. Søkerne er fordelt over hele den norske delen av Sápmi, men de fleste kommer fra tidligere Troms fylke.

Hva

For 2020 har alle søknader som fylte kravene for hvem som kunne søke, blitt innvilget, men de fleste fikk mindre beløp enn de hadde søkt om. Fordelingene ble gjort på bakgrunn av tilstandsgraden på kulturminnene.

Sametinget har i tillegg hatt et særlig fokus på naust. De har støttet et prosjekt for å vurdere tilstanden på denne bygningstypen i Nordland, Troms og Finnmark, da de erfarer at bygningstypen er en særlig utsatt og relativt sjelden kategori blant de automatisk fredete samiske bygningene.

Videre har man satset på tilskudd til bygninger som har gått ut av bruk.

Sametinget har i alle saker forsøkt å anmode om at eierandelen forhøyes, der vi har sett at den har vært lav. Vi har likevel valgt å støtte prosjekter med lav egenandel på grunn av bygningenes kulturminneverdi. De fleste tilskuddene vi har gitt, har utgjort mer enn 50 prosent av tiltakets antikvariske merkostnad.

Resultater

Sametinget har arbeidet aktivt med kompetansemiljøer og hatt dialog om hvilke kurs som er mest relevante å støtte for å styrke kompetansen på feltet. Her kan nevnes kurs i tilstandsvurdering, som er en basiskompetanse mange handverkere vil kunne ha nytte av i istandsettingsprosjekter.

Det har også vært et større naustprosjekt i Nordland og Troms og Finnmark der formålet er å få bedre kjennskap til tilstanden til denne særlig utsatte bygningstypen.

Effekter

Det er utfordrende å gjøre tilskuddet tilstrekkelig kjent blant eierne av de automatisk fredete samiske bygningene. Sametinget erfarer også at tilskuddsmottakerne har stort behov for oppfølging undervegs

PRIORITERING (1)

Bistå Sametinget i forvaltningen av automatisk fredete samiske bygninger og strategiske prioriteringer.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
En videreutviklet forvaltningsplan for automatisk fredete bygninger er utviklet	Sametinget har ansvar for arbeidet med forvaltningsplan. Det er god dialog om dette, men arbeidet er ikke igangsatt.	→
Antall samiske bygninger lagt inn i Askeladden	Alle samiske automatisk fredete bygninger er lagt inn i Askeladden.	↗

i prosjektene. Oppfølging i form av befaringer fra Sametingets side er mest ønskelig, men vanskeligjøres av store geografiske avstander samt begrensede stillingsressurser.

Sametinget opplever interesse fra de eierne som det er etablert kontakt med, og forsøker innenfor rammene som er satt for bygningsvernet i Sametinget, å nå ut til eierne gjennom telefon, befaringer og annen oppfølging

Sametinget ønsket blant annet å gjennomføre et eget informasjonsprosjekt rettet til private eiere, med formål å gjøre dem kjent med tilskuddsordningen, krav til søknader, hva det innebærer å eie en automatisk fredet bygning, samt andre forhold som ville styrke eiernes mulighet til å ta vare på egne bygninger. Det ble ikke gitt anledning til å benytte midlene over post 71 til dette i 2020.

Bevaringsprogram for stavkirker

Bevaringsprogrammet for stavkirkene startet i 2001 og ble avsluttet 2015. Da var alle de 28 stavkirkene ferdig istandsatt. Vi går derfor rett til rapportering for programperioden.

Rapport for programperioden stavkirker

Hvorfor

Målet med bevaringsprogrammet var at de 28 stavkirkene skulle være istandsatt til ordinært vedlikeholds-nivå innen 2015. Dette omfattet også stavkirkenes interiør og inventar.

Hvem

Eierne av stavkirkene, det vil si Fortidsminneforeningen, kirkelige fellesråd og museer kunne søke om tilskudd til arbeid innen programmet, som ble styrt av Riksantikvaren.

Hva

Tilskuddsmidlene ble brukt til å sette i stand stavkirkene gjennom antikvarisk og tradisjonelt håndverk, slik at stavkirkenes kulturminneverdier kan sikres for ettertiden ved tradisjonelt vedlikehold. Kirkekunst som altertavler, epitafier og malt dekor er tilstandsundersøkt, og middelaldergjenstander og limfargedekor er konservert. I forbindelse med istandsettingsarbeidene er det gjort årringsanalyser, undersøkelser og dokumentasjon av stavkirkenes eldre materialer og håndverksmetoder.

Resultat

Bevaringsprogrammet ble fullført i tråd med opprinnelig plan i 2015. Alle stavkirkene var da istandsatt til rett nivå. Arbeidene omfattet istandsetting av bærekonstruksjoner, fundamenter, takryttere, gulv, tekking med mer, alt etter de ulike kirkers og bygningsdelers historiske verdi, tilstand og behov. Kirkeeierne har fått veiledning om hvordan de kan drive videre tilsyn med kirkene og melde inn behov for tiltak utover ordinært vedlikehold.

850 kunstgjenstander og dekorerte flater ble tilstandsregistrert. Registreringen omfattet altertavler, prekestoler, krusifikser og annet vanlig kirkeinventar som messehakler, døpefonter og alterkalker. Middelaldergjenstander og limfargedekor i dårlig konserveringsmessig stand ble prioritert for konservering. Av 81 gjenstander i tilstandsgrad (TG) 3 ble 66 behandlet i programperioden. I Stavkirkeprogrammet 2001-2015 ble det brukt 135 millioner kroner i tilskudd

Effekter

I tillegg til de konkrete resultater i form av istandsetting og konservering, bygget Stavkirkeprogrammet videre på erfaringer fra Riksantikvarens middelalderprosjekt hvor håndverkeren er sentral, ikke bare i valg av materialer og istandsettingsmetoder, men også i drøfting om valg av løsninger. Bygningsundersøkelser gjort av håndverkere har også gitt ny kunnskap om stavkirkenes byggeprosess. Håndverkerkompetanse bygget opp under programmet er et godt grunnlag i det videre tilsyn og vedlikehold av stavkirkene.

Ved konservering av kirkekunsten ble opprinnelig fargesetting av krusifiksgruppe i Urnes og Ringeby stavkirker dokumentert og rekonstruert digitalt.

Nettverk for eierne – Stavkyrkjeeigarforum – ble etablert i etterkant av programmet for bedre å samarbeide om felles utfordringer knyttet til bruk, forvaltning, drift og vedlikehold av kirkene.

Stavkirkeprogrammet har ført til større bevissthet om tilsyn og oppfølging av kirkebygningen og omgivelsene. I etterkant av programmet er det gjort vurdering av risiko for klimainitierte hendelser som flom og ras. Et utvalg av stavkirkene er også en del av et miljøovervåkingsprosjekt som skal måle endringer på bygningen over en 50 års periode.

Riksantikvaren gir Stavkirkeprogrammet en grundig omtale i boka Bevaring og stavkirkene – Håndverk og forskning, som ble utgitt i 2016. Her gis også vektige innspill til ytterligere utforskning av stavkirkenes historie og deres helt spesielle betydning.

Bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner

2020-rapport tekniske og industrielle kulturminner

I bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner (post 72) får 15 utvalgte anlegg støtte gjennom en fast post på statsbudsjettet til istandsetting, forvaltning, drift og vedlikehold (se tabell 14). For 2020 fikk vi i tillegg inn søknader på om lag 161 millioner kroner fra totalt 30 tekniske og industrielle kulturminner. Riksantikvaren hadde rundt 58 millioner kroner til fordeling, som dekker omtrent 36 prosent av den samlede søknadssummen.

I 2020 ga Riksantikvaren tilskudd til fire anlegg utenfor bevaringsprogrammet: De to fredete anleggene Hagevik tønnefabrikk og Sellevåg treskofabrikk, i tillegg til gamle Fagerli kraftstasjon i Sulitjelma og Nes gardssag i Kvam.

Per 31. desember 2020 har 10 av 15 anlegg status som *istandsatt*. Anleggene med status *istandsatt* har fortsatt store istandsettings- og vedlikeholdsbehov.

Per 31. desember 2020 er behovet ved anleggene langt større enn det som kan dekkes ved framskriving av tilskuddsposten. Dette gjelder spesielt anleggene Klevfos Cellulose- og Papirfabrik, Odda smelteverk, Rjukanbanen, Bredalsholmen verft og Haldenkanalen.

Som følge av særlig store kostnader ved både Rjukanbanen (istandsetting av Slippen på Tinnoset), Odda (Ovn 3) samt oppstart av et Kunnskapsprosjekt om situasjonen på Klevfos (ukjent omfang både teknisk og økonomisk) har det ikke vært mulig å nå måloppnåelse i bevaringsprogrammet innen 2020.

Koronapandemien har ikke hatt negative konsekvenser for fremdriften i arbeidet mot måloppnåelse i bevaringsprogrammet.

Rapport for programperioden tekniske og industrielle kulturminner

Hvorfor

Det nasjonale målet for bevaringsprogrammet er å sette i stand og vedlikeholde de prioriterte tekniske og industrielle anleggene. Med dette mener vi normalt vedlikeholdsnivå innenfor et definert omfang. Formålet er å ivareta de tekniske og industrielle kulturminnene som viser Norges utvikling som industrinasjon.

Hvem

Målgruppa er eiere og forvaltere av tekniske og industrielle kulturminner, men også brukere og sam-

funnet ellers. De 15 anleggene i bevaringsprogrammet har blitt prioritert.

Hva

Tilskudd er gitt til

- tiltak som stanser og hindrer ytterligere forfall, og hever tilstandsgrad
- tilskudd til forvaltning, drift og vedlikehold av anlegga i bevaringsprogrammet. Dette inkluderer tilskudd til håndverkerstillinger ved anlegget og skal sikre kompetanse og løpende vedlikehold
- mulighetsstudier
- kulturminne- og tilstandsregistrering av objekter utenfor bevaringsprogrammet

Resultat

Per 31. desember 2020 har 10 av 15 anlegg status som *istandsatt*. *Istandsatt* må i denne sammenhengen ikke forstås som «ferdig» eller «slutført». Tekniske og industrielle kulturminner vil også etter et de har oppnådd et normalt vedlikeholdsnivå ha behov for tilskudd til løpende vedlikehold og istandsetting. De fem anleggene som har status ikke-*istandsatt*, utgjør i stor grad de siste anleggene som er kommet med i bevaringsprogrammet etter 2010. Dette gjelder Bredalsholmen verft, Haldenkanalen, Odda smelteverk og Rjukanbanen. I tillegg har Riksantikvaren besluttet å omgjøre statusen til Klevfos Cellulose- og Papirfabrik fra *istandsatt* til ikke *istandsatt*. Dette ble gjort i 2019 på bakgrunn av at fabrikkbygningen er i akselererende forfall som følge av den tidligere kjemikaliebaserte produksjonen ved anlegget. Det er iverksatt et eget kunnskapsprosjekt som skal gjøre tekniske vurderinger av tilstand, utarbeide strategier for bremsing av nedbrytningen, sikre dokumentasjon av anlegget og fremme alternativer for langsiktig bevaring.

Ved overgangen til 2021 er behovene ved flere anlegg langt større enn hva som kan dekkes ved framskriving av tilskuddsposten, spesielt for anleggene Rjukanbanen, Haldenkanalen, Odda smelteverk og nå også Klevfos. Fremdriften mot måloppnåelse er noe svekket de siste årene, som følge av særdeles store kostnader ved både Rjukanbanen (istandsetting av slippen på Tinnoset) og Odda (Ovn 3) samt igangsetting av et kunnskapsprosjekt for Klevfos.

TABELL 14 / OVERSIKT OVER ANLEGG SOM FÅR STØTTE. TEKNISKE OG INDUSTRIELLE KULTURMINNER.*

Anlegg	Type	Innskrevet	Status 2021	Vernestatus	Fylke
Tyssedal kraftverk	Kraftproduksjon	1997	Istandsatt	Fredet	Vestland
Neptun Sildoljefabrikk	Fiskeforedling	1997	Istandsatt	Fredet	Nordland
Spillum Dampsag og Høvleri	Treforedling	1997	Istandsatt	Fredning pågår	Trøndelag
Klevfos Cellulose- og Papirfabrikk	Treforedling	1997	Ikke istandsatt	Fredningsarbeid satt på vent	Innlandet
Næs jernverk	Mineralforedling	1997	Istandsatt	Fredet	Agder
Fetsund Lenser	Treforedling	1997	Istandsatt	Fredet	Viken
Sjølingstad Uldvarefabrik	Tekstilindustri	1997	Istandsatt	Fredet	Agder
Salhus Tricotagefabrik	Tekstilindustri	1997	Istandsatt	Fredet	Vestland
Kistefos Træsliberi	Treforedling	2002	Istandsatt	Fredning pågår	Viken
Folldal gruver	Mineralproduksjon	2002	Istandsatt	Fredningsarbeid satt på vent	Innlandet
Rjukanbanen	Jernbane - industritransport	2011	Ikke istandsatt	Fredet	Vestfold og Telemark
Odda smelteverk	Kjemiskindustri	2013	Ikke istandsatt	Fredet	Vestland
Atlungstad Brenneri	Næring og nyttelsesmidler	2013	Ikke istandsatt	Fredet	Innlandet
Haldenkanalen	Sluseanlegg/ transport	2013	Ikke istandsatt	Fredning pågår	Viken
Bredalsholmen verft	Verftsindustri	2015	Ikke istandsatt	Fredning pågår	Agder

* Bevaringsprogrammet ble opprettet i 1997 og bestod frem til 2010 av ti anlegg. Disse er markert med skygge.

TABELL 15 / OVERSIKT OVER BRANNSIKRINGSTILTAK I STAVKIRKER 2020

Status og resultater	Antall stavkirker
Utvidelse/ombygging slokkeanlegg	2
Klargjøring for videoanlegg	3
Nytt videoanlegg	5
Nytt slokkeanlegg inne og ute	1
Passiv sikring	1
Optimalisere utvendig innbruddsanlegg	1
Utvendig deteksjon	1

Bevaringsprogram for brannsikring

2020- rapport brannsikring av stavkirker

Vi har som mål å holde brannsikkerheten ved stavkirkene på et høyt nivå. Dette arbeidet har Riksantikvaren jobbet kontinuerlig med siden 1960-tallet.

Riksantikvaren gir tilskudd til oppgradering og fornying av tekniske sikringsanlegg.

Sikkerheten ivaretas også av årlig service av de tekniske anleggene, månedlig kontakt mellom rådgiver og kirkeiere og 24 timers vakttelefonitjeneste.

Ved Fortidsminneforeningens åtte stavkirker lønner vi teknisk personell for daglig ettersyn og utrykning ved behov.

I 2020 kom vi ikke i mål med alle de planlagte prosjektene på grunn av koronapandemien. Av 30 millioner kroner som var satt av til sikringsarbeidet, ble 28,5 millioner kroner brukt. Et av tilskuddene i 2020 gikk til slokkeanlegg av nabokirke som står så nærme at den utgjør en fare for stavkirken ved en eventuell brann.

Rapport for programperioden brannsikring: stavkirker**Hvorfor**

Brannsikring av stavkirkene er nødvendig for å unngå tap av uerstattelige kulturminneverdier. Bevaringsprogrammet har som mål å holde brannsikringen av stavkirkene på et høyt nivå. I arbeidet med å høyne sikkerheten ligger det til grunn en helhetlig sikkerhetsvurdering, som revideres jevnlig.

Hvem

I 2019 hadde vi flere samordningsmøter sammen med politi, brannvesen, teknisk etat og eiere; der det ble diskutert og fordelt ansvar ved eventuelle hendelser. Det var planlagt flere slike møter i 2020 som dessverre ble avlyst på grunn av koronasituasjonen.

Hva

I 2020 ble det gitt tilskudd til 33 enkelttiltak. I sikkerhetsarbeidet ligger mye arbeid i å fremme og jobbe for gode organisatoriske tiltak. Dette kan være lokalt ved stavkirkene og andre som har ansvar, herunder brannvesen, teknisk etat, politi med mer.

Resultater

Av tekniske forbedringer er hovedfokus på tilfredsstillende slokkeanlegg innvendig og utvendig. Det gjøres fortløpende vurderinger av dagens situasjon og system. Mindre og større utbedringer gjøres ved behov. Vi jobber med å optimalisere utvendig deteksjon, samt klargjøring og innstallering av nye videoanlegg.

Brannsikring av tett trehusbebyggelse

Riksantikvaren mottok 20 søknader fra kommuner for til sammen 30 verneverdige tette trehusmiljøer i 2020 (post 73). Totalt søker kommunene om ca. 18 millioner kroner. Tilskuddsmidler for 2020 på totalt ca. 9,6 millioner kroner til brannsikring av verneverdige tette trehusmiljøer fra post 73 ble fordelt til brannsikringsplaner og ulike brannsikringstiltak.

Rapport for programperioden brannsikring:**Tette trehusområder****Hvorfor**

Tette historiske trehusområder er en viktig del av den norske kulturarven. Trehusmiljøene finnes over hele landet, langs kysten som sørlandsbyer og fiskevær og i innlandet som for eksempel på Røros og i Vålerenga i Oslo. Områdebranner på grunn av brannsmitte mellom husene er en særskilt trussel for de tette tre-

husområdene. Rundt 200 av trehusmiljøene, valgt ut etter gitte kriterier, kan søke om tilskudd for å sikre disse miljøene mot områdebranner. Tilskuddet gis fra kulturmiljøforvaltningen.

Hvem

Normalt er det kommunene som søker om tilskudd til sitt arbeid med brannsikring av områdene, men velforeninger og lag kan også søke, i så fall i forståelse med kommunen.

Hva

Tilskudd gis til tiltak som reduserer risikoen for områdebrann. Det er vanlig å tildele tilskudd til kommunenes utarbeidelse av brannsikringsplaner for de utsatte områdene, og til ulike former for deteksjon/ alarm som kan bidra til at branner oppdages tidligst mulig. I 2020 ble det gitt tilskudd på til sammen 9,6 millioner kroner til 30 trehusområder, fordelt over 20 kommuner i ni fylker. I tillegg til brannsikringsplaner og deteksjon ble det også søkt om og gitt tilskudd til slokkeitak i områder som ligger langt fra brannvesen.

Resultater

Riksantikvaren har administrert tilskuddsordningen til brannsikring av tette trehusområder siden tidlig på 2000-tallet. Tilskuddsordningen må sees som et supplement til det regulære brannsikringsarbeidet som kommunene har hovedansvar for. Utover hele landet er det vilje til brannsikring og engasjement rundt arbeidet, både på kommunalt nivå og blant beboere. Økt fokus på brannsikringsplaner for tette trehusmiljø har medført en økning fra ingen slike planer i år 2000 via 25 prosent dekning i 2014 til 60 prosent dekning i 2020. Brannsikringsplanene er et nødvendig grunnlag for det videre kontinuerlige brannsikringsarbeidet. Statusen som kulturmiljøer, og dermed prioritering fra Riksantikvaren, kan trekkes fram som den viktigste enkeltårsaken til at arbeidet har kommet dit det er i dag.

Fra og med 2021 er det fylkeskommunene som skal fordele tilskudd til brannsikringstiltak i verneverdige tette trehusområder.

Bevaringsprogram for middelalderruiner**2020-rapport middelalderruiner**

Målet til bevaringsprogrammet for ruiner er at et utvalg ruiner skal sikres og gjøres tilgjengelig for

publikum. I Norge har vi rundt 100 større og mindre ruiner fra middelalderen.

Over post 73 var det satt av 13 millioner kroner i tilskuddsmidler til middelalderruiner.

Status

- 26 ruiner er konserververt
- to større anlegg er ferdigstilt i 2020 – kirkeruinene Munkeby i Levanger (tilhørende kloster) og Holla i Nome
- pågående arbeider på 11 ruiner
- det arbeides med tilstandsrapport på to ruiner
- fylkeskommunen har formelt tatt over forvaltningen av ca. halvparten av ruinene (i antall, mer med hensyn til volum)
- Riksantikvaren beholder inntil videre forvaltningen av middelalderruiner innenfor middelalders bygrunn i Oslo, Trondheim, Bergen og Tønsberg

Tiltak i 2020 har vært konservering, diverse etterarbeid, forskning- og utviklingsarbeid, informasjons- og formidlingsarbeid samt kompetanseutvikling.

Tallene representerer samtlige ruiner, både de som forvaltes av regionalforvaltningen og de som fortsatt forvaltes av Riksantikvaren. Dette er første TG-registrering av alle middelalderruinene, og det er derfor ikke mulig å si noe om utvikling over tid ut fra disse tallene.

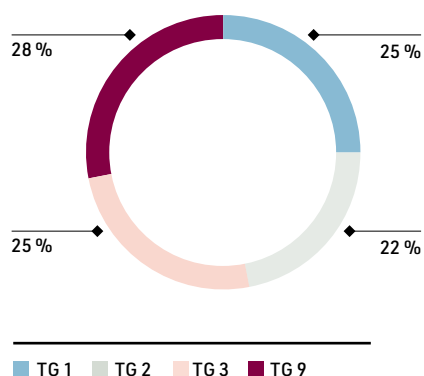
Tilstandsgrad (TG) per 31.12.2020

25 prosent har et ordinært vedlikeholds nivå (TG 1), 22 prosent har moderat vedlikeholdsbehov (TG 2), 25 prosent har betydelig vedlikeholdsbehov (TG3) og andel ruiner med ukjent tilstand (TG 9) er 28 prosent.

I sammenheng med overføring av forvaltningsansvar til regionalforvaltningen har kunnskaps- og kompetanseoverføring vært sentrale oppgaver. Det er utviklet og publisert en veileder for forvaltning av middelalderruiner, og det planlegges en fagsamling for eiere og forvaltere så snart forholdene tillater dette. Det er nødvendig og ønskelig med tett samarbeid mellom Riksantikvaren og regionalforvaltningen om disse oppgavene framover.

Samlet rapportering og evaluering av prosjektet (2006–2020) foreligger. Kvantitative mål er referert ovenfor. Følgende kvalitative mål er oppnådd:

FIGUR 9 / PROSENTVIS FORDELING AV TILSTANDSGRAD FOR MIDDELALDERRUINER

- Ruiner omfattet av sikrings- eller konserveringsarbeider er i klart forbedret tilstand – også der konservering ikke er fullført.
- Kompetansenettverk for håndverkere er etablert og har jevnlig samlinger.
- Kompetansenettverk for eiere og forvaltere er etablert. Dette er en styrke når forvaltningsansvaret nå er overført regionalforvaltningen.
- Kunnskapen om materialer og metode er forbedret og formidlet.

Rapport for programperioden middelalderruiner

Programmet startet opp i 2006 etter at en gjennomgang hadde avdekket store skader på mange av våre 123 middelalderruiner. Programperioden ble formelt avsluttet 31.12.2020, men arbeidet med sikring, tilrettelegging og formidling av middelalderruiner fortsetter.

Hvorfor

Målet har vært å sette i stand et utvalg av ruiner slik at de er på et ordinært vedlikeholds nivå. De største og mest kjente anleggene samt ruiner der det er et stort lokalt engasjement ble prioritert.

Hvem

Det er eierne – enten ved eieren selv eller ved annen tiltakshaver – som har søkt og fått tilskudd.

Hva

Mellom 11 og 13 millioner kroner er delt ut hvert år. Midlene har i hovedsak gått til murarbeider, men det er også gitt tilskudd til vegetasjonsskjøtsel, tilrettelegging, dokumentasjon, FoU, formidling og kompetanseutvikling.

Resultat

Vi ser i dag resultatene først og fremst i form av 26 ferdig konserverte ruiner (TG1) og en markant heving av tilstanden på ikke ferdig konserverte anlegg (TG2). Det er fortsatt en del ruiner med TG3 og dessverre ganske mange i TG9.

Effekter

Vi har flere ruiner med god mur- og vegetasjonsskjøtsel, og vi ser også resultater på de andre prioriterte områdene. Viktigste for det fremtidige arbeidet er at vi har nå gode nettverk for håndverkere, eiere og forvaltere.

Bevaringsprogram for fartøy

2020-rapport fartøy

For 2020 har det kommet inn søknader fra 127 fartøy, syv SAVOS-fylker (se nedenfor), tre SAVOS-kommuner, Norsk Forening for Fartøyvern og Norsk Industriarbeidermuseum på nærmere 273 millioner kroner. Riksantikvaren hadde rundt 63 millioner kroner til fordeling (post 74). Dette dekker omtrent 23 prosent av den samlede søknadssummen.

Det gjør at 2020, som tidligere år, har vært preget av vanskelige prioriteringer med fokus på sikring og videreføring av allerede igangsatte prosjekter fremfor å prioritere oppstart av nye prosjekter eller prosjekter med drift og stor frivillig innsats.

SAVOS-ordningen

Dette er en ordning hvor et fylke, eller en kommune, som har avsatt egne midler til fartøyvern kan søke Riksantikvaren om å bidra med likelydende beløp, slik at kommunen eller fylket får doblet beløpet de kan fordele til fartøy som er fredet eller har status som vernet skip.

I 2020 søkte syv fylker og tre kommuner om til sammen 7,5 millioner kroner over SAVOS-ordningen. Dette gjør at deres bidrag inn i fartøyvernet, alene ligger på over 10 prosent av post 74 på statsbudsjettet. Dette er et betydelig bidrag inn i fartøyvernet, hvor

behovet er mye større enn tilskudd over post 74 alene klarer å dekke. Samtidig bidrar SAVOS-ordningen til at fylkene og kommunene får mer å fordele til sine respektive fartøy, slik at ordningen er en «vinn-vinn» for alle parter.

Fredning av fartøy

Prioritering 2

Fredning av fartøy med nasjonal verdi skal prioriteres.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Riksantikvaren har tidligere meldt til KLD at vi ikke vil kunne prioritere fredningsarbeidet for fartøy i 2020. Vi har imidlertid fått utarbeidet et utkast til verneplan for små og åpne båter som skal kunne danne et grunnlag for videre veivalg innenfor dette feltet. Utkast til verneplan ble levert i juni 2020 og er utarbeidet av Forbundet Kysten på oppdrag fra Riksantikvaren.

Oppgaveoverføring og digitalisering

2020 har vært et år med store omveltninger i fartøyvernet. Fra 1. januar 2020 tok fylkeskommunene og Sametinget over førstelinjeansvaret for fartøyvernet. Dette har medført at Riksantikvaren har brukt store ressurser på oppfølging og utarbeidelse av veiledningsmateriell for å bidra til å gjøre overgangen så sømløs som mulig.

Parallelt med oppgaveoverføringen har Riksantikvaren jobbet med en digital søknadsportal (Digisak) som skulle være klar til bruk av fylkene og Sametinget når de overtok forvaltningsansvaret for fartøyvernet.

Fartøyvernsentrene

Prioritering 3

Riksantikvaren skal arbeide for å finne bærekraftige løsninger for fartøyvernsentrene innenfor de juridiske og økonomiske rammer som er tilgjengelige.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Riksantikvaren har prioritert tett oppfølging av fartøyvernsentrene i etterkant av evalueringen i 2017-2018. Forvaltningsarbeidet har vært rettet mot å sikre god og målrettet bruk av tilskuddet som tildeles fra post 75. Resultatet av kompetansekartleggingen ved fartøyvernsentrene ga Riksantikvaren bedre grunnlag for målretting og prioritering av tilskudd. Kartleggingen

PRIORITERING (2)

Fredning av fartøy med nasjonal verdi skal prioriteres.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Antall fartøy som er fredet	Utkast til verneplan for små og åpne båter foreligger.	↘

PRIORITERING (3)

Riksantikvaren skal arbeide for å finne bærekraftige løsninger for fartøyvernsentrene innenfor de juridiske og økonomiske rammer som er tilgjengelige.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Juridisk vurdering er gjennomført våren 2020.	Riksantikvaren fikk i november 2019 utarbeidet en rapport vedrørende finansiering av fartøyvernsentrene. Rapporten ble utarbeidet av advokatfirmaet Kluge. Denne ble fulgt opp med møter med departementet i 2020.	↗
Kartlegging av sentrenes kompetansebehov er gjennomført våren 2020.	Riksantikvaren gjennomførte våren 2020 en kompetansekartlegging av fartøyvernsentrene.	↗

gen ga også fartøyvernsentrene et bedre grunnlag for utvikling av egen rolle og kompetanse og samarbeid sentrene imellom.

Rapport for programperioden fartøy**Hvorfor**

Målet for bevaringsprogrammet er å bevare og sikre et representativt utvalg bevaringsverdige fartøy for fremtiden og løfte fartøyflåten til et vedlikeholdsnivå.

Det er i dag om lag 250 historiske fartøy på Riksantikvarens verneliste. 14 av fartøyene er fredet, de andre har status som vernede skip. Flere tusen frivillige langs hele kysten, ved elver og innsjøer i innlandet legger årlig ned langt over 130 000 dugnadstimer til arbeid med fartøyvern. Utvalget av vernede og fredete fartøy skal gjenspeile de viktigste trekkene gjennom landets fartøykultur og virksomhet på sjøen, innlandsvann, elver og vassdrag.

Hvem

Fredete fartøy og fartøy med status som vernet skip har, gjennom post 74, mulighet til å søke om tilskudd til istandsetting og vedlikehold. I tillegg har mindre beløp blitt tildelt til ideelle organisasjoner som Forbundet KYSTEN og Norsk Forening for Fartøyvern i saker hvor tiltak kommer hele fartøyvernet til gode.

Hva

Tilskudd fra post 74 har gått til konkrete istandsettings- og vedlikeholdstiltak på fartøy, for å løfte tilstanden på fartøyene. I tillegg har det blitt gitt tilskudd til utbedringer for å hjelpe fartøy til å være i drift og dermed kunne bidra til en grad av egeninntjening. Tilskudd over post 74 har vært ment som et bidrag som også stimulerer til økt deltagelse for de frivillige.

Delprosjektet for skogfinske kulturminner, avsluttet høsten 2020, har gitt økt bevissthet rundt den skogfinske materielle kulturarven.

Resultat

Målet for bevaringsprogrammet med å bevare og sikre et representativt utvalg bevaringsverdige fartøy for fremtiden, har vært til dels vellykket. Men å løfte fartøyflåten til et vedlikeholdsnivå innen 2020 har ikke latt seg gjennomføre. Tilskuddsposten har aldri nådd det nivået man satte som en forutsetning i Nasjonal Verneplan for Fartøy (2010–2017) og Riksantikvaren utførte tilbake i 2015 en behovsanalyse som viste at selv om tilskuddsposten teoretisk ble løftet til det forutsatte nivået i verneplanen, ville dette likevel ikke være tilstrekkelig. Etter dette har behovet for vedlikehold av fartøy bare økt, mens de tilgjengelige midlene på tilskuddsposten, har blitt mindre.

Effekter

Effektene har vært at Riksantikvaren har bidratt til istandsettinger og sikring av fartøy, men ikke i den grad som satt som mål i verneplanen. Tilskudd fra post 74 skulle også bidra til å stimulere frivilligheten i fartøyvernet, men i senere år har prioriteringene vært å forsøke å fullføre allerede igangsatte prosjekter som opptar verftfasiliteter. Kostnadsutviklingen i verftsektoren har medført en betydelig reduksjon av tilskuddspostens dekningssevne, samtidig som tilstanden på fartøy som venter på tiltak forverres. Krav til sikkerhet ved enkelte verft kan begrense tilgangen for fartøyeiere og frivillige og deres mulighet til å bidra i vedlikeholdsarbeid når fartøyet står på slipp.

NASJONALT MÅL 2.3

ET REPRESENTATIVT UTVALG KULTURMINNER OG KULTURMILJØ SKAL VÆRE VEDTAKSFREDET INNEN 2020

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/kulturminner-og-kulturmiljo/miljomal-2.3/>

Fredningsstrategi mot 2020 for kulturmiljøforvaltningen

Riksantikvaren følger opp Fredningsstrategi mot 2020 for kulturmiljøforvaltningen. Vi jobber systematisk for å ferdigstille fredningssaker, og for å nå målene om et mer representativt utvalg av fredete kulturminner gjennom fredningsstrategiens ti prioriterte tema. I vårt arbeid for en representativ fredningsliste har vi vektlagt god involvering av eiere, organisasjoner og næringsliv.

I 2020 fredet Riksantikvaren 13 kulturmiljøer/kulturminner. Ti fredninger ble opphevet – hvorav åtte midlertidige fredningsvedtak og to forskriftsfredninger. Dette antallet skyldes blant annet en gjennomgang av eldre fredningssaker. Til sammen ti nye fredningssaker er påbegynt, ved midlertidig fredning, melding om oppstart eller et klarsignal fra Riksantikvaren om at saken kan påbegynnes.

I 2020 har vi sammen med fylkeskommunene gått videre med minoritetsprosjektet, en satsing på bevaring av kulturminner etter våre fem nasjonale minoriteter. Delprosjektet for skogfinske kulturminner, avsluttet høsten 2020, har gitt økt bevissthet rundt den skogfinske materielle kulturarven. Satsingen har gitt god dialog med representantene for minoritetsgruppa, og ny innsikt i skogfinsk byggeskikk og tradisjoner. 11 kulturminner er valgt ut for fredning.

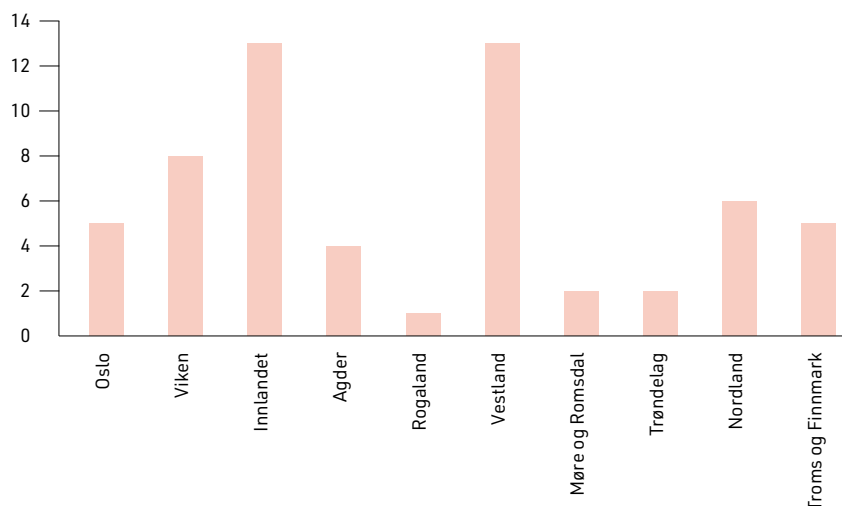
Delprosjekt med kvenske/norsk-finske kulturminner fortsetter. Det gjenstår noe arbeid i delprosjektet, som planlegges avsluttet i 2021.

I 2020 gjennomførte vi forprosjekt for jødiske kulturminner. Arbeidet med jødiske kulturminner planlegges ferdigstilt i 2022.

Kulturminner etter andre verdenskrig er et høyt prioritert tema i fredningsstrategien. Temaet var gjenstand for en fellessatsing i kulturmiljøforvaltningen allerede i 2015, da en rekke krigsminner ble registrert og en del nasjonale problemstillinger kom for en dag.

I 2020 markerte man 75 år siden frigjøringen og 80 år siden okkupasjonen. I 2020 hadde vi åtte pågående og nye fredningssaker på krigsminner.

FIGUR 10 / PÅGÅENDE FREDNINGSSAKER 2020 ETTER KULTURMINNELOVENS § 15 OG 19 FORDELT PÅ FYLKER.

Narvikfjellene som krigshistorisk landskap ble fredet på datoen for våpnedleggelsen 8. juni. Dette er et fjellområde på 27 km² som var åsted for de siste kamphandlingene mellom tyske og norske styrker i 1940. Trandumskogen og tanksskytebanen i Ullensaker ble fredet 8. mai. Her ble 194 fanger henrettet i løpet av krigen.

Over halvparten av fredningssakene forberedes av fylkeskommunene. I 2020 har det vært stort fokus på å få oversikt over fredningssaker som har stoppet opp, og lage framdriftsplaner sammen med fylkene. Per 31.12.2020 er det 60 aktive saker (etter §§ 15, 19, 22 og 4). Se figur 10 for oversikt over pågående saker etter kulturminnelovens §§ 15, 19 (mellom varsling og vedtak) fordelt på fylker.

Riksantikvaren gjennomfører i 2021 en evaluering av fredningsarbeidet i strategiperioden 2015–2020. Vi vil se på måloppnåelsen i strategien både med tanke på representativiteten av kulturminner og forbedringer i fredningsprosessen. Dette er et viktig arbeid for å se hvilke virkemidler og tiltak som har forbedret kvaliteten og innholdet i fredningsarbeidet i Norge.

Et spesifikt mål i fredningsstrategien fra 2015 var å ferdigstille eldre og pågående fredningssaker fra 2014 og tidligere, da etterslepet ble regnet som en utfordring. 135 fredningssaker etter §§ 15 og 19 skulle ferdigstilles. Per 31.12.2020 er 117 av disse sakene løst.

Prosjekt Henningsvær

Fredningsprosessen for kulturmiljø Henningsvær er en oppfølging av fredningsstrategiens handlingsplan og fokus på prioriterte temaer. Fredningssaken følger opp evalueringen av fredete kulturmiljøer (jf. Riksantikvarens tildelingsbrev for 2018), og er prosjektorganisert. Prosjektet har fulgt opp prosjektets framdriftsplan til tross for interne omrokeringer av ressurser og pandemisituasjonen i 2020. Fredningsforslaget har blitt sendt på høring til fastsatt tid, og har fulgt opp de rammene som er satt i initieringen av prosjektet med hensyn til balansert tilnærming til vern og utvikling, samarbeid med andre myndigheter og lokal forankring og medvirkning.

ØVRIGE PRIORITERINGER FRA TILDELINGSBREVET FOR 2020

By- og stedsutvikling

Riksantikvaren har gjennom hele 2020 arbeidet med revisjon av NB!-registeret (kulturmiljøer av nasjonal interesse i byer og tettsteder), som er et viktig verktøy i by- og stedsutviklingsarbeidet.

I 2020 ble arbeidet med revisjon av Riksantikvarens bystrategi igangsatt. Dette arbeidet skal være slutført i løpet av juni 2021 med planlagt lansering september 2021.

I 2020 har Riksantikvaren hatt jevnlig kontakt med aktørene i Forum for stedsutvikling. Verdien av erfaringsutvekslingen bidrar positivt til måloppnåelsen, både til aktiviteter innenfor virksomheten og til at andre aktører tar med seg kulturmiljøtema i sine prosjekter og satsinger.

Prioritering 4

Arbeide for å øke bevisstheten om og styrke arbeidet for at kulturarven skal tas vare på og brukes som ressurs i by- og tettstedsarbeidet.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Arbeid med by- og stedsutvikling har blitt høyt prioritert av Riksantikvaren i 2020, og i all hovedsak har vi levert tilfredsstillende på styringsparameterne, gitt koronasituasjonen. Samlinger og reiser har blitt redusert til et minimum, og vi ser at digitale møteplasser ikke erstatter nytten av å treffe folk, utveksle kunnskap og danne oss erfaringer fra befaringer.

Kommuner

Prioritering 5

Riksantikvaren skal videreføre det strategiske arbeidet mot kommunene og oppfølgingen av Kommunestrategien, inkludert arbeidet med kulturmiljøplaner

Kulturminner i kommunen

Evalueringen av satsingen Kulturminner i Kommunen (KIK) viser at arbeidet med kulturmiljøplaner i kommunene er løftet, og prosjektet har bidratt til andre viktige målsettinger for satsingen. Tilskuddsordningen har bidratt til at kommunene tar større ansvar for kulturmiljøene og til mer samhandling på tvers av forvaltningsnivåene. Politiske beslutninger og prioriteringer på fylkeskommunalt nivå påvirker i stor

grad arbeidet med kulturmiljøplaner i kommunene. Tilskudd alene er ikke nok.

KIK-satsingen har styrket medvirkning, politisk interesse og oppslutning om feltet i mange kommuner. Historielag, museer, velforeninger og interesseorganisasjoner for grunneiere og næringsliv trekkes ofte inn i lokale referansegrupper knyttet til planarbeidet. Kommunenes innsats varierer mye, og i ulik grad lykkes de med å mobilisere egen befolkning i arbeidet. Suksessfaktorer har vært gode og åpne prosesser med klare mål og god fremdrift. Politisk forankring er avgjørende, og denne forankringen må skapes og opprettholdes.

Anbefalingene fra evalueringen er

- i store trekk å videreføre KIK-satsingen
- å vurdere noen justeringer av tilskuddsordningen til kulturminneplaner
- å vurdere forbedringsmuligheter for verktøy og veiledninger
- at kommunene bør sette av tid og ressurser til å delta i faglige kulturminnenettverk
- at fylkeskommunene bør ta det regionale ansvaret, men at det samtidig er behov for nasjonale nettverk
- å invitere andre aktører inn i nettverksmøtene, som regionale museer og kompetansemiljøer, historielag, kulturlivet og næringsaktører

Resultatene fra evaluering vil tas med i det videre arbeidet med KIK. Tiltak som vektlegger styrket kompetanse om bruk og forvaltning av kulturmiljø i kommunene vil prioriteres. Støtte til fylkeskommuner/Sametinget som vil bistå kommunene i arbeidet med å ferdigstille kulturmiljøplanene og arrangere nettverkssamlinger for kommunene, vil også prioriteres.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Arbeid rettet direkte mot kommuner og fylkeskommuner har i stor grad blitt prioritert i 2020, slik at flest mulig kommuner kan bli ferdige med sitt planarbeid. Vi har ikke kunnet prioritere det overordnede strategiske arbeidet knyttet til Kommunestrategien. Dette henger også sammen med at fylkeskommunene i stor grad har vært opptatt av nye roller og nytt ansvar.

På grunn av koronapandemien måtte planlagt Utviklingsnett i vår avlyses. Riksantikvartimen er blitt etablert. Det er korte seminarer via Teams Live Event.

PRIORITERING (4)

Arbeide for å øke bevisstheten om og styrke arbeidet for at kulturarven skal tas vare på og brukes som ressurs i by- og tettstedsarbeidet.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Styrket fokus på byutvikling og det grønne skiftet gjennom revisjon av Riksantikvarens bystrategi, og gjennom å arrangere nettverkssamlinger/konferanser hvor dette er et tema.	Arbeidet er igangsatt med ferdigstillelse av revidert bystrategi i løpet av juni 2021, med planlagt lansering september 2021. I dette arbeidet vil vi avklare grensesnittet mellom bystrategien og Klimastrategien hva gjelder hensynet til klima. I den nye bystrategien vil vi i større grad vektlegge det som i dag omtales som «Levbare byer» (jf. tidligere omtale som attraktive byer). Det har ikke vært rom for fysiske samlinger i 2020 på grunn av koronasituasjonen. Riksantikvaren etablerte derfor senhøst webinar-rekken «Riksantikvartimen», som har vekket stor interesse. Eksempel på by- og stedsutviklingsrelaterte tema på programmet i 2021 er KIK (kulturmiljø i kommunen) og ny konsekvensutredningsmetode for kulturmiljø og landskap.	↗
30 % av NBI-registeret områdene skal ha oppdatert avgrensning og begrunnelse. De resterende skal være ferdigstilt innen utgangen av 2022.	Ved utgangen av 2020 var nærmere 30 prosent av kulturmiljøene i NBI-registeret sendt ut på høring. Disse kulturmiljøene befinner seg i fylkeskommunene Viken, Agder og Nordland.	↗
Styrket samarbeid med byantikvarene gjennom å arrangere nettverkssamlinger.	Det var planlagt to nettverkssamlinger i 2020. Begge samlingene ble avlyst grunnet koronasituasjonen.	→

PRIORITERING (5)

Riksantikvaren skal videreføre det strategiske arbeidet mot kommunene og oppfølgingen av Kommunestrategien, inkludert arbeidet med kulturmiljøplaner

Styringsparameter	Kommentar	Trend
90 % av kommunene skal ha utarbeidet kulturminneplaner innen utgangen av 2020	Ved utgangen av 2020 var det bare rundt 30 kommuner uten vedtatt kulturmiljøplan eller igangsatt arbeidet med slik plan. Flere kommuner har fortsatt planen under arbeid, fordi de fikk midler sent i prosjektperioden og at det vanligvis tar fra to til fire år å lage en plan. Ved utgangen av 2020 hadde 53 prosent av kommunene en vedtatt kulturmiljøplan. Det er gjennomført en omfattende evaluering av satsingen Kulturminner i Kommunen (KIK) med en ekstern evaluator. Resultatene fra evaluering vil tas med i det videre arbeidet med KIK.	↗
Gjennomførte tiltak etter handlingsdelene i kommunestrategien.	Gjennom byantikvarsamarbeidet og nettverkssamlinger, Utviklingsnett samt KIK-satsingen har vi arbeidet med en rekke av de strategiske satsingene i kommunestrategien, innenfor et pandemiregime.	→

Riksantikvartimen vil vi fortsette med, i kombinasjon med fysiske seminar, Utviklingsnett, når smittesituasjonen tillater det.

Kirker

Arbeidet med å utvikle gode overgangsordninger for ivaretagelse av kirkebygg i den pågående kirkereformen, er gjennomført med ny Kirkebyggforskrift og nytt Kirkerundskriv for ikrafttredelse 1.1.2021⁷. I tillegg er det et tett og godt samarbeid om effektiv og god bruk av istandsettings- og sikringsmidler på kirkefeltet.

Prioritering 6

Delta i arbeidet med å utvikle gode overgangsordninger som sikrer grunnlaget for den mer langsiktige og varige forvaltning av de kulturhistoriske verdiene sett i lys av den pågående kirkereformen

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Synlige effekter av arbeidet med overgangsordninger for kirkeforvaltningen er den ferdige kirkebyggforskriften og det nye kirkerundskrivet som begge trådte i kraft 1.1.2021, og som sikrer både listeførte og freidete kirker en forsvarlig forvaltning etter kirkelovens opphør og endring av myndighetsroller.

Arbeidet med tilskuddsmidlene fra Barne- og familiedepartementet (BFD) har ført til forbedring av overordnet tilstandsgrad for kirkebygg og at flere kirker har fått forsvarlig brannsikring. Det har vært arbeidet med samarbeidsprosedyrer for kirkesaker. Etter regionreformen har fylkeskommunene gjennom ny ansvarsforskrift fått en ny myndighetsrolle for tiltak på middelalderkirkegårdene, og mange saker krever nå vedtak fra både fylkeskommunen og Riksantikvaren.

Konservering

Bevaring av inventar og kunst i kirkene er et nasjonalt ansvar. Riksantikvaren bistår kirkene med rådgivning og økonomiske midler for å bevare kirkenes inventar og kirkekunst. Riksantikvaren har, i samarbeid med Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), til nå gjennomført tilstandsregistrering av inventar og interiører i ca. 130 norske kirker, deriblant alle

stavkirkene. Dette arbeidet gir svært god oversikt over tilstanden på kulturminnene som befinner seg i kirkene, og bevaringstilstanden på disse. Opplysningene samles i Riksantikvarens kulturminnedatabase, Askeladden, og danner grunnlag for prioritering av årlige konserveringsarbeider. I 2020 ble tilstandsregistrering utført i 11 kirker i Vestland fylke.

Videre er det gjennomført en evaluering av metode for tilstandsvurdering av kirkekunst, og det er utviklet en ny modul i Askeladden for kirkekunst og inventar. Registrering av kirkeinteriør i Askeladden er under arbeid og vi har ikke status for tilstandsregistreringen.

Tilskudd til konservering av kirkekunst ble gjennomført og utbetalt til fem kirker. Av gjenstander som ble behandlet var: Epitafier, maleri, basunengel, et antependium og et altermaleri.

Gjennom en rammeavtale med NIKU, middelalder kirkeinventar, ble ni prosjekter gjennomført og avsluttet i 2020 til en samlet sum av 3,2 millioner kroner. Det ble også gjennomført tre limfargeprosjekter i henholdsvis Tyllidalen, Gimmestad kirke og Årdal gamle kirke.

Klima

Prioritering 7

Riksantikvaren skal bidra til å synliggjøre betydningen av energieffektiv bruk, transformasjon og gjenbruk av eksisterende bygningsmasse som en ressurs for å redusere klimabelastningene.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Til tross for begrensede ressurser har Riksantikvaren oppnådd mye i arbeidet med klima i 2020. Arbeidet med Riksantikvarens klimastrategi hadde god framgang, og veiledningsmaterieell for risikovurdering og tiltaksplanlegging er publisert på Riksantikvarens nettsider. SINTEF-studien som kartla hvordan rehabilitering og gjenbruk av eksisterende bygninger belaster klimaet, fikk stor oppmerksomhet i relevante fagmiljøer – også byggebransjen – og i pressen.

⁷ I regi av Kirkens arbeidsorganisasjon og Riksantikvaren er det utarbeidet en veileder for «Håndtering av naturfare for kirkebygg» <https://www.ka.no/sak/article/1575657>.

PRIORITERING (6)

Delta i arbeidet med å utvikle gode overgangsordninger som sikrer grunnlaget for den mer langsiktige og varige forvaltning av de kulturhistoriske verdiene sett i lys av den pågående kirkereformen.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Styrket samarbeid med kirkelige samarbeidsaktører om forvaltningen av midler til kulturhistoriske viktige kirkebygg i BFDs budsjett	Riksantikvaren administrerer tilskuddsordninger for brannsikring og istandsetting av kirker fra før 1850. Midlene kommer fra Barne- og familiedepartementet (BFD), og Riksantikvaren samarbeider med Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter (KA) om oppdraget. Dette tilskuddsarbeidet startet høsten 2019 med to tilskuddsrunder, og strekker seg foreløpig ut 2021. I 2020 ble den tredje tilskuddsrunden gjennomført, hvor det ble gitt tilsagn på 27 millioner kroner til 40 kirker. Tilskuddsrunde fire ble også utlyst i 2020, men tildelingene skjer først i 2021.	↗

PRIORITERING (7)

Riksantikvaren skal bidra til å synliggjøre betydningen av energieffektiv bruk, transformasjon og gjenbruk av eksisterende bygningsmasse som en ressurs for å redusere klimabelastningene.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Strategi for klimaarbeidet er utarbeidet innen utgangen av 2020.	Etter avtale med KLD har vi utsatt ferdigstilling av strategien til juni 2021. Arbeidet er i rute.	↗
Utviklet og formidlet kunnskap om hvordan forvaltning og bruk av eksisterende bygningsmasse kan optimalisere vern og klimavennlighet.	Ekstern konsulent (SINTEF) har på oppdrag fra Riksantikvaren utarbeidet en metastudie om hvordan eksisterende bygningsmasse kan optimalisere vern og klimavennlighet. Riksantikvaren har også bidratt med foredrag og forelesninger om dette temaet.	↗
Utviklet verktøy som fylker, kommuner og eiere kan bruke for å vurdere risiko og planlegge tiltak som reduserer konsekvensene av klimabelastninger på kulturminner og kulturmiljøer	Det tre-årige prosjektet <i>Adapt Northern Heritage</i> ble avsluttet sommeren 2020. https://adaptnorthernheritage.interreg-npa.eu/ Arbeidet resulterte blant annet i en veileder om risikovurdering og tiltaksplanlegging knyttet til klima og kulturmiljø. I samarbeid med assosierte partnere ble det laget eksempler på gjennomføring av slike planer. Veilederen er oversatt til norsk. https://www.riksantikvaren.no/veileder/vurdere-risiko-og-planlegge-tilpasningstiltak/ I Norge var Aurland kommune og Sysselmannen på Svalbard assosierte partnere og det er utarbeidet analyser for to utvalgte miljøer i Aurland og en kategori bygninger for kommunen. På Svalbard er det utarbeidet tilsvarende for Hiorthhamn. Sverige var blant landene som deltok i prosjektet og det er utarbeidet analyse for den samiske sommerboplassen Bartljan. https://adaptnorthernheritage.interreg-npa.eu/subsites/anh/AdaptNorthernHeritage_CRMP_Bartljan.pdf Se utdypende tekst under Prioriteringer.	↗

Prioritering 8

Riksantikvaren skal bidra til god forvaltning på alle nivåer (stat, fylke, kommune, eier) for å ta vare på kulturminner og -miljøer i et klima i endring.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

I løpet av året er det gjort mye godt arbeid på området, også i samarbeid med relevante aktører.

Resultatområde Polare kulturminner

Polarområdene

6.1 Omfanget av villmarkspregete områder på Svalbard skal opprettholdes, og naturmangfoldet bevares tilnærmet upåvirket av lokal aktivitet.

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/polaromradene/miljomal-6.1/>

6.2 De 100 viktigste kulturminnene og kulturmiljøene på Svalbard skal sikres gjennom forutsigbar og langsiktig forvaltning

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/polaromradene/miljomal-6.2/>

6.3 Negativ menneskelig påvirkning og risiko for påvirkning på miljøet i polarområdene skal reduseres.

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/polaromradene/miljomal-6.3/>

Prioritering 9

Bidra til å sikre sårbare kulturminner og kulturmiljøer utsatt for påvirkninger av klimaendringene med utgangspunkt i kulturminneplan for Svalbard 2013-2023. Bistå Sysselmannen i å utvikle metoder for kartlegging av tilstandsgrad.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Arbeidet skal ses i sammenheng med oppstart av indikatorutvikling og Miljøovervåkingsprogram (MOV) for Svalbard i 2021. Arbeidet skal også ses i sammenheng med forestående revisjon av kulturminneplanen for Svalbard og dens handlingsdel.

Prioritering 10

Riksantikvaren skal, i samarbeid med Sysselmannen og Miljødirektoratet, bidra i oppryddingen etter kulldriften i Svea samt bidra til at relevante kulturminner blir ivaretatt.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Riksantikvaren har prioritert arbeidet med avslutningsplanen for Svea. Vi har bidratt i prosjektgruppa og levert på tid. Det samlede miljøprosjektet for oppryddingen i Svea/Lunckefjell har gjennom effektivt tverrfaglig samarbeid lyktes med å kombinere forholdet til forurensing, naturvern og kulturminner i Svea. Kulturminner fra før 1946 er automatisk fredet på Svalbard. Det ble ikke startet opp eller gjennomført fredningssaker for bygninger etter 1945, men mange betydelige spor etter den første norske driftsfasen blir bevart gjennom enighet i avslutningsplanen.

Riksantikvaren deltar videre i prosjektet gjennom oppfølging av oppryddingsarbeidet.

Øvrig rapportering på resultatområde

Polare kulturminner

Riksantikvaren har, i tråd med oppdragslisten for 2020, vært part i arbeidsgruppa som har jobbet med endringer i miljøregelverket på Svalbard sammen med Miljødirektoratet, Sysselmannen og Norsk Polarinstitutt. Miljødirektoratet har på vegne av arbeidsgruppa levert våre forslag til Klima- og miljødepartementet.

Riksantikvaren arbeider systematisk for god forvaltning av kulturminner i polare områder. Arbeidet er avhengig av samarbeid og arbeid hos øvrige aktører, som Sysselmannen på Svalbard, Fylkesmannen i Nordland, Miljødirektoratet og Norsk Polarinstitutt.

Riksantikvarens arbeid i forvaltningen skal sikre de 100 viktigste kulturminnene og kulturmiljøene på Svalbard gjennom forutsigbar og langsiktig forvaltning. Dette samkjøres med arbeidet hos Sysselmannen.

PRIORITERING (8)

Riksantikvaren skal bidra til god forvaltning på alle nivåer (stat, fylke, kommune, eier) for å ta vare på kulturminner og -miljøer i et klima i endring.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Utviklet verktøy som fylker, kommuner og eiere kan bruke for å vurdere risiko og planlegge tiltak som reduserer konsekvensene av klimabelastninger på kulturminner og kulturmiljøer.	Veiledningsmaterieell for risikovurdering og planlegging av risikoreducerende tiltak i forbindelse med økte klimabelastninger og kulturmiljø er under utvikling, basert på materiale fra prosjektet Adapt Northern Heritage. Den engelske veilederen fra prosjektet ble oversatt og i noen grad tilpasset norske forhold. Denne ble, sammen med de norske eksemplene (Aurland kommune og Hiorthhamn på Svalbard) og det svenske eksemplet (Bartljan – samisk sommerboplass) fra prosjektet, lagt ut på Riksantikvarens nettsider, www.ra.no . Riksantikvaren har også samarbeidet Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon (KA) om å få utarbeidet en veileder for risikovurdering for kirkeforvaltere. I tillegg var uttesting av metodikk for vurdering av klimarelatert risiko for verdensarvsteder på Vega var planlagt, men ble utsatt til 2021/2022 på grunn av pandemien. Forberedelser til oppdatering av og produksjon av nytt innhold på Riksantikvarens nettsider for klimatilpassing ble igangsatt.	↗

PRIORITERING (9)

Bidra til å sikre sårbare kulturminner og kulturmiljøer utsatt for påvirkninger av klimaendringene med utgangspunkt i kulturminneplan for Svalbard 2013-2023. Bistå Sysselmannen i å utvikle metoder for kartlegging av tilstandsgrad.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Status på utvikling av metodikk for kartlegging av tilstandsgrad.	Ikke gjennomført, i samråd med Sysselmannen.	→

PRIORITERING (10)

Riksantikvaren skal, i samarbeid med Sysselmannen og Miljødirektoratet, bidra i oppryddingen etter kulldriften i Svea samt bidra til at relevante kulturminner blir ivaretatt.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Bidrag til gjennomføring av avslutningsplan for opprydningsarbeidet våren 2020.	Prosjektgruppe for miljømyndighetene leverte sin tilbakemelding til avslutningsplanen innen fristen 1. juni.	↗

OPPGAVER PÅ TVERS AV RESULTATOMRÅDENE

RESULTATOMRÅDE INTERNASJONALT

Bevaringsprogram for verdensarvområdene

2020 – rapport verdensarv

Mål

Hovedoppgaven i bevaringsprogrammet for verdensarven er å utvikle de norske verdensarvstedene til gode eksempler (fyrtårn) på den beste forvaltningen av natur og kulturminner i Norge når det gjelder tilstand, forvaltning og formell beskyttelse. Dette gjenspeiler forpliktelsene i Unesco-konvensjonen (1972) for vern av verdens kultur- og naturarv. De åtte verdensarvstedene er Urnes stavkirke, Struves Meridianbue, Bergkunsten i Alta, Bryggen i Bergen, Røros bergstad og Circumferensen, Vestnorsk fjordlandskap (natur), Vegaøyen og Rjukan-Notodden industriarv.

Bryggen i Bergen

I 2017 startet en prosess for å komme frem til kostnadsreducerende tiltak i istandsettingen av Bryggen. Dette har ført til en mer differensiert istandsettingspraksis der noen bygninger gjennomgår mer omfattende istandsetting enn andre. Fremdeles har en rekke av Bryggens 61 bygninger omfattende istandsettingsbehov. I 2020 er den differensierte istandsettingspraksisen videreført og arbeidene forventes ferdigstilt i 2021. I Svensgården har innredningsarbeidene stått på vent i 2020 i påvente av beslutning om etterbruk av bygningene. Forprosjekter og forundersøkelser for ytterligere bygninger (Bredsgården og Jacobsfjorden) er gjennomført, og avhengig av finansiering er prosjektene klare for oppstart i 2021.

Tilskuddsmidlene på 13,2 millioner kroner i 2020 er i hovedsak brukt til istandsettingsprosjektene. Midlene finansierer også verdensarvkoordinatorstillingen. Stiftelsen Bryggen fikk 0,2 millioner kroner til formidling/besøkscenter.

Grunnvannsprosjektet er avsluttet og er nå over i en overvåkingsfase. NIKU utfører overvåkingen på vegne av Riksantikvaren. Miljøovervåkingen måler setningsutviklingen på bygningene og grunnvannsnivået på Bryggen. Målet er å sikre gode bevaringsforhold for bygningene og de arkeologiske kulturlagene. Kunnskapen fra prosjektet overføres til andre relevante arbeidsområder, som kulturlag i middelalderbyene og andre arkeologiske kulturminner. Overvåkingen i 2020 viser at den årlige setningshastigheten varierer fra - 7 mm til + 3,25 mm,

med en gjennomsnittlig endring på - 1,7 mm. Overvåkingen viser også at grunnvannsnivået over tid blir noe lavere, men at fallet i grunnvannsnivåene ikke er alarmerende for de organiske kulturlagene. Riksantikvaren vil følge opp resultatene fra overvåkingen og vurdere behov for avbøtende tiltak.

Røros bergstad og Circumferensen

Forvaltningsplanen for Røros bergstad og Circumferensen ble sluttbehandlet i verdensarvrådet i mai 2020. Planen ligger til grunn for prioritering av tiltak, planbehandling og prioritering av økonomiske tilskudd. Tilskudd i 2020 gikk i hovedsak til videreføring av langsiktige satsinger, som Uthusprosjektet. I 2020 ble det inngått 22 nye avtaler om istandsetting av uthus og andre typer konstruksjoner. Av disse ligger ett i Holtålen og ett i Os, mens de øvrige tiltakene er i Røros kommune. På grunn av pandemien har aktiviteten på kurs- og opplæringssiden vært lav. Rekrutteringen av håndverkere er imidlertid god, med flere nye håndverkere som aspirerer til å gå inn på oppgaver for Uthusprosjektet.

Verdensarvmidlene (over 79 posten) går via Trøndelag fylkeskommune til istandsetting av fredete bygninger i verdensarvområdet. Midler går også via Røros kommune til verneverdige bygninger og andre tiltak i alle kommunene.

I 2020 var det 40 år siden Røros bergstad ble innskrevet inn på verdensarvlista, og 10 år siden det utvidede verdensarvområdet med Circumferensen ble innskrevet. Flere av jubileumsarrangementene ble mindre enn planlagt eller utsatt på grunn av koronapandemien, men hovedmarkeringen på Malmplassen med plakettavduking ved riksantikvar Hanna Geiran, ble holdt i august. På tross av pandemien, har verdensarvsenteret hatt et svært aktivt år, spesielt knyttet til virksomheten i Smelthytta, som hadde høye besøkstall i periodene det var mulig å holde åpent.

Det er god oppslutning om arbeidet i verdensarvrådet, og godt samarbeid mellom verdensarvkommunene, fylkeskommunene, Sametinget, verdensarvkoordinatorer, museene, reiselivsaktører og Riksantikvaren.

Bergkunsten i Alta

Forvaltningen av Bergkunsten i Alta skal være fyrtårn i forvaltning av all bergkunst. Arbeidet følger den oppdaterte forvaltningsplanen. Alta Museum (VAM) er verdensarvsenter med koordinatorfunksjon. I tillegg er det etablert en forvaltningsgruppe med repre-

sentanter for kulturmiljøforvaltningen, Alta museum og Alta kommune. Verdensarvrådet, etablert i 2018, har ikke vært operativt i forbindelse med sammenlåingen av fylkene Troms og Finnmark til ny region. Nye representanter vil bli oppnevnt i 2020. Koronasituasjonen i 2020 medførte betydelig reduksjon i antall besøkende og reduserte inntekter for VAM. Permisjoner av de ansatte ble gjennomført. Kompensasjon har bidratt til å redusere inntektstapet. Alta museum ble reautorisert som verdensarvsenter i 2020.

Tilskuddsmidlene dekker følgende:

- koordinatorfunksjonen
- videreføring av arbeidet med åpent digitalt bergkunstarkiv (www.altarockart.no)
- dokumentasjon og tilstandsvurdering av bergkunst
- vegetasjonskontroll av bergflatene og områdene rundt
- innlegging av data i kulturminnedatabasen Askeladden
- fortsatt oppgradering av uteområdene i Hjemmeluft, og sikring i Hjemmeluftområdet

Arbeidet med bergkunsten i Alta samordnes med bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG).

Forslag til buffersoner for Bergkunsten i Alta er innarbeidet i Alta kommunes kommuneplan som forventes vedtatt våren 2021. Fastsetting av buffersoner vil bidra til mer forutsigbar forvaltning av bergkunsten.

Urnes stavkirke

Verdensarvrådet for Urnes stavkirke ble etablert i 2017 og har styrket forvaltningen av verdensarven. Arbeidet med en samlet forvaltningsplan og utarbeiding av buffersone for verdensarven pågår, og skal ferdigstilles i 2021. Luster kommune vil utarbeide en kommunedelplan for buffersonen i 2021.

Verdensarvkoordinatorstillingen finansieres over post 79. Koordinatoren følger opp den daglige forvaltningen av Urnes stavkirke i samarbeid med Fortidsminneforeningen (eier), Luster kommune, lokale lag og regional og sentral kulturmiljøforvaltning.

Ordningen med tunverter, der lokal ungdom i sommerhalvåret ansettes til skjøtselsoppgaver på kirkegården, rundt kirken og nærområdene, og som vertskap for besøkende, er videreført. Dette fungerer svært godt. Ordningen finansieres ved et spleiselag

mellom lokale og sentrale aktører. Koronasituasjonen førte til færre besøkende til verdensarven i 2020.

Planleggingen av verdensarvsenteret er i gang, og autorisasjon ble gitt i 2019. I tillegg til tilsynshaver har Fortidsminneforeningen opprettet en ny, full stilling for det kommende verdensarvsenteret.

Det er krevende for et lite miljø å håndtere flere og tunge prosesser samtidig. Godt samarbeid mellom lokale krefter, kommunen, Fortidsminneforeningen og kulturmiljøforvaltningen er avgjørende for forvaltningen av verdensarven og fremdriften på tiltak. Vedlikeholdet av Urnes stavkirke samordnes med Riksantikvarens øvrige arbeidet med vedlikehold og sikring av stavkirkene.

Vegaøyen

Ordningen med bygningsvernmidler har siden 2006 ført til gjennomføring av i underkant av 100 istandsettingsprosjekter i verdensarvområdet og bufferzonen. Det er ca. 400 SEFRAK-registrerte bygg i området. Kulturvernkonsulenten på Vega (50 prosent stilling innen bygningsvern) er viktig for planlegging og gjennomføring av istandsettingstiltakene. Kommunen og Helgeland museum ønsker å legge til rette for et verksted/senter for bygningsvern på Vega.

I 2020 ble det gitt tilskudd på fire millioner kroner. Midlene forvaltes av Nordland fylkeskommune og går til bevaring og istandsetting av bygningsmasse, formidlingstiltak, dokumentasjon, ærfuglhus, tranmalingsprosjekt med videre, samt til annen oppfølging av forvaltningsplanens mål om å sikre kulturminnene i området og i buffersonen. Det er også gitt noe tilskudd til dokumentasjons- og formidlingstiltak ved verdensarvsenteret. Det er fortsatt store behov for istandsetting og andre bevaringstiltak, tilstandsregistrering og dokumentasjon.

Verdensarvsenteret på Gardsøya åpnet i juni 2019 og har en meget viktig rolle i formidlingen av verdensarven og som forvaltningsknutepunkt.

Kystkommunene på Helgeland arbeider med den interkommunale Kystplan Helgeland. På grunn av innsigelser ble Vegadelen av Kystplan Helgeland behandlet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD). KMD returnerte i 2020 planen til kommunen fordi konsekvensene for verdensarven ikke var tilfredsstillende utredet. Vega kommune er ansvarlig for å gjennomføre en utredning som viser konsekvensene for verdensarvverdiene (KUVA). Utredningen fullfinansieres av Miljødirektoratet og Riksantikvaren, og arbeidet ble igangsatt høsten 2020.

Industriarven Rjukan-Notodden

Rjukan-Notodden industriarv har verdensarvråd, verdensarvkoordinator og oppdatert forvaltningsplan. Verdensarvsenteret er lokalisert på Vemork i Tinn og Tinfos i Notodden.

Store istandsettingsarbeider har pågått i flere år, både på Rjukan og Notodden. Tilskudd i 2020 er benyttet til å følge opp og avslutte igangsatte arbeider, samtidig som nye prosjekter er startet opp. Tilskudd til Rjukan-Notodden industriarv ses i sammenheng med tilskuddsposten til teknisk-industrielle kulturminner og fartøyvern. Det er gitt tilskudd til istandsetting av privatboliger i bysamfunnene gjennom *Company town-midlene*. Tilskuddene bidrar til å bevare verdensarvverdiene i byene og støtter eierenes engasjement og innsats for dette. I Notodden er det gjort store arbeider på tømmerrenna i Tinnelva. Tømmerrenna er et omfattende prosjekt som startet i 2015 og er stipulert å vare til 2024. I 2020 startet omfattende istandsettingsarbeider av Ovns hus A i Hydroparken på Notodden. Arbeidene er planlagt ut 2022, men det vil også komme tiltak senere.

Rjukanbanen utgjør, sammen med den statlige Tinnosbanen og jernbanefergene (Tinnsjøfergene) Ammonia og Storegut, transportsystemdelen av verdensarven. I 2020 ble istandsettingen av Slippen på Tinnoset ferdigstilt, som er nødvendig for at fartøyene kan gjennomgå pålagt sertifisering for passasjertrafikk. Grunnet lav vannstand sommeren 2020 kunne ikke Storegut slippsettes som planlagt, men dette vil bli gjort vår/sommer 2021. Høsten 2020 ble det lagt skinner til Rjukanstøpbygget, som sikrer god oppstalling av fredet materiell med mer til Rjukanbanen. Bane Nor har i 2020 igangsatt vedlikeholdsarbeid av Tinnosbanen.

I august 2020 startet arbeidet av sikrings- og museumsbygget over Tungtvannskjelleren på Vemork. Prosjektet er omfattende og kostnadskrevende. De store byggearbeidene utføres i 2020 og 2021. Deler av arbeidene kan måtte utsettes i påvente av finansiering. Utover de øremerkede midlene fra KLD, følger Riksantikvaren opp departementets ønske om tilleggsfinansiering så langt vi finner det forsvarlig, sett opp mot andre behov i verdensarvområdene.

Vestnorsk fjordlandskap

Vestnorsk fjordlandskap har per 2020 verdensarvråd, koordinator og forvaltningsplan for hvert av delområdene, Nærøyfjorden og Geirangerfjorden. Det er behov for å revidere forvaltningsplanene. Søndre

delområde (Nærøyfjorden) har en istandsettingsplan for bygninger. I 2020 er det gjort arbeid for å rullere og å utvide denne til å gjelde andre kulturminner.

I nordre delområde (Geirangerfjorden) er Norsk Fjordsenter i Geiranger reautorisert som verdensarvsenter. Grunnet pandemien var det i 2020 en dramatisk nedgang i antall besøkende. Det pågår arbeid med å etablere verdensarvsenter for sørområdet i Aurland.

Tilskuddsmidler for 2020 har gått til istandsetting av bygninger med mer (eksempelvis veier, murer og liknende), etter søknader til og prioritering fra fylkeskommunene. Enkelte av de mindre private prosjektene har blitt utsatt grunnet koronapandemien, spesielt i sørområdet. For 2020 er det gitt tilskudd til en kulturvernforvalter i nordre delområde, og til en parkforvalter i søndre delområde. De jobber blant annet med rådgivning og veiledning, og hjelper private eiere med søknader. Kulturvernforvalteren gjør også enkelte istandsettingsoppgaver. Dette er i ferd med å gi positiv effekt for bygningsvernet. Det er fortsatt stort behov for bevarings- og istandsettingstiltak på ulike typer bygninger og anlegg, og for skjøtsel og vedlikehold.

Utslipp fra skipstrafikk til luft og sjø har belastet fjordene i tiltakende grad. Forholdene vil ventelig bedres de kommende årene, som følge av nullutslippsmålet og skjerping av utslippskravene for skip i verdensarvfjordene.

Struves meridianbue

Forvaltningsplanen vedtatt i 2017 og tilhørende tiltaksdel ligger til grunn for forvaltningen av Struves meridianbue og årlige tiltak ved de fire punktene som utgjøre den norske delen av meridianbuen.

Verdensarvrådet ble konstituert i 2018 og er praktisk samordnet med verdensarvrådet for Bergkunsten i Alta. Grunnet sammenslåingen av Troms og Finnmark til ny region, er ikke verdensarvrådet operativt. Nye representanter forventes oppnevnt i 2021.

Det er ikke fastsatt buffersone for noen av de fire innskrevne punktene. Meridianstøtten i Hammerfest kan være truet av utbygginger i nærområdet, der blant annet det nye sykehuset er utfordrende. I 2021 vil arbeidet med fastsetting av buffersone starte opp.

I 2018 ble en plan for etableringen av verdensarvsenter utarbeidet. Det er besluttet at senteret samordnes med Gjenreisingsmuseet i Hammerfest og skal ha en satellitt i Kautokeino. Arbeidet er startet opp som et forprosjekt. Verdensarvkoordinatorfunksjonen er lagt til Alta museum. En partnerskapsavtale mellom kommunene og fylkeskommunen er inngått.

Den norske delen av Struves meridianbue er med i *Interreg Nord* for blant annet å forbedre formidlingen av verdensarven. Grunnet koronasituasjonen ble møtet i Struve Geodetic Arc Coordinating Committee (SGACC) avholdt som et mindre, digitalt møte. Det fysiske møtet er utsatt til 2021, og Norges formannskap i komiteen er forlenget.

Skjøtselsoppgaver er utført på Meridianstøtten i Hammerfest. Registrering og dokumentasjon av målepunktene i Norge gjennomføres i sommersesongen. I 2020 stanset dårlig vær arbeidet på Seilandstuva, som ble utsatt til 2021.

Rapport for programperioden verdensarv

Hvorfor

Bevaringsprogrammet for verdensarv og midlene på post 79 skal medvirke til å utvikle verdensarvområdene som fyrtårn for den beste praksisen innen natur- og kulturmiljøforvaltningen når det gjelder tilstand, forvaltning og formelt vern. Områdene på Unescos verdensarvliste skal forvaltes i tråd med forpliktelsene i Unescos verdensarvkonvensjon og retningslinjene for oppfølging av konvensjonen. Midlene skal benyttes til tiltak rettet mot verdensarven i Norge.

Hvem

Fylkeskommuner, kommuner, fylker, stiftelser, private organisasjoner, eiere med flere har søkt og mottatt tilskudd fra post 79.

Hva

Tilskuddsmidlene har blitt brukt til å sikre og ivareta verdensarvverdiene for det enkelte verdensarvsted. En rekke ulike tiltak har bidratt til dette: restaurering

og konservering, skjøtsel, tilrettelegging, etablering av koordinatorstillinger og verdensarvråd, formidlingstiltak, utstillinger, kunnskapsutvikling, kompetanseheving med mer.

Resultat

Tilstanden til verdensarven er bedret og forvaltningen styrket gjennom tiltakene som er nevnt, samt rullering av forvaltningsplaner, konkretisering av verdensarvverdier, etablering av buffersoner, bidrag til lokale fagstillinger, dokumentasjon og registrering, økt håndverkskompetanse, etablering av verdensarvsentre med mer. Økte rammer på post 79 har gjort det mulig å få utført flere oppgaver og oppnå flere og bedre resultater. Bedre miljøovervåkning, brannsikring, bedret tilstand, økt innsats på forskning og undervisning (særlig rettet mot barnehager og skoler) med mer.

Effekter

Lokalt engasjement og eierskap er styrket gjennom etablering av lokale verdensarvråd og -koordinatører, verdensarvsentre med videre. Verdensarven bidrar til levende lokalsamfunn, for eksempel er verdensarven på Røros og Circumferensen godt integrert i den lokale samfunnsutviklingen. Verdensarven er i økende grad en ressurs for lokal næringsutvikling og tjenesteyting. Verdensarvsentrene, der disse er etablert, er viktige motorer for lokal utvikling, formidling og bevisstgjøring. En viktig effekt er tettere og styrket samarbeid på tvers av lokale, regionale og nasjonalt nivå. Samtidig konstaterer Riksantikvaren nye og økende utfordringer knyttet til arealbruk, næringsutvikling og foreslåtte tiltak i og rundt verdensarvområdene.

TABELL 16 / OVERSIKT OVER TILSKUDD FOR VERDENSARVSTEDER 2020. POST 79. TALL I MILLIONER KRONER

Verdensarvområdene	Tilskudd tildelt over post 79
Bryggen i Bergen	14,4 (inkl. tilsagn 4 mill. kr og etterbetaling tilskudd fra 2019 1,2 mill. kr)
Røros bergstad og Circumferensen	13,2 (inkl. tilsagn 2,5 mill. kr)
Bergkunsten i Alta	4,2 (inkl. tilsagn 0,5 mill. kr og etterbetaling tilskudd fra 2019 190 000, kr)
Urnes	1,85 (inkl. etterbetaling av tilskudd fra 2019 kr 614 691)
Vegaøyen	4 (inkl. tilsagn 1 mill. kr)
Rjukan-Notodden industriarv	18,2 (Beløpet som ble utbetalt til Rjukan-Notodden i 2020 var 16 731 424,-)
Vestnorsk fjordlandskap	5
Struves meridianbue	1,565
Foreningen Norges Verdensarv	1,122 (inkl. etterbetaling tilskudd fra 2019 kr 587 000,)
Sum	63,9 millioner kroner

Verdensarvkonvensjonen

Prioritering 11

Global implementering av verdensarvkonvensjonen gjennom det norske medlemskapet i verdensarvkomiteen 2017–2021.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Pandemisituasjonen begrenser muligheten til å oppfylle prioriteringene.

Verdensarvpolitikken

Prioritering 12

Gjennomføring av verdensarvpolitikken i tråd med prioriteringene i stortingsmeldingen om kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har det koordinerende ansvaret.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Tross pandemi har arbeidet med å styrke forvaltningen av verdensarvstedene hatt brukbar fremdrift, herunder tiltak for istandsetting, skjøtsel, formidling med mer. Koronasituasjonen har imidlertid ført til avlysning av både den norske og den nordiske konferansen, utsettelse av kurs om konsekvensutredninger i verdensarvområder (KUVA), og verksted om klimarisiko og -sårbarhet (CVI). Arbeidene med KUVA på Bryggen og Vegaøyan er godt i gang i 2020. Forsinkelser i fremdrift og endelig leveranse kan forekomme grunnet reiserestriksjoner og koronatiltak.

Riksantikvaren har gjennomført anbudskonkurranse med forhandlinger for anskaffelse av basisutstillinger for de norske verdensarvsentre. Tre tilbud ble mottatt. Vinner av konkurransen er Bright Norway i samarbeid med Gagarin (Island), Kvorning Design (Danmark) og Flexiform (Norge). Den første utstilling produseres og installeres i 2021 (Vega), og de to neste i 2022 (Alta, Geiranger). Det er opsjon på ytterligere seks utstillinger.

EØS-midlene

Riksantikvaren er såkalt «Donor Programme Partner» (DPP) i syv programmer under EØS-midlene i perioden 2014–2021 (som i praksis varer til og med 2024). Rollen som DPP innebærer å delta i utformingen av programmene som omhandler kulturarv. Riksantikvaren informerer også om midlene til norsk kulturarvsektor og bistår og veileder norske aktører som deltar i prosjektsamarbeid.

Som DPP har Riksantikvaren prioritert temaer som revitalisering av kulturminner, verdiskaping, lokal involvering i prosjekter og opplæring i tradisjons-håndverk. Mye av dette har vi fått gjennomslag for i våre samarbeidsland, og de fleste utlysningene av prosjektmidler inkluderer krav om nettopp disse temaene.

2020 var et utfordrende år for internasjonalt samarbeid, men arbeidet med EØS-midlene har allikevel hatt god fremdrift. Kulturprogrammene i fire land har valgt ut prosjekter for finansiering – Romania, Slovakia, Polen og Tsjekkia. Blant de 72 prosjektene som nådde opp i disse landene hadde 54 av dem en eller flere norske partnere (70 prosent). Dermed har vi langt oversteget vår ambisjon om norsk partner i 1/3 av prosjektene.

Det er stor variasjon blant de norske organisasjonene som skal delta i EØS-prosjekter de kommende årene. Vi har prosjektpartnere fra museumssektoren, fra utøvende kunst og kultur, universitets- og høyskolesektoren og mye annet. Disse vil bidra med sin kunnskap inn i prosjektene i mottakerlandene, og ta med seg kunnskap, erfaringer og inspirasjon hjem til Norge.

Resultatområde Kunnskap

Prioritering 13

Miljømål- og indikatorarbeid.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Med Meld. St. 16 (2019–2020) kom nye nasjonale mål for kulturmiljøpolitikken, og dermed et behov for nye indikatorer. Utarbeiding av nye indikatorer har vært en prioritert oppgave i 2020 med god fremdrift. Riksantikvaren satte ned en arbeidsgruppe som arbeidet med utvikling av nye indikatorer fra 1. august og fram til fristen 16. oktober 2020. Menon Economics bistod med prosess og tilrettelegging. I tillegg bistod en representant fra Miljødirektoratet og to representanter fra KLD. Statistisk sentralbyrå (SSB) bidro med sin ekspertise gjennom hele prosessen.

I alt seks arbeidsdugnader ble gjennomført med diskusjon rundt de tre målformuleringene, og hvordan de skulle måles.

Direktoratet leverte forslag til nytt indikatorsett 16. oktober 2020. Resultatet av arbeidet er et nytt sett indikatorer som i årene framover skal gjøre det mulig å følge utvikling av målene for engasjement, bærekraft og mangfold.

PRIORITERING (11)

Global implementering av verdensarvkonvensjonen gjennom det norske medlemskapet i verdensarvkomiteen 2017–2021.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Norske bidrag i verdensarvkomiteen er basert på kultur- og naturfaglige vurderinger	Arbeidet i 2020 har i hovedsak vært knyttet til revidering av klimapolicy og overordnede strategiske spørsmål. Faglige vurderinger har vært grunnlaget for våre innspill.	→
Bidrag er gitt for å fremme god forvaltning av verdensarven	Leadership-programmet (WHLP) bygger kompetanse hos sitemanagers og utvikler manualer og andre verktøy for forvaltning av verdensarven.	↗
Bidrag er gitt til at verdensarvlisten blir mer representativ	Ingen nye nominasjoner behandlet fordi komitemøtet ble avlyst.	→
Bidrag til videreutvikling av nominasjonsreformen er gitt	Ekspertgruppe følger opp vedtaket fra 43COM som Norge påvirket. Arbeidet gjenopptas 2021 og forventes til neste komitemøte.	→
Bistandsmidlene er brukt i tråd med Norges mål	Oppfylt.	↗

PRIORITERING (12)

Gjennomføring av verdensarvpolitikken i tråd med prioriteringene i stortingsmeldingen om kulturminnepolitikken. RA har det koordinerende ansvaret.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Verdensarvområdene har oppdaterte forvaltningsplaner (100 %)	Forvaltningsplanene for Struve, Alta, Vegaøyen, Rjukan-Notodden og Røros bergstad og Circumferensen er oppdaterte. For Bryggen ble planen ferdigstilt i desember 2020, og vedtas i verdensarvrådets første møte i 2021. Forvaltningsplan for Urnes vil sannsynligvis først bli ferdigstilt i 2022.	↗
Konsekvensutredninger (KUVA) der planer og tiltak berører norske verdensarvområder og verdensarvverdier er gjennomført og tatt hensyn til når vedtak fattes.	Viktige KUVA-prosesser er i gang for Bryggen og Vegaøyen, med bistand fra Riksantikvaren (og Miljødirektoratet for Vega). KUVA for ny E134 gjennom Notodden er under planlegging.	↗

PRIORITERING (13)

Miljømål- og indikatorarbeid

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Forslag til nye indikatorer og styringsdata tilknyttet nye nasjonale mål med sikte på virkning fra 2021	Gjennomførte seks arbeidsdugnader med intern og ekstern deltakelse høsten 2020. Forslag til endringer i nasjonale miljøindikatorer ble oversendt KLD 16.10.2020. SSB ble involvert i arbeidet med å kartlegge, innhente og tilrettelegge data for rapportering.	↗
Forslag til hvordan FNs bærekraftsmål kan operasjonaliseres på kulturminnefeltet	Etter avholdt anbudskonkurranse ble Menon Economics tildelt oppdraget og leverte ferdig forslag 9. september 2020.	↗

Miljøovervåking

Prioritering 14

Miljøovervåking.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Anbudskonkurranse om oppdraget og iverksettelse av ny femårig prosjektperiode for overvåkingsprogrammet MOV *verneverdig* ble gjennomført våren 2020. MOV-programmet vil, etter Riksantikvarens vurdering, også i årene som kommer svare på viktige spørsmål knyttet til endring og tap av verneverdige kulturminner.

KLDs konklusjoner til Riksantikvarens forslag til nye indikatorer, indekser og parameter tilknyttet nye nasjonale mål, ble mottatt 4. desember 2020. Nytt miljøovervåkingsprogram med nye nasjonale mål ble igangsatt i slutten av 2020.

Kunnskapsstrategi

Prioritering 15

Oppfølging av KLDs kunnskapstrategi med videre. Bidra ved behov i arbeid med utvikling av EUs 9. rammeprogram, Horisont Europa, (2021-2027), Copernicus og JPI Cultural Heritage.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Riksantikvaren har i 2020 fulgt opp arbeidet med KLDs kunnskapsstrategi, utvikling av EUs 9. rammeprogram, Horisont Europa, (2021-2027), fjernobservasjonsdata (Copernicus etc.) og JPI Cultural Heritage med videre.

Revidering av Riksantikvarens FoU-strategi (2014) ble prioritert ned våren 2020 grunnet ressursituasjonen. Arbeidet ble tatt opp igjen høsten 2020. Oversendelse til KLD er utsatt til våren 2021.

FORMIDLING

Formidling, informasjon og kommunikasjon

Presse

Pandemien har, naturlig nok, dominert mediebildet 2020. Ifølge medieovervåkingstjenesten Retriever har Riksantikvaren i 2020 hatt en nedgang i presseklipp på 15,8 prosent, mens nedgangen i antall lesere er på 6,1 prosent. Nedgangen i antall presseklipp var markant i første halvår. Utover høsten og vinteren tok antall presseklipp seg opp igjen, og vi merker stor interesse for fagfeltet vårt i pressen. Tema som byutvikling, andre verdenskrigs kulturminner og arkeologi skrives det mye om. I desember lanserte vi SINTEF-rapporten om klimagevinstene ved gjenbruk

av bygninger, istedenfor riving og nybygg. Denne rapporten fikk vi mye oppmerksomhet rundt.

Sosiale medier

De senere årene har vi hatt en jevn vekst i sosiale medier. Dette gjelder også i 2020. Facebook og Instagram er våre viktigste kanaler, og veksten på Instagram var på 95 prosent.

Nettsider

Riksantikvaren lanserte nye nettsider mot slutten av 2019. Dette var et viktig steg for å betjene våre målgrupper på en god måte. I forbindelse med regionreformen og oppgaveoverføring til fylkeskommunene har det blitt produsert og publisert veiledningsmaterieell innenfor en rekke fagfelt. Riksantikvaren har fått meget gode tilbakemeldinger på dette. I tillegg har det vært gjort en ekstra innsats for gode formidlingsløsninger til publikum generelt. Dette har vi lyktes med, og brukerne blir lenge på nettsidene våre. Gjennomsnittlig lesetid er 1 minutt 29 sekunder. Dette regnes som svært høyt og Google Analytics-undersøkelser underbygger at nettsidene blir brukt på en god måte, og at brukerne finner det de leter etter.

Webinarer og digitale møteplasser

I likhet med mange andre, har vi i 2020 flyttet mye av vår seminarvirksomhet og kunnskapsformidling over på digitale flater. Vi har tatt i bruk Teams og, mot slutten av året, Teams Event. Digitale seminarer og webinarer har vært svært vellykket, og vil også prege hvordan Riksantikvaren løser sitt formidlingsarbeid etter at pandemien setter begrensninger for reisevirksomhet.

Kompetanseheving

I organisasjonsutviklingsprosjektet hos Riksantikvaren i 2019/2020, ble det gjennomført en vurdering av Riksantikvarens kompetansebehov inn mot vår endrete rolle etter regionreformen. Det ble identifisert områder der det var behov for å rekruttere ny kompetanse. Det var behov for nyrekruttering innenfor: samfunnsøkonomiske analyser, klima og miljø, digitalisering med vekt på informasjonsarkitektur, informasjonsforvaltning og kvalitetssikring. Riksantikvaren har opprettet en ny enhet med ansvaret for statistikk- og styringsdata og FoU.

I OU 2018/19 ble det utarbeidet en kompetanseplan for virksomheten. I 2021 skal det gjennomføres en ny kompetansekartlegging og kompetanseplanen skal revideres og gjelde i strategiperioden frem mot 2025.

PRIORITERING (14)

Miljøovervåking

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Forslag til nye miljøovervåkingsprogram tilknyttet nye nasjonale mål med sikte på virkning fra 2021	Forslag til nye miljøovervåkingsprogram i ble igangsatt etter ferdigstilling av nye nasjonale indikatorer medio oktober 2020.	↗

PRIORITERING (15)

Oppfølging av KLDs kunnskapstrategi med videre

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Revidert forskningsstrategi i tråd med KLDs kunnskapsstrategi	Revidering av Riksantikvarens FoU-strategi (2014) ble prioritert ned våren 2020 grunnet ressursituasjonen. Arbeidet ble tatt opp igjen høsten 2020 og oversendelse til KLD er utsatt til våre 2021. Dette samordnes med arbeidet med KLDs kunnskapsstrategi.	→

Fredningsstrategien

FREDNINGSSTRATEGIEN 2015–2020 HAR ANGITT RETNINGEN FOR FREDNINGSARBEIDET DE SISTE FEM ÅRENE, NOE SOM HAR GITT OSS EN MER REPRESENTATIV FREDNINGSLISTE.

Fredningsstrategien og prioriterte områder

Fredningsstrategien er en anbefaling av hvilken retning kulturmiljøforvaltningen bør ta for å nå de nasjonale målene som storting og regjering har satt for sin kulturmiljøpolitikk. Den regionale kulturmiljøforvaltningen i alle fylker bidro aktivt til utvikling av fredningsstrategien og til kartleggingen og behovsanalysen. Flere frivillige organisasjoner og kunnskapsinstitusjoner bidro også med viktig synspunkter underveis i arbeidet.

Prioriterte områder:

1: Forsvars- og krigshistorie	6: Rekreasjon, fritid og folkehelse
2: Nasjonale minoriteter	7: Ferdsel
3: Kulturminner i utmark	8: Industri
4: Handel	9: Bosetting etter industrialiseringen
5: Fellesskap og demokrati	10: Etter-reformatoriske, arkeologiske kulturminner

← Etter frigjøringen ble 17 massegraver lokalisert i Trandumskogen i Ullensaker. De døde ble flyttet og gravlagt på kirkegårder andre steder. I dag er de tomme gravstedene i Trandumskogen markert med enkle granittkors.
Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

En kartlegging gjennomført i 2011, viste at det var tydelige mangler på fredningslisten, til tross for stor innsats helt fra 1970-tallet. Kartleggingen viste blant annet særlige mangler når det gjaldt kulturminner knyttet til forsvars- og krigshistorie og de fem nasjonale minoritetene.

Gjennom stortingsmelding nr. 16, *Leve med kulturminner*, fikk Riksantikvaren i oppdrag å rette opp skjevheter i fredningslisten innen 2020. Målet var at et representativt utvalg kulturminner av geografisk, sosial, etnisk, næringsmessig og tidsmessig bredde, skal bli bevart for fremtiden. Selv om det er gjennomført en rekke fredninger de senere årene, vil arbeidet med en mer representativ fredningsliste fortsette i årene som kommer.

KRIGENS KULTURMINNER

I perioden 2015 og 2020 har flere kulturminner knyttet til krigs- og forsvarshistorie blitt fredet. Kulturminner fra forsvars- og krigshistorie i Norge fordeler seg særlig innenfor tre temaer: forsvarslinjen mot Sverige (ca. 1640–1905), okkupasjonsmakt og motstandskamp under

andre verdenskrig (1940–1945), og den kalde krigen (ca. 1945–1990).

Krigsminner er fysiske eller immaterielle minner etter krig og okkupasjon. Kulturminner fra andre verdenskrig kan være bygg, anlegg, landskap eller andre spor etter hendelser i landet under krigen – fra krigshandlinger eller dagliglivet. Mange av de fysiske sporene fra andre verdenskrig er forsvunnet, eller er i ferd med å forsvinne. Det gjør det desto viktigere å ta vare på de gjenværende kulturminnene fra krigen.

I 2020 ble retterstedet Trandumskogen fredet den 8. mai. Den 8. juni 2020 ble det krigshistoriske landskapet i Narvikfjellene fredet.

NASJONALE MINORITETERS KULTURMINNER

Den norske befolkning er mangfoldig og har i seg mange minoriteter. Fem av disse har hatt en lengre tilknytning til landet, og har derfor fått status som nasjonale minoriteter. Disse er skogfinner, kvener/norskfinner, jøder, rom (sigøynere) og romanifolket/tatere. ►

↑ *Krigshandlingene i Narvikområdet pågikk fra 9. april til 10. juni 1940. Innenfor dette høyfjellsområdet er det bevart omfattende spor og rester etter de siste kamphandlingene mellom ordinære norske forsvarsstyrker og tyske invasjonstyrker, særlig fra perioden 22. mai til 8. juni 1940. Foto: Jostein Gundersen, Riksantikvaren*

- Som et ledd i fredningsstrategien mot 2020 skulle Riksantikvaren gjennomføre et prosjekt for å løfte fram og få økt kunnskap om våre nasjonale minoriteters kulturminner, og frede et utvalg av disse.

Det er minoritetene selv som har best kompetanse og kunnskap om egne kulturminner, og det er de som eier sin egen historie. Det er av stor betydning at minoritetene selv bidrar til å definere hvilke kulturminner som er viktige for de, og som representerer deres historie og kultur. Riksantikvaren samarbeider også med fylkeskommunene og kunnskapsinstitusjoner.

Hittil har Riksantikvaren hatt satsinger på skogfinske kulturminner (oppstart i 2016), kvenske/norskfinske (oppstart i 2017) og igangsatte arbeidet med jødiske kulturminner i 2020. I årene som kommer vil vi gå i gang med satsinger knyttet til rom og romani/tater.

INDUSTRIMINNER

Industrihistorien er viktig for å forstå utviklingen av velferdsstaten og et moderne Norge. Tekniske og industrielle kulturminner er spor etter industriell kultur som er av historisk, teknologisk, sosial, arkitektonisk eller vitenskapelig verdi. Sekundært skal bevaringsprogrammet sikre et representativt utvalg som viser og underbygger anleggenes historiske, teknologiske, industrielle, sosiale, arkitektoniske og/eller vitenskapelige verdi. Flere av de 15 anleggene i Riksantikvarens bavaringsprogram for tenkiske og ind kulturminer har derfor blitt fredet de senere årene.

Salhus Tricotagefabrik er et godt bevart og helhetlig industrianlegg, med produksjonslinje med tilstøtende funksjoner, i tillegg til bygningene som utgjør lokalsamfunnet rundt fabrikk.

Kulturminneloven

Målet om et representativt utvalg fredete kulturminner er basert på formålet i kulturminneloven

§ 1. I første og annet ledd står:

«Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kultur og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressursene som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.»

↑ Spolemaskin på spoleloftet i Salhus Tricotagefabrik, Bergen kommune. Maskinene der spolte stort sett tråd fra en operasjon til en annen, fra spinnepiper som kom fra spinnemaskinene til pappkoner. Dette fordi konene hadde plass til mye mer garn, og tråden ble påført et lag voks i den samme prosessen. Maskinen på bildet spoler fra og til garnhesper. Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

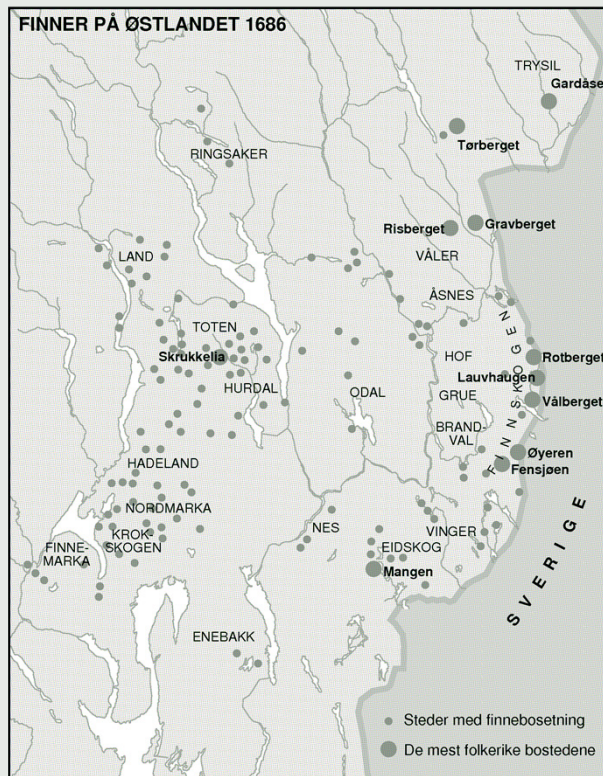
→ Tørfoss kvengård – Kuivakoski i Nordreisa, er et godt eksempel på en kvensk gård der naturressursene har vært utnyttet til fulle gjennom jordbruk, skogbruk og elvefiske. Gården formidler kvensk kultur og byggeskikk både slik den var og fremdeles er. Tørfoss kvengård – Kuivakoski ble fredet i 2019. Foto: Ståle Arfeld Bergås, Riksantikvaren

Riksantikvarens satsing på skogfinske kulturminner

SATSINGEN PÅ SKOGFINSKE KULTURMINNER STARTET I 2016 OG BLE AVSLUTTET HØSTEN 2020. DET FINNES FÅ KARAKTERISTISKE, GODT BEVARTE SKOGFINSKE KULTURMILJØER, OG DESSVERRE INGEN SOM FULLT UT VISER SKOGFINNENES TRADISJONELLE OG SÆREGNE BYGNINGSTRADISJON.

← Kartet over viser utbredelsen av skogfinsk bosetting i Norge utfra Finnemantallet i 1686. Den skogfinske bosettingen hadde størst utbredelse i skogområdet langs riksgrensen mot Sverige mellom Eidskog og Trysil. Imidlertid spredde den skogfinske innvandringen seg til barskogområder over store deler av Østlandet, med flere større bosettinger i det som er dagens Viken, i Nordmarka, Krokskogen, Hadeland, Hurdal og Toten, og i Finnemarka i Buskerud. Kilde: Norsk historisk leksikon

Avfolkingen av Finnskogen i løpet av 1900-tallet har gjort at mange gårder er forlatt, forsvunnet, i dårlig stand eller omgjort til fritidsboliger. Det har derfor blitt gjort et utvalg bestående av 11 kulturminner for fredning. Hvert av kulturminnene synliggjør en liten del av skogfinnernes kultur og historie, men utgjør til sammen en helhet.

FINNSKOGEN

De fleste skogfinnerne som innvandret til Norge på 1500- og 1600-tallet, hadde sitt opphav i skoglandskapet Savolax i Finland, på grensen til Karelen. De første bosettingene på norsk side var på Finnskogen, ved Røgden på Grue Finnskog. Det som i dag kalles Finnskogen er et stort, sammenhengende område i grense-traktene mellom Norge og Sverige, i nordre Värmland og østre del av Sør-Hedmark. Finnskogen utgjør kjerneområdet for den skogfinske kulturen, og er fremdeles et sentralt område for skogfinsk byggeskikk og kultur.

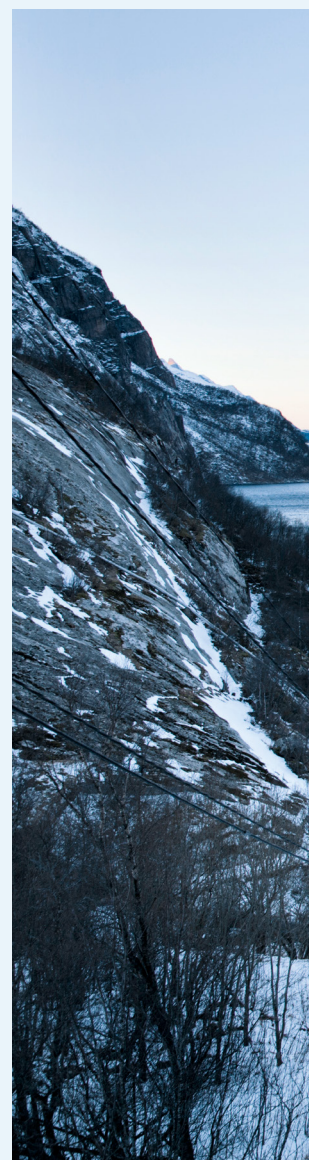
SKOGFINSK BYGGESKIKK

Skogfinnerne hadde sin egen karakteristiske byggeskikk. Hovedbygningen på en tradisjonell skogfinsk gård var røykstua. Den kunne likne bygninger som fantes ellers i landet, men var konstruert på en spesiell måte, på grunn av den særegne røykovnen som ble brukt til oppvarming. I vår satsing representerer Askosberget dette, her har vi en røykstue med original røykovn, istandsatt som del av prosjektet. Hver skogfinsk gård hadde også røykbadstue, og ofte ei rie (tørke- og treskehus for rugavling). I tillegg var det vanlig med jordkjeller, kokkhus og bruk av nevertak. Bygningene var gjerne fordelt i en organisk tun-struktur, tilpasset landskapet og topografien på stedet. Gode eksempler på dette er vist ved de fem fredningene Østre Sollien, Orala, Abborhøgda, Mikkelsrud og Hytjanstorpet.

← «Gården Abborhøgda øst for Møkeren, i Kongsvinger kommune ligger høyt plassert i landskapet, på en skogkledd høyde nord for Varaldsjøen og øst for Møkeren. Denne måten å plassere gårdene på var typisk for mange skogfinske gårder, blant annet fordi det generelt er et noe mildere klima oppe i høyden enn nede i dalen.» Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

Fredet krafthistorie

KRAFTVERK OG KRAFTOVERFØRING VAR AVGJØRENDE FOR FRAMVEKSTEN AV DET MODERNE SAMFUNNET. I 2020 FREDET RIKSANTIKVAREN EN REKKE STATLIGE KULTURMINNER I VASSKRAFT- OG ENERGISEKTOREN SOM DEL AV STATKRAFTS LANDSVERNEPLAN.

➤ Rørgaten fører vannet mot kraftstasjonen i Glomfjord, i sin tid en av verdens kraftigste kraftstasjoner. Rørgaten og kraftstasjonen er både viktige kraftminner, som vitner om den norske statens direkte engasjement i næringsutvikling, men også et viktig krigshistorisk kulturminne, som mål for det svært dramatiske «Operasjon muskedunder». Foto: Jimmy Linus

← Den norske krafthistorien har mange monumentale bygg og har gått gjennom store teknologiske skifter. Gjennom kraftutbygginger har driving i fjell blitt en norsk kompetanse. Bildet viser at spor etter anleggsmaskiner i fjell lar seg kombinere med arkitektoniske elementer av høy kvalitet, selv der anleggene ligger i fjell og i liten grad er tilgjengelige for allmennheten. Foto: Lars Petter Pettersen

Elektrisiteten har vært med på å forme hvor og hvordan vi bor, hva vi jobber med og hvordan vi underholder oss - og til hvilke tider av døgnet. Vi bruker elektriske tog, baner, biler og sykler. Kjølenskapet vårt gir oss tryggere matvarer og kald drikke mens vi slumrer foran tv-en eller skroller i påvente av vaksiner som er fremstilt med datakraft og avhengig av kjøling - før den havner i en arm nær oss. Elekrisiteten revolusjonerte samfunnet vårt og er noe vi er helt avhengig av, men som oftest tas for gitt.

Fra 1814 og frem til i dag, har staten reist et mangfold av byggverk, mange av disse har blitt ikoniske kulturminner. I vasskraft og energisektoren er de statlige kulturminnene et resultat av statens eget direkte engasjement og hjemfallsretten i konsesjonslovene.

Hjemfallet sikrer fellesskapets interesser og eierskap ved utløp av en konsesjon og er et viktig verktøy i forvaltning av fellesskapets goder, som vasskraften utgjør.

I 2003 startet prosjektet «Statens kulturhistoriske eiendommer» med utarbeidelse av landsverneplaner landsverneplaner. Landsverneplanene sikrer kulturminneverdiene i statens eie gjennom fredning, sektoransvar, regulering til bevaring og dokumentasjon. Landsverneplanene utarbeides av sektorene selv i samråd med Riksantikvaren.

Statkrafts fredete anlegg spenner fra tidlig 1900-tall og frem til 1985 og viser den teknologiske og arkitektoniske utviklingen i sektoren gjennom det 20. århundret.

Full klaff for norske aktører i Europa!

EØS-MIDLENE ER NORGE, ISLAND OG LIECHTENSTEINS BIDRAG TIL Å REDUSERE SOSIALE OG ØKONOMISKE FORSKJELLER I EUROPA, OG TIL Å STYRKE SAMARBEIDET MED DE 15 MOTTAKERLANDENE I SENTRAL- OG SØR-EUROPA. MIDLENE BRUKES TIL Å FINANSIERE PROSJEKTER INNENFOR MILJØ, KLIMA, HELSE, FORSKNING OG KULTURARV.

Fra Porselensmuseet i Porsgrunn, som samarbeider med porselensmuseet i Boleslawiec, Polen.

← *Foto: Stina Glømme*

Riksantikvaren er partner for EØS-midlene og har spesielt ansvar for å informere norsk kulturarvsektor om mulighetene som finnes i EØS-midlene.

2020 var et utfordrende år for internasjonalt samarbeid. Reiser og fysiske møter ble erstattet med digitale møter. Tross dette har ikke de bilaterale resultatene for EØS-midlene latt vente på seg! Kulturprogrammene i fire land har valgt ut prosjekter for finansiering – Romania, Slovakia, Polen og Tsjekkia. Blant de prosjektene som nådde opp, hadde over 70 prosent norsk partner!

En av de norske organisasjonene som har gått inn for bilateralt samarbeid i denne usikre tiden er Porselensmuseet i Porsgrunn.

Porselensmuseet har inngått partnerskap med både byen Modra i Slovakia og det keramiske museet i Boleslawiec i Polen, gjennom to prosjekter som har oppstart i 2021.

«De største beløpene går i disse programmene til partnerne ute, det er programmets hovedformål, men ved å være med som partner får Telemark Museum og Porsgrunn også gode gevinster i form av interkulturell kompetanse og internasjonalt samarbeid, prosjektlederkompetanse, nye utstillinger, og vi styrker Porsgrunns posisjon som porselensby i nasjonal sammenheng og vi bygger institusjonen vår sterkere.» skriver Jorunn Sem Fure, Porselensmuseets direktør, til Porsgrunns Dagblad.

← *Porselensmuseet i Porsgrunn og museet i Boleslawiec (bildet), samt Boleslawiec kommune, er partnere i EØS-prosjektet «ViaCeram». Partnerne skal blant annet utveksle utstillinger og arrangere seminarer om porselens/keramikkhistorie og norsk kultur. Porselensmuseet er også partnere i et liknende prosjekt i Modra i Slovakia. Foto: G. Matoryn*

Holla kirkeruin

RIKSANTIKVARENS RUINPROSJEKT SÅ DAGENS LYS I 2006 OG BLE AVSLUTTET I 2020. VI LAR HOLLA KIRKERUIN STÅ SOM VERDIG REPRESENTANT FOR 44 RUINER DER DET ER UTFØRT KONSERVERING.

↑ Holla kirkeruin i 2020 etter fullført konservering.
Foto: Inger-Marie Olsrud, Riksantikvaren

← Holla kirkeruin fotografert på 1920-tallet.
Foto: Riksantikvaren

Holla kirkeruin ligger på Hollahøyden ved Ulefoss i Nome kommune, Vestfold og Telemark. Kirken ble oppført som en romansk steinkirke på 1100-tallet og er senere utvidet flere ganger.

Hvordan ble kirken en ruin? Mange ruiner har en dramatisk historie med krig, brann og religiøse opprør. Holla, derimot, fikk en «fredelig» avslutning som kirke etter at det i 1867 ble bygget en ny kirke på

Ulefoss. Naturen tok over litt etter litt, og ved begynnelsen av 1900-tallet var ruinen i en dårlig forfatning.

Ruinen ble første gang konservert av Gerhard Fischer i 1923–25, og gjennom Ruinprosjektet har vi søkt å ta vare på både ruinen og konserveringshistorien. Sementfuger er erstattet med kalk og ny vestportal er murt opp.

Tilskot til kyrkjer – kva skal dei brukast til?

KYRKJENE HAR EI SÆRSTILLING SOM
KULTURMINNE, OG ER EIN SÆRS VIKTIG
DEL AV DEN NORSKE KULTURARVEN

← Tingelstad gamle kyrkje St. Petri, Gran kommune, Innlandet. Kyrkja er oppført på 1200-talet. Tilskotet gjekk til istandsetting av tak. Både kortaket og taket over sakristiet vart tekt med ny spon og tjørebreidd.
Foto: Morten Stige

Kyrkjene i Noreg har mange stader vore det einaste, eller mest markante offentlege bygget i lokalsamfunnet. Heilt til ut på 1800-talet var kyrkjene den viktigaste møtestaden. Dei hadde samtundes ei administrativ rolle for statsapparatet. Sammenlikna med Sverige og Danmark, har Noreg historisk sett svært få monumentalbygg. Kyrkjene er difor kanskje endå viktigare kulturminne i Noreg enn i nabolanda våre.

Kyrkjene er viktige kulturminne. Dei er menigheitskyrkjer, samlingsstader for livets høytider og kulturarenaer. I 2020 vart det delt ut tilskot på til saman 29 million kroner til

ulike tiltak på kyrkjer.. I denne artikkelen ser vi nærare på eit lite utval av arbeidet som vart gjort på kyrkjer i 2020.

KLIMASKALLSIKRING

Klimaskallsikring tyder at kyrkjene sikrast mot vær og vind. I 2020 vart ni million kroner fordelt på 17 kyrkjer til klimaskallsikring.

ISTANDSETTING OG BRANNSIKRING

Kyrkjer, som alle andre bygg må haldast vedlike og setjast i stand. I 2020 vart 20 million kroner fordelt til istandsetting og brannsikring av 27 kyrkjer.

← Vigmostad kyrkje, Lindesnes kommune i Agder. Korskyrkje av tømmer, oppført i 1848. Her vart vindauge og dører istandsett. På taket er forvittra og øydelagd skifer, øydelagd beslag og råtne lekter skifta ut. Foto: Tanja Røskar, Multiconsult

Del 3.3

Ressursbruk 2020

Nedenfor presenteres informasjon om Riksantikvarens ressursramme og ressursbruk i 2020, herunder kommentarer til nøkkeltallene som ble presentert i del 2. Nøkkeltallene gir et sammenligningsgrunnlag.

Årsaken til økning i lønnsutgifter per årsverk har sammenheng med omorganisering og turnover. Ved ny organisering per 1. februar 2020 ble antall ledere redusert fra 21 til 15. Lederne som gikk ut av sine stillinger ble omplassert til andre stillinger internt og beholdt dermed sin lønn (i henhold til regelverk ved omstilling). I tillegg hadde vi en turnover fra 2019 på 8,4 prosent. Noen av de nyansatte kom inn med høyere avlønning, og det ga nærmest full årseffekt i 2020 og slik sett har ført til høyere lønnsutgifter per årsverk for 2020 sammenlignet med 2019.

ANTALL UTFØRTE ÅRSVERK

Tallene for 2020 er hentet ut fra SAP som følger Direktoratet for forvaltning og økonomistyrings (DFØ) beregning av årsverk, det vil si fratrukk for fravær utover en dag. Årsverksberegningen reduseres for alt annet fravær utover en dag (unntatt ferieuttak eller avspasering av fleksitid og reisetid).

Av de 136 utførte årsverk hos Riksantikvaren for 2020 er 129,5 av disse fast ansatte.

SAMLET TILDELING

Samlet tildeling gikk opp med 0,9 prosent fra 2019, og utgjorde kroner 792 235 000. Økning i samlet tildeling skyldes økt overføring fra 2019 til 2020, og ekstra tildelinger på post 70, Automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner, og post 74, Fartøyvern, i revidert nasjonalbudsjett (RNB) for 2020.

Riksantikvaren henviser til *Ledelseskommentaren i del VI. Årsregnskapet* for nærmere forklaringer og vurderinger av vesentlige forhold ved Riksantikvarens årsregnskap.

DRIFTSUTGIFTER

Driftsutgifter var kroner 227 557 589 i 2020, og gikk ned med 0,07 prosent (169 000 kroner) fra 2019. Lønnsandelen utgjorde 55,9 prosent av dette, og gikk opp med 0,1 prosent fra 2019.

De totale driftsutgifter, som lønnsandel på 55,9 prosent i tabellen er regnet ut fra, er summen av flere poster. Totale driftsutgifter basert utelukkende på post 01, utgjør 77 prosent.

Riksantikvarens utnyttelsesgrad drift (post 01 – 29) ble 93 prosent i 2020. Det er økning i utnyttelsesgraden i 2020 med 3 prosent fra 2019.

LØNNSUTGIFTER PER ÅRSVERK

Lønnsutgifter per årsverk i 2020 var på 910 385 kroner, som var en økning på 1,4 prosent fra 2019.

TABELL 17 / OVERSIKT OVER NØKKELTALL 2017-2019

Prosjekt	2018	2019	2020
Antall årsverk	140	142	136
Samlet tildeling post 01-99	768 264 000	785 628 000	792 235 000
Utnyttelsesgrad post 01-29	90 %	90 %	93 %
Driftsutgifter	220 875 969	227 726 214	227 557 589
Lønnsandel av driftsutgifter	55,90 %	55,80 %	55,90 %
Lønnsutgifter per årsverk	881 773	897 445	910 385

TABELL 18 / OVERSIKT OVER SAMLET TILDELING I 2020 PER POST. I KRONER.

Samlet tildeling		
Post 01	Driftsutgifter	153 874 000
Post 21	Spesielle driftsutgifter	36 620 000
Post 22	Flerårige prosjekt kulturminneforvaltning	53 495 000
Post 49	Kjøp av eiendom	11 132 000
Post 60	Kulturminnearbeid i kommunene	8 600 000
Post 70	Automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner	63 213 000
Post 71	Fredete kulturminner i privat eie, kulturmiljø og kulturlandskap	163 852 000
Post 72	Tekniske og industrielle kulturminner	58 045 000
Post 73	Bygninger og anlegg fra middelalder og brannsikring	91 196 000
Post 74	Fartøyvern	67 060 000
Post 75	Fartøyvernentrene	16 894 000
Post 77	Verdiskapingsarbeid på kulturminneområdet	10 704 000
Post 79	Verdensarven	63 691 000

TABELL 19 / OVERSIKT OVER VOLUMTALL 2018-2020

	2018	2019	2020
Volumtall			
Medieoppslag	6674	6710	5650
Dokumentflyt	20324	21711	
Antall innsynsbegjæringer	2102	2617	2692
Antall registrerte klagesaker*			89

*Ny kategori. Vi tok i bruk ny arkivnøkkel i 2020 som har egen kode for klagesaker. Følges opp i framtidige årsrapporter.

Residenshagen ved Herregården i Larvik

I HAGER OG PARKER DER DET KUN ER SMÅ RESTER IGJEN AV FORDUMS PRAKT, KAN MAN GJENNOM IKKE-DESTRUKTIVE METODER OG HAGEARKEOLOGI HENTE FRAM FYSISKE SPOR ETTER ANLEGGETS HISTORIE. VED HERREGÅRDEN I LARVIK ER DET GJENNOMFØRT GEORADARUNDERSØKELSER SOM ET LEDD I KARTLEGGINGEN AV STATTHOLDER OG GREVE ULRIK FREDERIK GYLDENLØVES HAGE FRA 1680.

← Sørsiden av Herregården i Larvik. Foto: John Nilsen

→ Wilsters kart fra 1688, over Herregården i Larvik. Illustrasjon: Riksarkivet

Residenshagen er den største og tidligste symmetriske hagen vi kjenner innenfor det som i dag er Norges grenser. Lysthagen var omtrent 200 meter lang og 90 meter bred. Den hadde fire store dammer og en fontene med syv meter høy stråle. Hele anlegget er målt inn på et kart fra 1688. Fra hagen gikk en allé ned mot sjøen. Denne og alleene på Austrått, er de tidligste alleene vi kjenner til i norsk hagekunst.

Hageanlegget ble aldri lagt om til senere hagestiler, så på tross av at arealet delvis ble gjenbygd tidlig i forrige århundre, er det gjennom georadarundersøkelser funnet hagehistoriske spor som sannsynligvis stammer fra Gyldenløves hageanlegg. Gjennom kommende hagearkeologiske

utgravninger vil disse sporene bli nærmere undersøkt. Kunnskap som framkommer, kan få stor verdi for fagmiljøene og forskningen knyttet til 1600- og 1700-tallets hagekunst.

Arbeidet med Residenshagen inngår i en pågående byutviklingsprosess basert på en kulturhistorisk analyse av området rundt Herregården og Tollerodden. Påviste spor i Residenshagen kan bidra til å klarlegge hagens utstrekning som grunnlag for en framtidig rekonstruksjon av anlegget.

Georadarundersøkelsene i 2020 ble gjennomført i samarbeid mellom Larvik museum, Larvik kommune, Vestfold og Telemark fylkeskommune, og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. Riksantikvaren støttet arbeidet med 150.000 kroner.

↑

*Dalarna Femund Forkjørerforening
- på vei til bergstaden! Foto: Ragnhild Hoel,
Riksantikvaren*

Røros bergstad og Circumferensen

I 2020 VAR DET 40- OG 10-ÅRSJUBILEUM FOR VERDENSARVEN RØROS BERGSTAD OG CIRCUMFERENSEN. SOM DEN TREDJE AV DE NORSKE VERDENSARVSTEDENE BLE BERGSTADEN RØROS SKREVET INN PÅ VERDENSARVLISTA I 1980, OG I 2010 BLE OMRÅDET UTVIDET MED CIRCUMFERENSEN, TIL VERDENSARVSTEDET RØROS BERGSTAD OG CIRCUMFERENSEN.

↑

Reinskilling ved Korstjønna, Røros.

Foto: Guri Dahl

En rekke arrangementer i 2020 markerte jubileene, satt i gang med avdekking av verdensarvplakett på Tufsingdalen den 17. februar, da lasskjørerne fra Dalarna Femund Forkjørerforening passerte på sin veg til Rørosmartnan. Flere arrangementer fulgte, blant annet plakettavdukinger på Femundshytten, Malmplassen og Muggruva, Hembygda-forestillingen på Oddentunet, Køl-mile-festival i Nordalen og utstillingen «Verdensarv i endring» på verdensarvsenteret.

Verdensarvområdet omfatter i dag totalt ca. 145 km². Privilegieområdet som dansk kongen ga Røros Kobberverk i 1646, Circumferensen, fikk status som buffersone. Buffersonen omfatter et område på nesten 5000 km² i kommunene Røros, Holtålen, Midtre Gauldal, Os, Tolga og Engerdal.

Innenfor buffersonen finnes det mange objekter og landskap som har

oppsluttende verdi i verdensarven. Blant disse er bygda Narjordet med ferdasgården Oddentunet i Os, smeltehytteruinen på Eidet, smeltehytteområdet på Dragåsen i Holtålen og tømmerrennene mellom sjøene Femunden og Feragen i Røros. Bystrukturen, smeltehytteområdet og bebyggelsen i gatene i Tolga sentrum er også en viktig oppsluttende verdi innenfor buffersonen. Også samisk kulturlandskap og historie er en viktig del av verdensarven.

Rørosmuseet er både bergverksmuseum og verdensarvsenter, og forvalter sammen med Statsbygg bygningsmasse og industrimiljø etter Røros Kobberverk. I kommunene som sogner til Innlandet fylke, Os; Tolga og Engerdal, er det Musea i Nord-Østerdalen og Trysil/Engerdal museum som ivaretar mye historisk bygningsmasse i sine anlegg i samarbeid med kommunene.

Del 4

↑ **I 2020 STARTET** arbeidet med en revisjon av Riksantikvarens bystrategi fra 2017. Den reviderte strategien blir lansert i 2021. Bildet er fra en av bakgårdene i det fredete kulturmiljøet Birkelunden, på Grünerløkka i Oslo.
Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

Styring og kontroll i virksomheten

Riksantikvaren arbeider kontinuerlig for god styring og kontroll i virksomheten.

4.1 RISIKOSTYRING OG ANALYSER

Risikoanalyser (ROS) av mål og resultatstyring ble gjennomgått våren 2020 i avdelinger og seksjoner hos Riksantikvaren.⁸ Prosessen ble gjennomført trinnvis og risikobildet aggregert oppover, fra seksjonene til avdelingene, fra avdelingene til Riksantikvarens ledelse, og deretter til Klima- og miljødepartementet (KLD). Avdelingene vurderte hvilke av de mest kritiske målsetningene som skulle løftes inn i den overordnede ROS-analysen for Riksantikvaren. Ledergruppen diskuterte nivellering av nivå og prioriterte hvilke av temaene fra avdelingenes analyser som skulle inn på overordnet nivå. De mest kritiske målsetningene for måloppnåelsen for Riksantikvaren i 2020 er følgende:

- Samordnede arkivtjenester i miljøforvaltningen (lagt til Miljødirektoratet) uten redusert tjenestekvalitet.
- Basisutstillingen er levert, installert og i drift på Vega, Alta og Geiranger i løpet av 2021.
- Lansering av digitale systemer knyttet til Regionreformen (KF2020).
- Regionreformen – riktig bruk av regelverk. Riksantikvaren skal følge relevant regelverk for etatens ansvarsområde.
- Riksantikvaren er tilskuddsforvalter og må føre kontroll med at tilskuddene brukes i tråd med det statlige økonomiregelverket.
- Evaluering (følgeevaluering) av regionreformen.

De tiltakene/temaene som er mest kritiske for måloppnåelsen for Riksantikvaren følges opp i årsplanen til ledergruppen gjennom året. Tiltakene som avdelingene og seksjonene har utformet er en integrert del av avdelingsplaner, aktivitetsplaner med videre, og følges opp i den løpende styringen. Avdelingene tar videre sine analyser inn i årsplanene for året.

4.2 FELLESFØRINGER FRA KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET (KMD)

Det er i 2020 gitt fellesføringer som skal følges opp.

Fellesføring: Miljøvennlige produkter og tjenester

Vi skal så langt som mulig velge og bruke miljøvennlige produkter og tjenester i egen organisasjon, som for eksempel minimal bruk av plast. Matsvinnet skal minimeres.

Riksantikvaren har byttet ut all bruk av plast i kantine med miljøvennlige produkter som kan resirkuleres. Riksantikvaren deltar i prosjektet «kutt 2020», gjennom ISS. Prosjektet går ut på at man sammen skal få ned matsvinnet i kantine.

Det var planlagt bestilt inn interne miljøstasjoner i hver etasje før pandemien oppstod. Dette er et arbeid som er planlagt fullført innen vi er tilbake til kontoret etter koronapandemien.

Som følge av pandemien har bruk av kopipapir/papirutskrifter blitt redusert. Det samme gjelder reiser.

Riksantikvaren vurderer nå hvordan arbeidshverdagen vil bli etter pandemien.

⁸ Det ble benyttet et risikovurderingsverktøy utarbeidet av Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ).

Fellesføring: Inkluderingsdugnaden

Riksantikvaren har arbeidet for å utvikle rutiner og arbeidsformer for å nå målene for regjeringens inkluderingsdugnad, blant annet med vekt på målet om at minimum fem prosent av nyansettelsene i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV-en. Dessverre har vi ikke lyktes med å få ansatt noen, verken i faste eller i midlertidige stillinger.

Tiltak – hva har vært vellykket?

- Riksantikvaren har deltatt løpende på Direktoratet for forvaltning og økonomistyrings (DFØ) kurs for oppfølging av Inkluderingsdugnaden gjennom de tre siste årene.
- Riksantikvaren har deltatt i et samarbeidsprosjekt med KLD og de underliggende etater i å utarbeide en felles handlingsplan for miljøfamilien for 2021.
- I 2019 justerte Riksantikvaren stillingsannonsene i tråd med anbefalingen fra Difi og oppdaterte disse i henhold til anbefalingene som kom fra DFØ i 2020.
- Opprettet kontakt med NAV/St. Hanshaugen som bistår oss med å finne kvalifiserte kandidater med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV til utlyste stillinger hos Riksantikvaren.
- Eget ikon for hull i CV er installert i vårt rekrutteringssystem. Ikon for nedsatt funksjonsevne har vært et valg i flere år.
- Leder for den enkelte rekrutteringen i samarbeid med HR har et særskilt ansvar for å vurdere kvalifikasjonene til søkere med nedsatt funksjonsevne og søkere som har «hull i CV».
- HR opplyser intervjugruppen om søkere som kommer inn under inkluderingsdugnaden og om reglene som gjelder for disse gruppene.

Tiltak – hva har vært utfordringer?

Riksantikvaren ser følgende utfordringer knyttet til å oppnå fem prosent-målet:

- Riksantikvaren har relativt få søkere til faglige stillinger, fordi det er et smalt kompetansefelt vi rekrutter fra. I de enkelte ansettelsessakene er det derfor generelt få søkere som krysser av for nedsatt funksjonsevne og/eller hull i CV. En del av de som krysser av tilfredsstillt heller ikke kravene som er satt for å komme i betraktning. Av de få reelle søkerne i gruppene er det også få kvalifiserte søkere i målgruppa. I 2020 var det ingen som krysset av for nedsatt funksjonsevne på de faglige stillingene. Det var heller ingen med hull i CV.
- Til administrasjonsstillingene hos Riksantikvaren (HR, IT, kommunikasjon og så videre) er det flere søkere enn på de faglige stillingene. Vi har likevel ikke hatt mange kvalifiserte i målgruppen på disse stillingene. I 2020 var det sju kandidater som krysset av for nedsatt funksjonsevne i sin søknad. Fem av disse ble vurdert som ikke kvalifisert for stillingen. To søkere med nedsatt funksjonsevne ble innkalt til førstegangsintervju i 2020, men nådde dessverre ikke helt opp i intervjuet i forhold til kvalifikasjonene som var satt til stillingene og ble derfor ikke innkalt til annengangsintervju.
- I 2021 vil Riksantikvaren i større grad benytte seg av hjelp fra NAV som kan bistå oss i å finne kandidater som er innenfor målgruppen og som kan være kvalifisert til de enkelte stillingene.
- For å realisere regjeringens inkluderingsdugnad skal Riksantikvaren utvikle enda bedre rutiner og arbeidsformer i personalarbeidet med sikte på å nå målene, blant annet slik:
  - Målene for inkluderingsdugnaden fastsettes og følges opp i Riksantikvarens planverk.
  - Målene forankres bedre i ledergruppen og på mellomledernivå.

TABELL 20 / OVERSIKT OVER NYANSETTELSE MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE ELLER HULL I CV. 2020

	2020
Ansettelser	
Nyansatte totalt	16
Nyansatte fra målgruppene	-
Andel nyansatte med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV	-

4.3 EVALUERINGER OG TILSYN

Evalueringer

På oppdrag fra KLD er det gjennomført en egen-evaluering av bevaringsprogrammet bergkunst og bevaringsprogrammet arkeologiske kulturminner og kulturmiljø (se henholdsvis s. 45 og s. 46).

Evaluering av prosjektet for bevaring av middelalderruiner (2006-2020) foreligger (se s. 55). Ruiner omfattet av sikrings- eller konserveringsarbeider er i klart forbedret tilstand.

Riksantikvaren har prioritert tett oppfølging av fartøyvernsentrene i etterkant av evalueringen i 2017-2018 (se s. 56).

Fredningsprosessen for kulturmiljø Henningsvær er en oppfølging av fredningsstrategiens handlingsplan og fokus på prioriterte temaer. Fredningssaken følger opp evalueringen av fredete kulturmiljøer (se s. 59).

Riksantikvaren gjennomfører i 2021 en evaluering av fredningsarbeidet i strategiperioden 2015-2020 (se s. 59). Dette er et viktig arbeid for å se hvilke virkemidler og tiltak som har forbedret kvaliteten og innholdet i fredningsarbeidet i Norge.

Det er gjennomført en omfattende evaluering av prosjektet Kulturminner i Kommunen (KIK) med en ekstern evaluator. Resultatene fra evaluering vil tas med i det videre arbeidet med KIK (se s. 60).

Følgeevaluering av regionsreformen ble innledet med en nullpunktsmåling i 2019 og rapportering i mars 2020. Basert på erfaring og evaluering av nullpunktsmålingen er det etter anbudskonkurranse, utarbeidet et revidert indikatorsett og oppdaterte måleinstrumenter. Samtidig startet intern datainnsamling hos Riksantikvaren. Datainnsamling internt i Riksantikvaren avsluttes 1. mars 2021. Rapport foreligger innen utgangen av mars 2021 (se omtale av oppdrag s. 104).

Tilsyn

På grunn av implementeringen av KF 2020 i fylkeskommuner, samt omfattende omstillingsprosesser i kjølvannet av det, vurderte Riksantikvaren som mest hensiktsmessig å utsette tilsynsbesøkene i fylkeskommunene til 2021. Fylkeskommunene er i gang med å ta i bruk nye rutiner og prosedyrer for tilskuddsforvaltningen, og det vil ta noe tid før disse er innarbeidet. Riksantikvaren har imidlertid jobbet i år med oppfølgingen av tilsynsrapporter fra 2019, fra tilsyn i Telemark og Vestfold og Aust-Agder.

4.4 REVISJONSMERKNADER OG TILSYNSRAPPORTER

Riksantikvaren har ikke mottatt merknader fra Riksrevisjonen eller rapporter fra tilsynsmyndigheter i 2020, som krever oppfølgingstiltak.

Ruiner omfattet av sikrings- eller konserveringsarbeider er i klart forbedret tilstand.

4.5 FAKTA OM PERSONELLMESSIGE FORHOLD

Medarbeidermåling

Riksantikvaren endret verktøy for medarbeidermåling høsten 2018, og gikk over til medarbeidermålingen Avant. Ledergruppen besluttet videre å gjennomføre målingen annet hvert år.

Vi gjennomførte ny medarbeidermåling høsten 2020 og benyttet samme verktøy som i 2018. Måleperioden var fra 8.–22. oktober, med start på oppfølging av resultater og tiltak medio november. Frist for å ferdigstille tiltaksplaner var 31. januar 2021.

Lederutvikling

Riksantikvarens ledergruppe har deltatt på topplederprogrammet i regi av Digdir i 2020. Det er gjennomført månedlige lederforum for alle ledere der emner innen ledelse løftes og diskuteres. Av særlig relevante temaer som har vært på agendaen i år er gjennomføring av medarbeidersamtaler, gjennomføringsplan for høstens medarbeidermåling og et eget lederkurs innen digital ledelse/hvordan lede medarbeidere på hjemmekontor ved hjelp av videomøter.

Riksantikvaren har anskaffet et lederutviklingsprogram for alle lederne. Programmet har oppstart i 2021.

Lederstillinger

For 2020 er kjønnsfordelingen mellom kvinner og menn i lederstillinger 80 prosent kvinner og 20 prosent menn.

Sykefravær

Sykefraværet hos Riksantikvaren i 2020 var på 3,9 prosent. Dette er en reduksjon på 0,2 prosentpoeng fra 2019 (4,1 prosent). I 2018 var sykefraværet 4,4 prosent.

Gjennomsnittlig egenmeldt sykefravær for 2020 er på 0,9 prosent. Dette er det laveste egenmeldte sykefravær Riksantikvaren har hatt de siste årene. I gjennomsnitt har Riksantikvaren ligget på ca. 1,5 prosent egenmeldt sykefravær de siste syv årene.

Gjennomsnittlig legemeldt sykefravær for 2020 har økt med 0,6 prosentpoeng sammenlignet med 2019.

TABELL 21 / OVERSIKT OVER KJØNNSFORDELING AV LEDERSTILLINGER OG SYKEFRAVÆR

	2018	2019	2020
Antall lederstillinger fordelt på			
Kvinner	16	15	12
Menn	6	5	3
Sum	22	20	15
Kvinneandel i prosent (ledernivå)	73,0 %	75,0 %	80,0 %
Kvinneandel i prosent (totalt i RA)	64,0 %	66,0 %	63,0 %
Sykefraværsprosent (egenmeldt og legemeldt)	4,4 %	4,1 %	3,9 %

* Tallene er hentet ut fra årlig likestillingsrapport for Riksantikvaren.

TABELL 22 / OVERSIKT OVER SYKEFRAVÆR

	2018	2019	2020
Sykefravær			
Egenmeldt			0,9 %
Legemeldt			3,0 %
Sum sykefraværsprosent	4,4 %	4,1 %	3,9 %

4.6 DIGITALISERING, EFFEKTIVISERING OG SAMORDNING

Digitalisering og effektivisering,

Vi har fokus på digitale løsninger som gir helhet og effektivisering.

Prioritering (16)

Riksantikvaren skal arbeide for en helhetlig og effektiv kulturminneforvaltning på alle nivåer (stat, fylke, kommune, eier) for å ta vare på kulturminner og -miljøer.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Riksantikvaren har i løpet av 2020 utviklet to viktige digitale løsninger som vil bidra til en enhetlig og effektiv kulturminneforvaltning, Digisak og Spor. Digisak er et søknads- og saksbehandlingssystem for tilskudd og Spor gir saksbehandlere tilgang til viktig arkivmateriale knyttet til kulturminner for forvaltningen. Det har i tillegg vært arbeidet med løsninger som vil berike informasjonsgrunlaget om kulturminner i felt i prosjektet ADED, som er et samarbeidsprosjekt med universitetsmuseene.

Riksantikvaren har i løpet av 2020 utviklet to viktige digitale løsninger som vil bidra til en enhetlig og effektiv kulturminneforvaltning, Digisak og Spor.

PRIORITERING (16)

Riksantikvaren skal arbeide for en helhetlig og effektiv kulturminneforvaltning på alle nivåer (stat, fylke, kommune, eier) for å ta vare på kulturminner og -miljøer

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Digital tjeneste for tilskudd og dispensasjonsbehandling er lansert	Digital tjeneste for prioriterte tilskuddsposter lansert i oktober. Digital tjeneste for dispensasjonsbehandling er utsatt og planlegges lansert sommeren 2021.	↗
I samarbeid med universitetsmuseene er tjenester for digital innsamling av data om kulturminner i felt utarbeidet	Pågående prosjekt i regi av Kulturhistorisk museum. Løsning under utarbeidelse.	↗
Tilgjengeliggjøring av Riksantikvarens omfattende digitale arkivmateriale for kulturminneforvaltningen	Ny tjeneste for tilgjengeliggjøring av Riksantikvarens digitale arkivmateriale ble gjort tilgjengelig for pilotbrukere i 2020. Tjenesten planlegges tilgjengeliggjort for alle brukere i mars 2021.	↗
Etablert en langsiktig strategi med tilhørende handlingsplan for utbedring og sikring av datakvaliteten i Askeladden	Dette vil bli sett på i sammenheng med den digitale strategien for kulturmiljøforvaltningen. Den digitale strategien vil bli levert i juni 2021.	→

OVERFØRING AV FORVALTNINGSANSVAR TIL REGIONALFORVALTNINGEN OG EFFEKTIVISERING AV SAKSBEHANDLINGEN

Riksantikvaren har i forbindelse med regionreformen gjennomført prosjektet Kulturmiljøforvaltning 2020 (KF2020). KF2020 har forberedt og gjennomført overføring av oppgaver i kulturmiljøforvaltningen, samt utviklet digitale tjenester for søknad/saksbehandling (Digisak), og søk i historisk arkiv.

Fylkeskommunene har vært involvert i prosjektet gjennom representanter i styringsgruppen, referansegruppen, ulike fora som har utarbeidet nye arbeidsprosesser, samt brukertesting av veiledere/Digisak. I samarbeid med ansatte hos Riksantikvaren og i fylkeskommunene ble det i 2017 og 2018 identifisert 11 mulige gevinster av prosjektet. Av disse er det tre som er knyttet til effektivisering av forvaltningen gjennom prosessendringer og digitalisering. Disse gevinstene er:

Tidsbesparelser for søkerne gir høy grad av brukertilfredshet	<ul style="list-style-type: none"> • Smidig utfylling av søknad gjennom god veiledning og mulighet for bistand fra kulturmiljøforvaltningen i utfyllingen. • Opplysninger kulturmiljøforvaltningen allerede har tilgjengelig – enten gjennom egne tjenester eller gjennom integrasjon mot andres tjenester – forhåndsutfylles i søknaden. • Nødvendig informasjon blir obligatorisk å fylle ut, det vil si at søker slipper henvendelser om å etterse disse opplysningene senere.
Raskere svar på søknader	<ul style="list-style-type: none"> • Behandling av søknader er i stor grad styrt av frister (både i og utenfor kulturmiljøforvaltningen) og lovhjemler. • Gjort forbedringer for å imøtekomme å kunne gi søker svar på sin søknad så raskt som mulig.
Tidsbesparelser i forvaltningen (saksbehandling, rapportering, arkiv- og økonomifunksjon)	<ul style="list-style-type: none"> • Innføring av Digisak til forvaltning av tilskudd på 71-posten (FRIP) og 74-posten (Fartøyvern) har gjort at tilskuddsmodulen i Askeladden kan fases ut • Forenklinger i prosessene rundt tilskuddsforvaltning. • Standardiserte søknadsskjema, og en digital søknadstjeneste med mye veiledning, hjelper søker til å legge ved nødvendige opplysninger i søknaden. • Integrasjon mellom Digisak og sakarkiv, med automatisk arkivering av søknader, gjør at arkivfunksjonene effektiviseres • Innkommende svar/dokumenter vil automatisk kobles til riktig sak. • Dokumentasjon til rapportering vil være enklere å fremskaffe enn i dag.

Oppsummering

De fleste søkerne som har tatt i bruk Digisak for å søke om tilskudd melder om at tjenesten fungerer godt, er enkel å finne frem i, og at veiledningen de får underveis er god. Når det gjelder dispensasjonsbehandlingen har oppgaveoverføringen bidratt til at det er færre ledd involvert i saksbehandling, noe som naturlig nok bidrar til kortere saksbehandlingstid og følgelig raskere svar på søknader.

TILSKUDDSBEHANDLING

Tilskuddsmidlene er et av de viktigste virkemidlene i kulturmiljøforvaltningen og må brukes mest mulig effektivt for måloppnåelse. Tilskuddene bidrar til gode istandsettingsprosjekter, de bidrar til engasjement og innsatsvilje, og de er viktige for å drive frem kompetanseutvikling. Som en del av Riksantikvarens omorganisering har arbeidet med tilskudd i større grad blitt samlet og standardisert.

Overføring av forvaltningsansvaret for tilskuddsordninger fra Riksantikvaren til fylkeskommunene og Sametinget, har gjort det nødvendig å se nærmere på Riksantikvarens arbeid med tilskuddsforvaltning internt.

Riksantikvarens nye rolle i tilskuddsforvaltningen skal være mer overordnet, med større fokus på strategisk arbeid:

- større fokus på effekt, både med tanke på hvordan tilskudd som virkemiddel bidrar til mer og bedre kulturmiljøvern, og hvordan vi kan synliggjøre og rapportere på dette
- revisjon av Prop-tekster
- tematiske satsinger eller innretninger
- veiledning og kunnskapsprosjekter knyttet til skuddsforvaltning i fylkene, herunder:
  - sikre kunnskapsdeling regionene imellom
  - å utvikle godt og relevant veiledningsarbeid

Følgende er nytt i tilskuddsåret 2021:

Fylkeskommunene og Sametinget har overtatt forvaltningsansvaret for følgende tilskuddsposter og -ordninger:

- 1.1 Post 71 tilskudd til fredete kulturminner i privat eie

- 1.2 Post 72 tilskudd til tekniske og industrielle kulturminner
- 1.3 Post 73 Tilskudd til konservering av ruiner fra middelalderen
- 1.4 Post 73 Tilskudd til istandsetting av fredete middelalderhus fra før 1537
- 1.5 Post 73 Tilskudd til brannsikring tette trehusområder
- 1.6 Post 74 tilskudd til fartøyvern

En rekke tiltak har blitt iverksatt med formål om standardisering på tvers av tilskuddsposter, forenkling og effektivisering for både fylkene, Sametinget og Riksantikvaren.

SAMORDNING

Prioritering (17)

Samordning av de administrative funksjonene i miljøforvaltningen, jf. strategi for effektivisering og samordning av de administrative funksjonene i miljøforvaltningen.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Riksantikvaren har deltatt inn i alle prosjekt og initiativer til samordning av de administrative funksjonene i miljøforvaltningene. Disse prosjektene oppfattes som svært krevende ressursmessig, men de har den høyeste prioritet hos oss. Alle nødvendige ressurser er satt av og andre oppgaver er prioritert ned. Prioriteringen er oppfylt for Riksantikvaren sin del, men det er til dels store utfordringer i gjennomføringen av enkelte prosjekt.

PRIORITERING (17)

Samordning av de administrative funksjonene i miljøforvaltningen, jf. strategi for effektivisering og samordning av de administrative funksjonene i miljøforvaltningen.

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Riksantikvaren har gjennomført samordningstiltak i felles strategier og tiltaksplaner, og bidratt i det løpende utviklingsarbeidet knyttet til de ulike administrative tjenestene, slik at de planlagte gevinstene kan realiseres på sikt.	Riksantikvaren deltar i alle initiativ og prosjekter med mange ressurser, og er svært aktiv inn i prosjektene.	↗
Riksantikvaren skal løpende bidra til vurdering og identifisering av risikomomenter som kan føre til vi ikke når målene i samordningsstrategien, eller som kan føre til målene ikke nås innen fastsatte frister.	Riksantikvaren har aktivt bidratt til at risikomomentene har blitt kartlagt i prosjektene og at nødvendige avbøtende tiltak har blitt satt i verk.	↗

LÆRLINGER

Prioritering (18)

Det er et krav at større direktorater og etater har minimum én lærling. I tillegg anmodes underliggende virksomheter til å vurdere muligheten for å tilrettelegge for enda flere læreplasser og vurdere godkjenning i flere nye lærefag.

Samlet vurdering av resultatoppnåelse

Riksantikvaren har prioritert å tilrettelegge for flere lærefag.

RIKSANTIKVARENS ARBEID FOR GOD VIRKSOMHETSSTYRING OG STRATEGI

I 2019 hadde Riksantikvaren en større omorganisering av hele virksomheten. Ny organisasjonsmodell trådte i kraft 1. januar 2020 og legger til rette for best mulig oppgaveløsning med best mulig faglig kvalitet og effektivitet. Det er samtidig lagt til rette for endrete arbeidsformer og ny direktoratrolle.

Riksantikvarens overordnede strategi blir nå revidert og skal gjelde fra 2021 – 2025. Samtidig er det utarbeidet en oppdatert kompetanse- og bemaningsplan.

Ny stortingsmelding for kulturminnefeltet med nye nasjonale mål (engasjement, bærekraft og mangfold) legger føringer for prioritering av oppgaver og satsingsområder for Riksantikvaren.

Meldingen legger også føringer for kunnskapsutvikling og internasjonalt samarbeid samt digitalisering av kulturmiljøforvaltningen. I 2021 revideres også FoU-strategien, Internasjonal strategi og digitaliseringsstrategien for kulturmiljøforvaltningen.

PRIORITERING (18)

Det er et krav at større direktorater og etater har minimum én lærling. I tillegg anmodes underliggende virksomheter til å vurdere muligheten for å tilrettelegge for enda flere læreplasser og vurdere godkjenning i flere nye lærefag.

I 2020 er internkontrollen i virksomheten videreutviklet, og et nytt avvikssystem er implementert.

Sikkerhetsområdet er styrket og i 2021 vil sikkerhetskulturen i Riksantikvaren være et sentralt utviklingsområde.

Kontrakter og anskaffelser

Riksantikvaren har i samarbeid med strategisk innkjøpsnettverk, ledsaget av Miljødirektoratet, inngått to rammeavtaler for juridisk rådgivning på feltene offentlige anskaffelser og arbeidsmiljørett med flere.

Riksantikvaren har bidratt aktivt til miljøforvaltningens innkjøpsstrategi i samarbeid med det strategiske innkjøpsnettverket. Riksantikvaren jobber kontinuerlig med identifisering av rammeavtaler som kan inngå på tvers av alle virksomhetene i miljøforvaltningen. Kategoristyring og gevinstrealisering er de veiledende prinsippene for det fremtidige samarbeidet i det strategiske innkjøpsnettverket. Det er identifisert flere områder hvor miljøforvaltningen kan samarbeide mot felles avtaler i 2021.

I 2020 har Riksantikvaren gjennomført flere større anbudskonkurranser. Blant annet kan det nevnes at tildeling av kontrakt for basisutstilling ved Norges verdensarvsteder ble gjennomført på slutten av året. Kontrakten vil sikre leveranse av opptil ni utstillinger, til en total kontraktsverdi på ca. 42 millioner kroner. Kontrakten ble tildelt etter gjennomføring av konkurranse med forhandling. Leveranse av første utstilling planlegges for tidlig høst 2021, ved Vega Verdensarvsenter.

Høsten 2020 ble det ansatt en seniorrådgiver med særskilt ansvar for oppfølging av anskaffelser hos Riksantikvaren. Det er igangsatt en revidering av Riks-

Styringsparameter	Kommentar	Trend
Virksomheten har hatt minimum en lærling i perioden.	Riksantikvaren er godkjent som lærebedrift innen IKT-faget (2017) og mediagrafikerfaget (2019) Vedkommende lærling i faget IKT (fra 2017 til august 2019) fikk midlertidig stilling i virksomheten etter endt lærlingtid. I august 2019 tok vi inn en ny lærling i mediagrafikerfaget. I dette faget deltar lærlingen i hele bredden av planlegging og produksjon av innhold i våre digitale kanaler, samt formidling på tvers av avdelingene i direktoratet. Vi har egen fagansvarlig som har ansvaret for den faglige oppfølgingen av lærlingen. Riksantikvaren planlegger å ta inn en ny lærling fra august 2021, når lærlingetiden for dagens lærling går ut.	↗

antikvarens prosedyrer og rutiner, og det er avsatt ressurser til videre arbeid i miljøforvaltningens strategiske innkjøpsnettverk. Innkjøpsstrategien for miljøforvaltningen nedfelt i 2020 vil legge grunnlaget for Riksantikvarens egne virksomhetsspesifikke innkjøpsstrategi.

Miljødirektoratets overtakelse av IT-driftsansvaret for Riksantikvaren

Det har vært noen utfordringer knyttet til drift av Riksantikvarens IT-infrastruktur etter at Miljødirektoratet formelt overtok driftsansvaret for Riksantikvaren. Tiltak for å bedre dette har blitt identifisert og er under implementering.

I løpet av 2020 har Miljødirektoratet overtatt alle driftstjenestene som var inkludert i Riksantikvarens driftsavtale med Kartverket. Rammeoverføring fra Riksantikvaren til Miljødirektoratet ble gjennomført i revidert nasjonalbudsjett (RNB) (TB 2020 s.9). Migreringen ble utført i tett samarbeid mellom Miljødirektoratet, Riksantikvaren og Kartverket og gikk etter plan med kun mindre utfordringer som raskt ble løst. Miljødirektoratet er nå den eneste tilbyder av IT-driftstjenester til Riksantikvaren.

4.7 SIKKERHET

Forebyggende sikkerhet

Riksantikvarens forebyggende sikkerhetsarbeid i 2020 har omhandlet kontinuerlig arbeid for best mulig personvern, best mulig informasjonssikkerhet og best mulig beredskap.

Pandemisituasjonen i 2020 har medført strengt smittevern, som fysiske sikringstiltak. Nedstengning av lokalene, og tidvis åpning ved behov, har innbefattet et strengt smittevernregime når lokalene har vært i bruk. Hjemmekontorordning for de ansatte gjennom storparten av året har medført ekstra søkelys på IT-sikkerhet. Vi har hatt fokus på bevisstgjøring og kompetanseheving gjennom kurs/foredrag, oppdatering av rutiner og tekniske kontroller.

Forebyggende sikkerhetsarbeid i Riksantikvaren har også omhandlet sikring av ansvar og roller.

Vi arbeider kontinuerlig for at forebyggende sikkerhetsarbeid er del av virksomhetens samlede virksomhetsstyring. Ledelsen vurderer i denne sammenheng om sikkerhetsarbeidet fungerer etter hensikten, og sørger for at nødvendige forbedringer gjennomføres. Avvikssystemet vårt skal fange opp uønskede hendelser – avvik fra lovverk, rutiner og retningslinjer – og rapporteringen følges opp.

Informasjonssikkerhet

Riksantikvaren har flere mål som skal sørge for oppfølging og revisjon av informasjonssikkerheten. Våre informasjonssikkerhetsmål om at alle i Riksantikvaren skal ha grunnleggende kunnskap om informasjonssikkerhet, har blitt ivaretatt ved pliktig deltakelse i nettkurs om digital sikkerhet, inkludert personvern. Lederne har også tatt beslutninger om tiltak for å bedre informasjonssikkerhet.

Tilgjengelighet på kritiske informasjonssystemer har blitt målt, med vellykket resultat.

Vi har avholdt digital øvelse innenfor informasjonssikkerhet basert på Direktoratet for samfunnssikkerhet (DSBs scenarioer), også dette med et vellykket resultat. Gjennom dette har vi gjennomgått erfaringene og trukket fram noen læringspunkter.

Som ISO sertifisert (ISO 27001) har vi fulgt opp og revidert informasjonssikkerheten gjennom intern og ekstern revisjon, og lukket avvik innen tidsfrist. Revisjonene ble gjennomført digitalt på grunn av koronasituasjonen.

Personvern

I 2018 trådte GDPR i kraft i EU/EØS. I den forbindelse ble det stilt en del nye, og strengere krav til personvern i offentlige virksomheter. I årene 2018–19 ble det gjennomført et omfattende arbeid i Riksantikvaren for å følge opp og etterleve de nye, og strengere kravene som stilles i personvernlovgivningen (GDPR). Dette arbeidet har blitt fulgt opp i 2020.

Behandlingsoversikten, som er en oversikt over alle systemer hvor Riksantikvaren behandler personopplysninger, holdes kontinuerlig oppdatert. Vi følger opp at databehandleravtaler er på plass og følges opp, og har oppdatert personvernerklæringer og håndbøker. Vi har også implementert personvern i ledelsessystemet etter ISO 27001.

Etter Schrems II dommen, som medførte at overføringsgrunnlaget Privacy Shield ble opphevet og det ble ulovlig å overføre opplysninger til USA, har vi tatt en gjennomgang av våre leverandører og fulgt opp på dette punktet. Vi har byttet ut noen av våre systemer for å komme i overenstemmelse med de nye kravene. Vi har også gjennomført e-læring i personvern, noe vi vil videreføre inn i 2021.

OPPDRAK 2020

Oppdragsliste 2020 for resultatområde 2 Kulturminner og kulturmiljø

Oppdrag – dokumenter som skal oversendes Klima- og miljødepartementet	Rapport	Tidsfrist
Kulturminnemeldingen: oppfølging av et utvalg aktuelle temaer og tiltak som fremmes gjennom det pågående arbeidet med ny Kulturminnemelding. KLD kommer tilbake med nærmere konkretisering av oppdrag etter at meldingen er lagt fram og behandlet av Stortinget.	Det ble ikke gitt spesifikke oppdrag til oppfølging av Kulturmiljømeldingen i 2020.	I løpet av 2020.
I samarbeid med Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet, levere forslag til plan for videre arbeid med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket fra 2020 til og med 2025. Planen skal vurdere status for ordningen og muligheter for utvelgelse av nye områder, inkludert en tidsplan, samt behovet for eventuelt å styrke eksisterende områder. Planen skal baseres på gjeldende økonomiske rammer.	Ferdigstilt innen fristen.	15.10.20
Revidere Riksantikvarens Bystrategi 2017-2020 – bør ses i lys av Kulturminnemeldingen. Arbeidet igangsettes etter at denne er behandlet.	Igang satt, ferdigstilles innen juni 2021.	2.halvår 2020
Utarbeide forslag til overgangsregler for forvaltningen av verneverdige og listeførte kirker som skal gjelde fra 01.01.2021 når kirkeloven og kirkerundskrivnet blir opphevet.	Ferdigstilt og oversendt departementet	01.02
Utarbeide utvalgsparameter som grunnlag for tentativ liste over kulturmiljøer som skal vurderes fredet etter kml § 20.	Arbeidet med tentativ liste er stilt i bero i påvente av nye bevaringsstrategier.	31.12.20
Med utgangspunkt i nullpunktsmåling som er gjennomført i 2019, utarbeide forslag til rapportering på effekten av regionreformen, og gjennomføre en slik rapportering.	Første omdrev følgeevaluering ble ikke ferdigstilt i 2020. Følgeevaluering av regionsreformen ble innledet med en nullpunktsmåling i 2019 og rapportering i mars 2020. Basert på erfaring og evaluering av nullpunktsmålingen er det etter anbudskonkurranse, utarbeidet et revidert indikatorsett og oppdaterte måleinstrumenter (kvantitativt og kvalitativt spørreskjema, rapporteringsformat for registerdata). Dette ble sendt fylkeskommunene på slutten av året og samtidig startet intern datainnsamling hos Riksantikvaren. Datainnsamling avsluttes 1. mars 2021 og rapport vil foreligge innen utgangen av samme måned.	I løpet av året
Levere en plan for Riksantikvarens oppfølging av stortingsmelding om miljøkriminalitet.	Stortingsmeldingen om miljøkriminalitet (Meld. St. 19, 2019-2020) ble behandlet og vedtatt av Stortinget mot slutten av året (19. november 2020) etter en flertallsinnstilling i miljøkomiteen av 10. november 2020. Riksantikvaren har merket seg at ett av de vesentlige oppfølgingspunktene gjelder oppfølging av ulovlig netthandel med kulturgjenstander, ulovlig utførsel/innførsel i henhold til kulturminneloven § 23 f.f. Riksantikvaren har så langt utarbeidet en foreløpig oppfølgingsliste og vil fremover, i samarbeid med Tollvesenet, ØKOKRIMS fagfolk på miljøkrimfeltet og Kulturrådet, følge opp blant annet dette punktet. Riksantikvaren vil følge opp dette og øvrige aktuelle punkter i den vedtatte komiteinnstillingen.	01.11.20
Bidra inn i arbeidet med sektornøytral veileder for konsekvensutredning i samarbeid med Miljødirektoratet.	Veilederen er ferdigstilt og publisert desember 2020	(Gjentatt fra 2019)
Følge opp rapport om kriterier for landskap av nasjonal verdi (i samarbeid med Miljødirektoratet).	Rapport ferdigstilt og levert til KLD 1. desember 2020.	Dep. vil gi nærmere føringer senere. Avtales nærmere med KLD.

Sammenstille og egevaluere ordningene med bevaringsprogrammene BARK og BERG ved programperiodens slutt, og foreslå nye satsinger i tråd med nye nasjonale mål og indikatorer på feltet.	Egevalueringene for BARK og BERG oversendt KLD i januar 2021, etter avtale. Nye satsinger samkjøres med arbeidet med nye bevaringsstrategier, indikatorer og resultatmål.	31.12.20
Utarbeide et forprosjekt for arbeid med ny verneplan for tekniske og industrielle kulturminner med utgangspunkt i ferdigbehandlet stortingsmelding.	Arbeidet er påbegynt. Koordineres med arbeidet med bevaringsstrategier.	01.10.20
Etter mal fra departementet, identifisere ikke-kvantifiserbare ønskede og forventede gevinster i form av forbedret datakvalitet, bedre beslutningsgrunnlag med videre, av Nasjonal detaljert høyde- og terrengmodell.	Oppdraget ble gjennomført i samarbeid med Miljødirektoratet og en felles rapport er levert. Fristen ble revidert.	01.04.2020

Oppdragsliste 2020 for resultatområde 6 Polaramrådene

Oppdrag – dokumenter som skal oversendes Klima- og miljødepartementet	Rapport	Tidsfrist
Riksantikvaren skal, i samarbeid med Miljødirektoratet, NP og Sysselmannen gjennomgå utviklingen i reiselivsaktiviteten på Svalbard og vurdere konsekvensene for de overordnede miljømålene i svalbardpolitikken.	Arbeidet er gjennomført.	31.12.2020

Oppdragsliste 2020 – Verdensarv

Oppdrag – dokumenter som skal oversendes Klima- og miljødepartementet	Rapport	Tidsfrist
Sikre framdriften av arbeidet med Basisutstillingen for verdensarvsentrene og bidra til at prototypen for utstillingen ferdigstilles i tråd med framdriftsplanen. Arbeidet skal skje i samarbeid med Norges Verdensarv.	Forhandlinger og valg av leverandør i løpet av høsten 2020 og kontraktsinngåelse februar 2021.	I dialog med KLD
I samarbeid med Miljødirektoratet, bidra med veiledning om konsekvensutredninger av saker i verdensarvområder som behandles etter plan- og bygningsloven og energiloven, og dersom hensiktsmessig kan det integreres i den generelle sektorovergripende veiledningen om KU	Arbeidet er gjennomført. Når ny UNESCO-manual for konsekvensutredninger i verdensarvområder foreligger (ventet i 2021), bør det vurderes tiltak for å formidle og implementere den i norsk forvaltning.	31.12.2020
Følge opp det igangsatte arbeidet med å revidere tentativ liste i samarbeid med Miljødirektoratet.	Leverte forslag til videre arbeid i desember.	Videre framdrift etter den gjennomførte befaring med ICOMOS, Varjjat Siida og Dovre og prosessen med vikingarv, prioriteres og avklares nærmere mellom KLD og Riksantikvaren
Bidra i oppfølgingen av bruk av bistandsmidler til verdensarv (over UDs budsjett) for en målrettet bruk av midlene.	Riksantikvaren har sammen med Miljødirektoratet og KLD gitt UD og Verdensarvsenteret råd om rammer og føringer for bruk av bistandsmidlene.	Fortløpende og etter nærmere avtale

Oppdragsliste 2020 – Sikkerhet og beredskap

Oppdrag – dokumenter som skal oversendes Klima- og miljødepartementet	Rapport	Tidsfrist
Gjennomføre øvelse på digital sikkerhet med utgangspunkt i DSBs øvingspakke og oversende evalueringen til departementet.	Gjennomført 24. november. Evaluering er oversendt KLD	31. desember
Leverer styringsdokument for forebyggende sikkerhetsarbeid.	Lvert innen fristen	31. januar
Utarbeide instruks for IKT-sikkerhet på reise	Oppdatert i samarbeid med Miljødirektoratet	Årsrapport

Riksantikvarens eksempelsamling

I DESEMBER 2020 BLE RIKSANTIKVARENS EKSEMPELSAMLING
LANSSERT, ET VERKTØY SOM GJENNOM EN EGEN NETTSIDE SKAL VISE
DE GODE EKSEMPLENE I NORSK BYGNINGSVERN.

Nettsiden skal vise eksempler innen ulike tematiske i bygningsvernet, som verktøy for forvaltningen og til inspirasjon for folk flest. Målet er at nettsiden, etter hvert som nye eksempler kommer til, skal vise til god praksis fra hele landet og for ulike bygningstyper og problemstillinger. Den skal vise gode løsninger for tilpasning og endring for verneverdige og fredete kulturminner og kulturmiljøer. Nettsiden er under kontinuerlig arbeid og vil jevnlig bli oppdatert med nye eksempler.

Riksantikvaren har fått god bistand med eksemplene på nettsiden fra fylkeskommuner,

andre offentlige etater med ansvar for kulturminner, som Forsvarsbygg, og fra private eiere.

Eksempelsamlingen er utviklet i forbindelse med at Riksantikvaren overfører flere av sine oppgaver til fylkene fra 2020.

For 2021 vil nettsiden til eksempelsamlingen bli oppdatert med gode tiltak for klimatilpasning og energieffektivisering.

Nettsiden finner du her:
eksempelsamling.ra.no

→ *Resepsjonen hos Forum Scene i Bergen. Den tidligere Forum kino-bygningen i art deco-stil, har fått ny bruk. Begge foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren*

← Lokalene til Byantikvaren i Bergen viser hvordan man kan lage et funksjonelt kontorlokale, og samtidig ivareta bygningsmasse av ulik alder og stil.

Del 5

↑ **NORGE HAR 191 KIRKER** fra middelalderen. Barne- og familiedepartementets ordning med tilskudd til bevaring av kulturhistorisk viktige kirkebygg videreføres i 2021. Riksantikvaren forvalter denne ordningen. Ranem kirke, som ligger på en flat elveslette ved Namsen i Namdalen, er en langkirke av stein med smalere og lavere kor, og takrytter over vestre del av mønet. Kirken er bygget i siste halvdel av 1100-tallet, og veggene i korpartiet har flere steinfigurer fra denne tiden.
Foto: Dagfinn Rasmussen, Riksantikvaren

Vurdering av fremtidsutsikter

Kulturmiljøforvaltningen går noen spennende år i møte. Vi har store utfordringer foran oss, samtidig har vi brukt de siste årene godt og lagt et solid grunnlag for at fylkeskommunene og Riksantikvaren sammen kan sette regjeringens kulturmiljøpolitikk ut i livet.

FRA BEVARINGSPROGRAMMER TIL BEVARINGSSTRATEGIER

I 2020 fikk vi den nye stortingsmeldingen, Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold. Samtidig fikk vi nye mål for kulturmiljøpolitikken. Tematiske bevaringsstrategier skal være et sentralt virkemiddel for å nå disse målene. Riksantikvaren har fått oppgaven med å utvikle bevaringsstrategiene. Men dette arbeidet gjør vi ikke alene – vi ser fram til samarbeid med Klima- og miljødepartementet, fylkeskommunene, Sametinget, og andre aktører som frivillige organisasjoner og næringsliv. Vi gleder oss til dette arbeidet, som gjør at vi kan få enda flere aktører til å samarbeide om å bevare, skape næring i og formidle kulturmiljøer i årene framover.

Fra 2007 og fram til i dag har vi bevaringsprogrammer på en rekke områder. Programmene har omhandlet alt fra fredete hus i privat eie og fartøy til ruiner, bergkunst og stavkirker, for å nevne noe. Målet for bevaringsprogrammene var knyttet til at kulturminnene skal være istandsatt, og til økonomiske incentiver. Nå er det behov for å se bevaring og utvikling i sammenheng med bredere forankring, engasjement, formidling og ulike lovverk. Blant annet skal vi vurdere bruk av ulike virkemidler, ikke bare økonomiske.

Ifølge den nye stortingsmeldingen vil det være behov for en gradvis utfasing av de eksisterende bevaringsprogrammene, parallelt med at bevaringsstrategiene etableres. I forbindelse med dette arbeidet vil det også bli vurdert om noen av dagens bevaringsprogram skal videreføres som ordinære tilskuddsposter, og om det er behov for å justere på innretningen av de øvrige tilskuddspostene.

Eiere og forvaltere av kulturmiljøer og kulturminner har mottatt tilskudd gjennom bevarings-

---

Barne- og familiedepartementets ordning med tilskudd til bevaring av kulturhistorisk viktige kirkebygg videreføres i 2021. Riksantikvaren forvalter denne ordningen.

programmene. Disse tilskuddsordningene skal fylkeskommunene nå, med noen unntak, ha ansvaret for. Tilskuddene er del av et spleiselag og et supplement til den innsatsen kommuner, eiere og frivillige legger igjen i kulturmiljøene. Erfaringen viser at tilskuddene er en utløsende faktor for at større tiltak og utviklingsprosjekter startes opp. Det er bra at fylkeskommunene, som er nærmest sine kulturmiljøer og kulturminner, fremover skal sørge for at vi får god effekt av tilskuddene. Akkurat hvor viktige tilskuddsordningene kan være, viser brannen i Risør i februar 2021. Risør er en av kommunene som har fått tilskudd gjennom satsingen på brannsikring av tette trehusmiljøer.

God kulturmiljøforvaltning er bærekraft i ordets rette betydning.

REGIONREFORM OG NY ROLLE

Regionreformen betyr at Riksantikvaren nå har etablert seg i en ny rolle. Fra nå av har fylkeskommunene førstelinjeansvaret for det vesentlige av forvaltningen av kulturmiljø og kulturminner. Riksantikvaren vil fortsette å samarbeide med fylkeskommunene for å utvikle potensialet regionreformen gir.

Riksantikvaren har som oppgave å iverksette den nasjonale kulturminnepolitikken, og være Klima- og miljødepartementenes rådgiver i saker som gir grunnlag for politikkutvikling. Etter regionreformen vil direktoratet styrke sin rolle som rådgivende faginstans, også for fylkeskommunene. Vi skal være en pådriver for effektiv samhandling og en systemutvikler som utarbeider overordnede føringer for forvaltningen av kulturminner i fylker og kommuner.

Riksantikvaren har fått positive tilbakemeldinger på vår innsats for å lage veiledningsmaterieell og faglige fora for fylkeskommunene gjennom 2020. Dette arbeidet er viktig, også i fortsettelsen. I tillegg utarbeider Riksantikvaren nå en ny oppdatert strategi for vårt arbeid med forskning og utvikling. Her vil kulturmiljøforvaltningens behov være avgjørende for hvordan vi prioriterer.

Digitalisering i forvaltningen styrker oss med tanke på effektivisering, innsikt og likebehandling. I årene som kommer vil vi legge stor innsats ned i videreutviklingen av vårt felles søknads- og saksbehandlingsverktøy for kulturmiljøforvaltningen, Digisak. Likeså vil vi ha en langsiktig satsing for å forbedre

våre verktøy for innsamling og deling av kulturmiljødata – til glede for både forvaltning og et større publikum.

KLIMASTRATEGI

Klimaendringer er vår tids største utfordring. Det er betydelige klimagevinster i gjenbruk av eksisterende bygninger. Når vi vet at klimaregningen allerede er tatt for bygninger og anlegg som allerede er oppført, er gjenbruk, transformasjon og klimaeffektivisering en del av svaret på hvordan vi kan kutte i klimagassutslippene. SINTEF-undersøkelsen Riksantikvaren lanserte i 2020, viste at dersom Norge skal bli et lavutslippssamfunn innen 2050, lønner gjenbruk og oppgradering av eksisterende bygninger seg, sammenliknet med riving og nybygg.

Når vi snart lanserer Riksantikvarens klimastrategi for kulturmiljøforvaltningen, vil den omhandle både transformasjon og gjenbruk av vår eksisterende bygningsmasse, men også hvordan vi i fremtiden må arbeide proaktivt for å bevare viktige kulturminner i et villere, våtere og varmere vær. Dagens klimautfordringer deler vi med andre land vi allerede samarbeider med. I den kommende EØS-perioden er bilateralt samarbeid om klima og bærekraft, også på kulturmiljøfeltet, et tema Riksantikvaren vil spille inn.

BY OG LANDSKAP

Den nye stortingsmeldingen innfører begrepet levbare byer. Det gir oss, som samfunn, en viktig pekepinn om at bærekraft er mer enn bare klimagassutslipp og effektiv transport. Å bruke historien og kulturarven aktivt når vi utvikler våre byer og tettsteder, vil være avgjørende for å skape gode bo- og lokalmiljøer. I 2021 lanserer Riksantikvaren en revidert bystrategi. Sentralt her er hvordan vi kan arbeide for en utvikling med kvalitet, som fører til trivsel og levbare byer og tettsteder.

Oppmerksomheten om våre kulturhistoriske landskap har vært økende de senere årene, også i det offentlige ordskiftet. Riksantikvarens satsing på Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA), vil om kort tid resultere i en oversikt over hvilke verdier kommuner og tiltakshavere bør ta særlig hensyn til når nye tiltak planlegges i våre kulturhistorisk viktigste landskap. For urbane områder har vi allerede et tilsvarende register, NB!-registeret over nasjonale interesser i by. I årene som kommer vil Riksantikvaren også rette oppmerksomheten mot områdene som kan betegnes som mer rurale, samt bygder og tettsteder med store kulturhistoriske verdier.

- ↓ **HISTORISKE VANDRERUTER** er et samarbeid mellom DNT og Riksantikvaren som gjør gamle ferdselsveier bedre kjent og mer brukt. I 2020 åpnet to nye historiske vandrерuter og det er nå til sammen 13 historiske vandrерuter i alt. I 2021 åpner nok en rute, Malmvegen i Røros. Bildet er fra Driftavegen gjennom Viglesdalen i Ryfylke, som ble åpnet i 2020. Foto: Gunvor Haustveit, Riksantikvaren

KIRKENE

Mange av våre kirker, som middelalderkirkene i stein, har betydelige vedlikeholdsetterslep. Barne- og familiedepartementets ordning med tilskudd til bevaring av kulturhistorisk viktige kirkebygg videreføres i 2021. Riksantikvaren forvalter denne ordningen, men på sikt er det viktig å sikre en langsiktig finansiering av istandsetting og klimasikring av kirkene.

Den norske kirke og forvaltningen av kirkene står foran store endringer. Stat og kirke skilte lag i 2017. Ny lov om tros- og livssynssamfunn vil gi nye føringer for hvordan kirkene og kirkenes omgivelser skal hentesyntas. Riksantikvaren vil arbeide for at nye løsninger for forvaltning av kirkene våre blir gode, både med tanke på bruk av bygningene og ivaretagelse av de store kulturminneverdiene.

Å HØRE TIL

Kulturmiljøvern engasjerer. Vi ser det i pressen, i sosiale medier og vi ser det på hvor vi helst vil bo, og hvor vi legger feriene våre. Flere undersøkelser bekrefter at kulturminner og kulturmiljøer beriker livene våre. At yngre mennesker er opptatt av historie og identitet, sier kanskje noe om tiden vi lever i. Uansett må vi som arbeider med kulturmiljøforvaltning gripe muligheten til å spille på lag med kommuner, næringsdrivende og alle som arbeider med bevaring og formidling av kulturarven vår.

God kulturmiljøforvaltning er bærekraft i ordets rette betydning. Det gir muligheter og berikelse for oss som lever i dag, samtidig som vi ivaretar fremtidige generasjoners mulighet til å oppleve og ta i bruk kulturarven vår.

Del 6

Ledelseskommmentarer

årsregnskap 2020

FORMÅL

Som direktorat for kulturmiljøforvaltningen er Riksantikvaren Klima- og Miljødepartementets sentrale rådgivende og utøvende faginstans for forvaltning av kulturminner. Riksantikvaren skal bidra til å realisere regjeringens nasjonale mål som gjenspeiler hva Norge vil oppnå på viktige miljøområder. Direktoratet skal også bidra til å videreutvikle politikken gjennom kunnskapsbaserte beskrivelser og analyser av tilstanden i sektoren. Vår statlige kulturmiljøforvaltning skal utøves i dialog med lokale og regionale myndigheter. Riksantikvaren skal bidra til implementering av gjeldende statlig kulturmiljøpolitikk og har overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

BEKREFTELSE

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelsene om økonomistyring i staten, rundskriv R-115 fra Finansdepartementet og krav fra Klima- og miljødepartementet i instruks om økonomistyring. Vi mener regnskapet gir et dekkende bilde av Riksantikvarens disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter og tilskudd.

VURDERINGER AV VESENTLIGE FORHOLD

Post 01 Driftsutgifter

I 2020 har Riksantikvarens samlet disponert 153,874 millioner kroner i driftsmidler over post 01 *Driftsutgifter*. 7,003 millioner kroner er overført fra 2019, 0,447 millioner kroner er kompensasjon for lønnsregulering i 2020 jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre mindretgifter på 7,344 millioner kroner til neste år på post 01 i henhold til beregninger i note B.

Inntekter knyttet til posten er ført under kap. 4429 post 02 og 09.

Mindreforbruket utgjør rundt 4,8 prosent av postens totale størrelse. Riksantikvaren satte av 4 millioner kroner i 2019 til omstillingen i organisasjonen, disse midlene ble ikke benyttet

i 2019 da alle ansatte skulle innplasseres i ny organisasjonsmodell. 1,2 millioner kroner av midlene ble benyttet i 2020. Riksantikvaren har fått 2,7 millioner i refusjoner av sykepenger og foreldrepenger. Resten av mindreforbruket skyldes mindre aktiviteter på grunn av Covid-19.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Riksantikvaren har i 2020 utbetalt 34,883 millioner kroner av Samlede disponerte midler på 36,620 millioner kroner. 1,889 millioner kroner er overført fra 2019, jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre mindretgifter på 1,737 millioner kroner til neste år på post 21 i henhold til beregninger i note B.

Mindreforbruket utgjør rundt 4,7 prosent av postens totale størrelse. Gjennomføring av prosjekter på posten har ikke vært mulig i 2020 som følge av Covid-19. Av aktiviteter som ble avlyst på grunn epidemien er blant annet ICWCT, BRHC-forum, utviklingsnett. I tillegg har noen aktiviteter blitt arrangert digitalt.

Post 22 Bevaringsoppgaver

Riksantikvaren har i 2020 utbetalt 29,600 millioner kroner av Samlede disponerte midler på 53,495 millioner kroner. 26,124 millioner kroner er overført fra 2019, jf. bevilgningsrapporteringen og note A. Riksantikvaren søker om å overføre mindretgifter på 23,895 millioner kroner til neste år på post 22 i henhold til beregninger i note B.

Mindreforbruk skyldes: Det har vært nødvendig å bruke lenger tid på anskaffelsen av basisutstillingen til verdensarvsentrene. Utbetaling kommer først i 2021. Mindre driftsutgifter på Klemenskirken etter at kjøpet av eiendommen er ferdigstilt. Det har ikke vært mulig å gjennomføre flere av prosjektene på posten grunnet Covid-19.

Post 49 Kjøp av eiendom

Riksantikvaren har i 2020 utbetalt 11,132 millioner kroner av samlede disponerte midler på 11,132 millioner kroner. Midlene er deponert til kjøp av eiendom Klemenskirken. Posten er overførbar.

Post 60 Kulturminnearbeid i kommunene

Riksantikvaren har i 2020 utbetalt 8,600 millioner kroner av samlede disponerte midler på 8,600 millioner kroner. Posten er ikke overførbar.

Post 70 Tilskudd til automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner

Riksantikvaren har utbetalt 57,255 millioner kroner av samlede disponerte midler på 63,213 millioner kroner. 22,581 millioner kroner er overført fra 2019 jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre mindretgifter på 5,958 millioner kroner til neste år på post 70 i henhold til beregninger i note B.

Mindre forbruk på post skyldes budne tilsagn der det ikke ble gitt tilskudd i 2020. Det gjenstår for eksempel et tilsagn på 3,3 millioner kroner til naturvitenskapelige analyser til prosjekt utgravning av Gjellestadskipet. Arbeidet vil bli gjennomført i 2021. Øvrige gjenstående midler gjelder tilsagn gitt i sammenheng med mindre, private tiltak, særlige grunner, oppgaver i sammenheng med bevaringsprogrammene BARK og BERG og sikringsundersøkelser der arbeidet enda ikke er slutført. Midlene ønskes overført til 2021.

Post 71 Tilskudd til fredete kulturminner i private eie, kulturmiljø og kulturlandskap

Riksantikvaren har utbetalt 159,965 millioner kroner av samlede disponerte midler på 163,852 millioner kroner. 4,837 millioner kroner er overført fra 2019 jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre mindretgifter på 3,887 millioner kroner til neste år på post 71 i henhold til beregninger i note B.

Mindretgifter skyldes i hovedsak mindre aktivitet på istandsetting/ konservering av kirkekunst grunnet Covid 19, samt mindre utbetalt til fylkeskommunene på refusjon av tilstandsregistrering, som følge av Covid 19.

Post 72 Tilskudd til tekniske og industrielle kulturminner

Riksantikvaren har utbetalt 57,607 millioner kroner av samlede disponerte midler på 58,045 millioner kroner. jf. bevilgningsrapporteringen og note A. Riksantikvaren søker om å overføre mindretgifter på 0,438 millioner kroner til neste år på post 72 i henhold til beregninger i note B.

Mindretgifter skyldes at enkelte tiltak ikke har latt seg gjennomføre som følge av Corona og påvirkningen den har hatt på tilskuddsmottakernes mulighet for planlegging og gjennomføring av både istandsetting, forvaltning, drift og vedlikehold. Mindreforbruk skyldes mindre utbetalinger enn fordelte midler på enkelte tiltak.

Post 73 Tilskudd til bygninger og anlegg fra middelalder og brannsikring

Riksantikvaren har utbetalt 70,676 millioner kroner av samlede disponerte midler på 91,196 millioner kroner. 33,621 millioner kroner er overført fra 2019, jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre mindretgiften på 20,520 millioner kroner til neste år på post 73 i henhold til beregninger i note B.

Mindreforbruk skyldes i hovedsak et mindreforbruk til sikring av Urnes Stavkirke og steinkirker fra middelalderen. Forsinkelsene i gjennomføring er i stor grad knyttet til Covid 19.

Post 74 Tilskudd til fartøyvern

Riksantikvaren har utbetalt 64,028 millioner kroner av samlede disponerte midler på 67,060 millioner kroner. 1,534 millioner kroner er overført fra 2019 jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre mindretgiften på 3,032 millioner kroner til neste år på post 74 i henhold til beregninger i note B.

Mindreforbruk skyldes at en del prosjekter ikke ble gjennomført som følge av Covid-19. Prosjektene videreføres i 2021.

Post 75 Tilskudd til fartøyvernssentrene

Riksantikvaren har utbetalt 14,888 millioner kroner av samlede disponerte midler på 16,894 millioner kroner. 0,945 millioner kroner er overført fra 2019 jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre mindretgiften på 2,006 millioner kroner til neste år på post 72 i henhold til beregninger i note B.

Mindreforbruk skyldes at en rekke av prosjektene ved fartøyvernssentrene ikke kunne gjennomføres som følge av Covid-19. Dette skyldes både samarbeidsprosjekter på tvers av sentrene, og internt ved flere av sentrene. Særlig ved ett av sentrene har utfordringene vært store og aktiviteten i 2020 langt under det planlagte.

Post 77 Verdiskapingsarbeid på kulturminneområdet

Riksantikvaren har utbetalt 5,320 millioner kroner av samlede disponerte midler på 10,704 millioner kroner. 2,474 millioner kroner er overført fra 2019, jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre en mindreutgift på 5,384 millioner kroner til neste år på post 77 i henhold til beregninger i note B.

2,5 millioner kroner av mindreforbruket er bundet opp i gitte tilskuddsvedtak. Mindreforbruket kan i hovedsak tilskrives to forhold. Fylkeskommunene initierer og deltar normalt i mange av prosjektene som får tilskudd over post 77. I 2020 har imidlertid implementering av sammenslåingsvedtak og organisering av nye forvaltningsoppgaver beslaglagt mye arbeidsressurser. Regional kulturminneforvaltning har hatt mindre ressurser å avse til regionale utviklings- og koordineringsoppgaver. Pandemien har i tillegg bidratt til forsinkelser. En viktig ambisjon med 77-prosjektene er å etablere godt samarbeid i lokalsamfunn og mellom aktører over fag og sektorgrenser. Dette er prosesser som krever fellesmøter og -befaringer i prosjektområdene, noe som bare i begrenset grad har vært mulig i 2020.

Post 79 Verdensarven

Riksantikvaren har utbetalt 61,130 millioner kroner av samlede disponerte midler på 63,691 millioner kroner.

0,1 millioner kroner ble overført fra 2019, jf. bevilgningsrapporteringen og note A.

Riksantikvaren søker om å overføre mindreutgiften på 2,935 millioner kroner til neste år på post 79 i henhold til beregninger i note B.

Mindreforbruket Det gjenstår utbetalinger til prosjekter med svak fremdrift, blant annet besøkssenteret Oddentunet i Os kommune.

KOMMENTARER TIL ARTSKONTORRAPPORTERINGEN

Artskontorrapporteringen viser at netto rapporterte utgifter til drift og investeringer utgjorde 221,961 millioner kroner, hvorav de største utbetalingene gjelder lønnskostnader på 124,241 millioner kroner (jf. Oppstilling av artskontorrapportering og Note 2), og andre utbetalinger til drift på 103,317 millioner kroner (jf. Note 3).

Innenfor Lønnskostnader, utgjorde lønn, utgifter til arbeidsgiveravgift og pensjonspremier til Statens pensjonskasse (SPK), henholdsvis 78,4, 12,2 og 9,0

prosent. Antall årsverk var gjennomsnittlig 136,0 i 2020.

Innenfor andre utbetalinger til drift, på 103,317 gikk 64,1 prosent (66,212 millioner kroner) til konsulenter og kjøp av andre tjenester fra eksterne. Kjøp av tjenester over post 01, 21 og 22 forklarer den store andelen (jf. Note 3).

Artskontorrapporteringen viser at rapporterte inntekter til drift var på 5,597 millioner kroner (jf. Note 1).

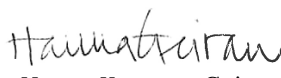
Bekreftet mellomværende med statskassen utgjorde per 31.12.2020 -4 541 244,95 millioner kroner

TILLEGGSOPPLYSNINGER

Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for Riksantikvaren. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato, men revisjonsberetningen antas å foreligge i løpet av 2. kvartal 2021.

Revisjonsberetningen og all underliggende korrespondanse knyttet til den finansielle revisjon er offentlig når revisjonsberetningen er oversendt til virksomheten.

Oslo, 12. mars 2021

Hanna Kosonen Geiran
riksantikvar

Astrid Auran Nesbø
avdelingsdirektør

PRINSIPPNOTE ÅRSREGNSKAPET

Årsregn for statlige virksomheter er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten («bestemmelsene»). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret (ettårsprinsippet).
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret (fullstendighetsprinsippet).
- c) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet.
- d) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp (bruttoprinsippet).

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen «Netto rapportert til bevilgningsregnskapet» er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

BEVILGNINGSRAPPORTERINGEN

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som virksomheten har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler

og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

ARTSKONTORRAPPORTERINGEN

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Årsregnskap

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2020

Beløp i kroner

Utgifts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling	Regnskap 2020	Merutgift (-) og mindretgift
1429	Riksantikvaren	01	Driftsutgifter	A, B	153 874 000	146 530 407	7 343 593
1429	Riksantikvaren	21	Spesielle driftsutgifter	A	36 620 000	34 883 375	1 736 625
1429	Riksantikvaren	22	Flerårige prosjekt kulturmiljøforvaltning, kan overføres	A, B	53 495 000	29 599 690	23 895 310
1429	Riksantikvaren	49	Kjøp av eiendom	A, B	11 132 000	11 132 000	0
1429	Riksantikvaren	60	Kulturminnearbeid i kommunene	A	8 600 000	8 600 000	0
1429	Riksantikvaren	70	Tilskudd til automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner	A, B	63 213 000	57 254 806	5 958 194
1429	Riksantikvaren	71	Tilskudd til fredete kulturminner i private eie, kulturmiljø og kulturlandskap	A, B	163 852 000	159 965 350	3 886 650
1429	Riksantikvaren	72	Tilskudd til teknisk og industrielle kulturminner	A, B	58 045 000	57 607 465	437 535
1429	Riksantikvaren	73	Tilskudd til bygninger og anlegg fra middelalder og brannsikring	A, B	91 196 000	70 675 891	20 520 109
1429	Riksantikvaren	74	Tilskudd til fartøyvern	A, B	67 060 000	64 027 910	3 032 090
1429	Riksantikvaren	75	Tilskudd til fartøyvernssenterene	A	16 894 000	14 888 137	2 005 863
1429	Riksantikvaren	77	Tilskudd til verdiskapingsarbeid på kulturminneområdet	A, B	10 704 000	5 320 000	5 384 000
1429	Riksantikvaren	79	Tilskudd til verdensarven	A, B	63 691 000	61 129 894	2 561 106
159	Utenriksdepartement	71	Regionbevilgninger-Europa og Sentral-Asia		2 965 279	2 935 158	
540	Direktoratet for forvaltning og IKT	25	Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter		4 046 493	4 046 493	
882	Barne- og familiedepartement	61	Tilskot til freda og verneverdige kyrkjebygg, kan overføres		104 500 000	21 926 809	
1400	Klima- og miljødepartementet	21	Spesielle driftsutgifter		3 400 000	3 230 576	
1410	Klima- og miljødepartementet	21	Miljøovervåkning og miljødata		6 297 000	6 297 000	
1800	Olje- og energidepartementet	21	Tilskudd til museums- og kulturminnetiltak		4 000 000	2 998 289	
1633	Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift	01	Driftsutgifter		-	15 988 459	
Sum utgiftsført					923 584 772	779 037 711	

Beløp i kroner

Inntekts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling	Regnskap 2020	Merinntekt (-) og mindreinntekt
4429	Riksantikvaren	02	Oppdrag og andre div. inntekter	A	2 721 000	1 203 838	-1 517 162
4429	Riksantikvaren	09	Internasjonale oppdrag	A	3 420 000	4 392 814	972 814
5309	[Tilfeldige inntekter]	29	Tilfeldige inntekter, ymse		-	188 000	
5700	Arbeidsgiveravgift	72	Arbeidsgiveravgift		-	15 180 692	
SUM INNTEKTSFØRT					6 141 000	20 965 344	
Sum inntektsført					5 951 000	22 667 996	

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet

758 072 367

Kapitalkontoer

60087901	Norges Bank 0677.03.02666 /innbetalinger				-	11 575 643	-
60087902	Norges Bank 0677.04.03012/utbetalinger				-	-769 456 548	-
714429	Endring i mellomværende med statskassen				-	-191 462	-
Sum rapportert					-	-	-

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)

Konto	Tekst	31.12.20	31.12.19	Endring
714429	Mellomværende med statskassen	-4 543 245	-4 351 783	-191 462

Noter

NOTE A**FORKLARING AV SAMLET TILDELING***Beløp i kroner*

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets bevilgning	RNB 2020	Lønnsoppgjøret 2020	Ny budsjett-saldering 2020	Samlet tildeling
142901	7 003 000	149 268 000	156 000	447 000	-3 000 000	153 874 000
142921	1 889 000	31 731 000	-	-	3 000 000	36 620 000
142922	26 124 000	30 371 000	-	-	-3 000 000	53 495 000
142949	-	-	-	-	11 132 000	11 132 000
142960	-	8 600 000	-	-	-	8 600 000
142970	22 581 000	33 164 000	15 600 000	-	-8 132 000	63 213 000
142971	4 837 000	159 015 000	-	-	-	163 852 000
142972	-	58 045 000	-	-	-	58 045 000
142973	33 621 000	57 575 000	-	-	-	91 196 000
142974	1 534 000	63 926 000	1 600 000	-	-	67 060 000
142975	945 000	15 949 000	-	-	-	16 894 000
142977	2 472 000	8 232 000	-	-	-	10 704 000
142979	1 000	63 690 000	-	-	-	63 691 000
442902	-	-2 721 000	-	-	-	-2 721 000
442909	-	-3 420 000	-	-	-	-3 420 000

NOTE B**FORKLARING TIL BRUKTE FULLMAKTER OG BEREGNING AV MULIG OVERFØRBART BELØP TIL NESTE ÅR**

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre i hht avgitte belastnings-fullmakter(-)	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastnings-fullmakter
142901		7 343 593	-	7 343 593
142921		1 736 625	-	1 736 625
142922	«kan overføres»	23 895 310	-	23 895 310
142949	«kan overføres»	-	-	-
142960		-	-	-
142970	«kan overføres»	5 958 194	-	5 958 194
142971	«kan overføres»	3 886 650	-	3 886 650
142972	«kan overføres»	437 535	-	437 535
142973	«kan overføres»	20 520 109	-	20 520 109
142974	«kan overføres»	3 032 090	-	3 032 090
142975	«kan overføres»	2 005 863	-	2 005 863
142977	«kan overføres»	5 384 000	-	5 384 000
142979	«kan overføres»	2 561 106	-	2 561 106

Beløp i kroner

Merinntekter/ mindreinntekter (-) iht merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
-544 348	96 000	-	6 895 245	7 343 550	7 343 593
-	-	-	1 736 625	1 736 550	1 736 625
Ikke aktuell	20 000	Ikke aktuell	23 915 310	-	23 915 310
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	-	-	-
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	-	-	-
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	5 958 194	-	5 958 194
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	3 886 650	-	3 886 650
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	437 535	-	437 535
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	20 520 109	-	20 520 109
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	3 032 090	-	3 032 090
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	2 005 863	-	2 005 863
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	5 384 000	-	5 384 000
Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	2 561 106	-	2 561 106

Oppstilling av artskontorrapporteringen 31.12.2020

Beløp i kroner

	Post	2020	2019
DRIFTSINNTEKTER RAPPORTERT TIL BEVILGNINGSREGNSKAPET			
Innbetalinger fra gebyrer	1	-	-
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	-	-
Salgs- og leieinnbetalinger	1	5 596 652	6 895 169
Andre innbetalinger	1	-	-
Sum innbetalinger fra drift		5 596 652	6 895 169
DRIFTSUTGIFTER RAPPORTERT TIL BEVILGNINGSREGNSKAPET			
Utbetalinger til lønn	2	124 240 933	126 988 524
Andre utbetalinger til drift	3	103 316 656	100 737 690
Sum utbetalinger til drift		227 557 589	227 726 214
Netto rapporterte driftsutgifter		221 960 937	220 831 045
INVESTERINGS- OG FINANSINNTEKTER RAPPORTERT TIL BEVILGNINGSREGNSKAPET			
Innbetaling av finansinntekter	4	-	-
Sum investerings- og finansinntekter		-	-
INVESTERINGS- OG FINANSUTGIFTER RAPPORTERT TIL BEVILGNINGSREGNSKAPET			
Utbetaling til investeringer	5	11 132 000	-
Utbetaling til kjøp av aksjer	5,8B	-	-
Utbetaling av finansutgifter	4	28 242	14 713
Sum investerings- og finansutgifter		11 160 242	14 713
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		11 160 242	14 713
INNKREVINGSVIRKSOMHET OG ANDRE OVERFØRINGER TIL STATEN			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer med mer	6	-	-
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		-	-
TILSKUDDSFORVALTNING OG ANDRE OVERFØRINGER FRA STATEN			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	524 331 421	484 305 004
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		524 331 421	484 305 004
INNTEKTER OG UTGIFTER RAPPORTERT PÅ FELLESKAPITLER			
Grupplivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		188 000	196 550
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		15 180 692	15 576 277
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		15 988 459	14 919 035
Netto rapporterte utgifter på felleskapitler		619 767	-853 792
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		758 072 367	704 296 970

Beløp i kroner

	Post	2020	2019
OVERSIKT OVER MELLOMVÆRENDE MED STATSKASSEN			
<i>Eiendeler og gjeld</i>			
Fordringer		183 000	61 833
Andre kortsiktige fordringer		-	-
Kontanter		-	-
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		-	-
Skyldig skattetrekk og andre trekk		-4 652 127	-4 382 603
Skyldige offentlige avgifter (merverdiavgift)		-74 118	-38 886
Annen gjeld		-	7 873
Sum mellomværende med statskassen	8	-4 543 245	-4 351 783

Noter

NOTE 1**INNBETALINGER FRA DRIFT**

Beløp i kroner

	31.12.20	31.12.19
INNBETALINGER FRA GEBYRER		
Gebyrer 1	-	-
Gebyrer 2	-	-
Gebyrer 3	-	-
Sum innbetalinger fra gebyrer	-	-
INNBETALINGER FRA TILSKUDD OG OVERFØRINGER		
Eksterne midler/Tilskudd fra kommunale og fylkeskommunale etater	-	-
Tilskudd/overføring 2	-	-
Tilskudd/overføring 3	-	-
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	-	-
SALGS- OG LEIEINNBETALINGER		
Arkiv og bibliotek tjenester, avgiftspliktig	-	700 000
Salg av publikasjoner, avgiftsfri	-	2 700
Erstatningskrav ved tap av litteratur	-	-
Kurs og konferanse , utenfor avgiftsområdet	-	-
Refundert reiseutgifter, utenfor avgiftsområdet	400 581	342 196
Tilfeldige inntekter (diverse inntekter post 01-29) , utenfor avgiftsområdet	15 058	24 008
Refundert lønnskostnader, utenfor avgiftsområdet	3 992 232	4 683 014
Ref. andel prosjektkostnader, utenfor avgiftsområdet	55 447	179 254
Leieinntekter, utenfor avgiftsområdet	1 133 333	963 996
Sum salgs- og leieinnbetalinger	5 596 652	6 895 169
ANDRE INNBETALINGER		
Annen driftsrelatert inntekt , utenfor avgiftsområdet	-	-
Andre innbetalinger 2	-	-
Andre innbetalinger 3	-	-
Sum andre innbetalinger	-	-
Sum innbetalinger fra drift	5 596 652	6 895 169

NOTE 2**UTBETALINGER TIL LØNN***Beløp i kroner*

	31.12.20	31.12.19
Lønn	97 371 580	100 870 244
Arbeidsgiveravgift	15 180 692	15 576 277
Pensjonsutgifter*	11 177 412	11 902 988
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-2 691 641	-3 494 899
Andre ytelser	3 202 890	2 133 914
Sum utbetalinger til lønn	124 240 933	126 988 524
Antall årsverk:	136	142

NOTE 3**ANDRE UTBETALINGER TIL DRIFT***Beløp i kroner*

	31.12.20	31.12.19
Husleie	19 651 408	19 642 069
Vedlikehold egne bygg og anlegg	-	-
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	-	-
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	2 761 922	2 379 193
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr med videre	-	-
Mindre utstyersanskaffelser	1 853 173	1 404 040
Leie av maskiner, inventar og lignende	6 865 574	7 190 624
Kjøp av konsulenttjenester	14 364 111	5 135 155
Kjøp av fremmede tjenester	51 848 224	54 212 224
Reiser og diett	2 011 876	5 216 266
Øvrige driftsutgifter	3 960 367	5 558 120
Sum andre utbetalinger til drift	103 316 656	100 737 690

NOTE 4**FINANSINNTEKTER OG FINANSUTGIFTER***Beløp i kroner*

	31.12.20	31.12.19
INNBETALING AV FINANSINNTEKTER		
Renteinntekter	-	-
Valutagevinst	-	-
Annen finansinntekt	-	-
Sum innbetaling av finansinntekter	-	-
UTBETALING AV FINANSUTGIFTER		
Renteutgifter	28 242	14 713
Valutatap	-	-
Annen finansutgift	-	-
Sum utbetaling av finansutgifter	28 242	14 713

NOTE 5**UTBETALING TIL INVESTERINGER OG KJØP AV AKSJER***Beløp i kroner*

	31.12.20	31.12.19
UTBETALING TIL INVESTERINGER		
Immaterielle eiendeler og lignende	-	-
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	-	-
Beredskapsanskaffelser	-	-
Infrastruktureiendeler	-	-
Maskiner og transportmidler	-	-
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	11 132 000	-
Sum utbetaling til investeringer	11 132 000	-
UTBETALING TIL KJØP AV AKSJER		
Kapitalinnskudd	-	-
Obligasjoner	-	-
Investeringer i aksjer og andeler	-	-
Sum utbetaling til kjøp av aksjer	-	-

NOTE 6**INNKREVINGSVIRKSOMHET OG ANDRE OVERFØRINGER TIL STATEN***Beløp i kroner*

	31.12.20	31.12.19
Avgift 1	-	-
Avgift 2	-	-
Avgift 3...	-	-
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	-	-

NOTE 7**TILSKUDDSFORVALTNING OG ANDRE OVERFØRINGER FRA STATEN**

Beløp i kroner

	31.12.20	31.12.19
Tilskudd til kommuner	6 400 000	10 200 000
Tilskudd til fylkeskommuner	514 996 262	472 496 106
Tilskudd til ikke-finansielle foretak	-	-
Tilskudd til finansielle foretak	-	-
Tilskudd til utlandet	2 935 158	1 608 898
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	524 331 421	484 305 004

NOTE 8**SAMMENHENG MELLOM AVREGNING MED STATSKASSEN OG MELLOMVÆRENDE MED STATSKASSEN**

Beløp i kroner

DELA / FORSKJELLEN MELLOM AVREGNING MED STATSKASSEN OG MELLOMVÆRENDE MED STATSKASSEN

	31.12.20	31.12.20	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
FINANSIELLE ANLEGGSMIDLER			
Investeringer i aksjer og andeler*	-	-	-
Obligasjoner	-	-	-
Sum	-	-	-
OMLØPSMIDLER			
Kundefordringer	-	-	-
Fordringer (reiseforskudd)	183 000	183 000	-
Fordringer (lønnforskudd)	-	-	-
Fordringer (lån til ansatte)	-	-	-
Bankinnskudd, kontanter og lignende	-	-	-
Sum	183 000	183 000	-
LANGSIKTIG GJELD			
Annen langsiktig gjeld	-	-	-
Sum	-	-	-
KORTSIKTIG GJELD			
Leverandørgjeld	3 453	-	3 453
Skyldig skattetrekk	-4 652 127	-4 652 127	-
Skyldige offentlige avgifter	-74 118	-74 118	-
Annen kortsiktig gjeld	-	-	-
Sum	-4 722 792	-4 726 245	3 453
Sum	-4 539 792	-4 543 245	3 453

* Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller også ut note 8 B.

DEL B / SPESIFISERING AV INVESTERINGER I AKSJER OG SELSKAPSANDELER

	Ervervs- dato	Antall aksjer	Eier- andel	Stemme- andel	Årets resultat i selskapet	Balanseført egen- kapital i selskapet	Balanseført verdi i regnskap
AKSJER							
Selskap 1	-	-	-	-	-	-	-
Selskap 2	-	-	-	-	-	-	-
Selskap 3	-	-	-	-	-	-	-
Balanseført verdi 31.12.2020	-	-	-	-	-	-	-

Del 7

Definisjoner og terminologi

Anlegg

Betegnelsen brukes innen kulturmiljøforvaltningen om en gruppe bygninger med tilhørende areal, for eksempel gårdsanlegg, byanlegg eller fabrikkianlegg. Det brukes også om byggverk og konstruksjoner som ikke nødvendigvis inkluderer bygninger, for eksempel vei, bro, tunnel eller grøntanlegg. Når det gjelder arkeologiske kulturminner ligger anlegg ofte under markoverflaten.

Antikvariske retningslinjer

Retningslinjer som skal følges ved tiltak på vernet kulturminner. De kan være overordnede og generelle, og/eller utformet spesielt for hvert enkelt kulturminne. Retningslinjene kan for eksempel innebære krav om bruk av tradisjonelle materialer, utførelser og teknikker og bruk av håndverkere med kunnskap om arbeid med vernede kulturminner. I tillegg kan det være begrensninger på hva som kan skiftes eller fjernes fra kulturminnet.

Arkeologisk kulturminne

Fysiske spor og levninger etter tidligere tiders liv og virksomhet, der utgravning og dokumentasjon utgjør hovedkildene til vår kunnskap om og opplevelse av fortidens samfunn.

Autentisitet

Autentisitet brukes om et objekts grad av ekthet og/eller opprinnelighet. Autentisitet må alltid sees i forhold til noe, for eksempel tidsperiode, stilart, materialbruk eller byggemåte.

Automatisk fredet kulturminne

Et kulturminne som er fredet direkte etter lov, uten særskilt vedtak.

Disse kulturminnene er automatisk fredet:

- faste kulturminner fra før 1537
- samiske faste kulturminner fra år 1917 eller eldre
- stående byggverk med erklært opprinnelse fra perioden 1537–1649
- faste og løse kulturminner på Svalbard fra før 1946. I tillegg er det bestemmelser for enkelte typer kulturminner (Se *svalbardmiljøloven*)

(Skipsfunn eldre enn 100 år er vernet etter egne regler i kulturminneloven.)

Bergkunst

Bilder og symboler som er hugget, slipt eller malt på berg. Bergkunst finner vi i Norge som helleristninger, slipte bergbilder, hulemalerier eller hellemalerier.

Dispensasjon

Fritak fra i et enkelt tilfelle å følge en lov, et vedtak eller en forskrift.

- dispensasjon fra automatisk fredning, det vil si at det tillates inngrep i eller ved det automatisk fredete kulturminnet
- dispensasjon fra vedtaksfredning, dvs. at det gjøres unntak fra fredningen for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i kulturminnet
- dispensasjon fra vern gjennom plan- og bygningsloven, dvs. at kommunene gjør unntak fra planbestemmelser om vern

Fast kulturminne

Betegnelsen brukes om jord- eller stedfaste kulturminner. Funn av gjenstander inngår som deler av et fast kulturminne så lenge de befinner seg i jorda eller under vann.

Forskriftsfredet kulturminne eller kulturmiljø

Betegnelsen brukes om kulturminner som er fredet ved forskrift, ikke ved enkeltvedtak. Dette gjelder bygninger og anlegg som omfattes av en statlig verneplan og som var i statlig eie på fredningstidspunktet, samt kulturmiljøer. Forskriftsfredning innebærer en noe forenklet prosedyre i forhold til fredning ved enkeltvedtak.

Fredet kulturmiljø

Et kulturmiljø som myndighetene tillegger så stor verdi at det må bevares for ettertiden.

En fredning er den strengeste form for vern. Fredning innebærer at inngrep/endringer må godkjennes av myndighetene. Lovene som benyttes ved fredning av kulturmiljøer, er kulturminneloven og svalbardmiljøloven.

Fredet kulturminne

En fredning er den strengeste form for vern. Fredning innebærer at inngrep/endringer må godkjennes av myndighetene. Lovene som benyttes i dag ved fredning av kulturminner, er kulturminneloven og svalbardmiljøloven.

Grøntanlegg

Areal som hovedsakelig er opparbeidet med vegetasjonsdekte flater, blant annet for sports-, rekreasjons- eller prydføremål.

Immateriell kulturarv

Immateriell kulturarv betyr praksis, framstillinger, uttrykk, kunnskap og ferdigheter. For kulturmiljøforvaltningen er den immaterielle kulturarven knyttet til det vi ikke kan ta på ved et kulturminne. Dette gjelder for eksempel tro, tradisjoner, sagn og hendelser.

Innsigelse

Riksantikvaren, fylkeskommunene, Sametinget og en rekke andre myndigheter kan fremme innsigelse, det vil si en protest eller innvending mot forslag til arealplaner etter plan- og bygningsloven. Så lenge det foreligger en innsigelse, kan kommunen ikke vedta planen endelig.

Istandsetting

Reparasjonsarbeid for å bringe en bygning, del av en bygning eller et annet objekt opp på et ordinært vedlikeholdsnivå, slik at bare vanlig vedlikehold vil være nødvendig senere. En antikvarisk istandsetting innebærer at reparasjonen baseres på bruk av materialer og teknikker tilpasset bygningens eller anleggets egenart.

Konservering

Konservering av et kulturminne betyr at man sikrer det så godt som mulig mot ødeleggelse, ved å stabilisere kulturminnets tilstand. Ødeleggelsene kan være forårsaket av naturlig nedbrytning eller av menneskelig inngrep. Begrepet brukes ofte for arkeologiske funn, kunstverk, inventar og dekor. For bygninger brukes vanligvis istandsetting.

Krigens kulturminner

Materielle og immaterielle kulturminner etter andre verdenskrig og okkupasjonen.

Kulturarv

Samlebetegnelse for materiell og immateriell kultur. Betegnelsen kulturarv blir særlig brukt i samarbeidet mellom kulturmiljøforvaltningen, arkivverket og museumssektoren, sammen med kommunene og lokale lag og foreninger.

Kulturlandskap

Alt landskap som er påvirket av mennesker. Betegnelsen brukes når det fokuseres på den menneskelige påvirkningen av landskapet, og særlig ofte om jordbrukslandskap.

Kulturmiljø

Et område der kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Også naturrelementer med kulturhistorisk verdi kan inngå i et kulturmiljø. Kulturmiljøer kan for eksempel være et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og boliger.

Kulturminne

Kulturminner er alle spor etter menneskers liv og virke i vårt fysiske miljø. Begrepet omfatter også steder det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi er kulturminner, eller kan inngå som del av et kulturminne. Kulturminner kan for eksempel være bygninger, hager, gravhauger, helleristninger, båter eller veifar. Disse kan være fra tidligere tider eller fra vår egen tid. Det skilles mellom løse og faste kulturminner.

Kulturminneverdi

Verdier som tillegges et kulturminne. Forvaltningen, organisasjoner, eiere, brukere eller andre kan vurdere kulturminnets verdi på ulike måter. Verdivurderingen kan endres over tid. Kulturmiljøforvaltningen deler gjerne verdiene inn i tre grupper: kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier.

Landskap

Samlebetegnelse på våre utendørs omgivelser, både det naturgitte og det menneskeskapte. Landskapet er formet av samspillet mellom mennesket og naturen. Betegnelsen omfatter alle typer landskap, som for eksempel jordbrukslandskap, industrilandskap, kystlandskap, bylandskap og fjellandskap.

Listeført kulturminne

Et kulturminne som etter en kulturhistorisk vurdering er identifisert som verneverdig og oppført på en liste over objekter som skal forvaltes på en nærmere definert måte. Både kulturminner som er formelt vernet (ved lov eller forskrift) og kulturminner uten formelt vern kan være listeførte. Eksempler på listeføring er NB!-registeret, Landsverneplanenes verneklasse 2, Fartøyvernlista og Gul liste fra Byantikvaren i Oslo.

Lokal verdi

Verdi som tillegges kulturminner eller kulturmiljøer knyttet til lokal virksomhet og historie. Et kulturminne av lokal verdi kan også bli tillagt regional og/eller nasjonal verdi.

Løst kulturminne

Betegnelsen brukes om kulturminner som er flyttbare.

Miljøovervåking

En systematisk innsamling av data ved hjelp av etterprøvbare metoder, som baserer seg på hypoteser om sammenhengen mellom årsak-virkning. Overvåkingen omfatter både påvirkning, effekter og miljøtilstand. Målet er å dokumentere miljøtilstanden og utviklingen av denne.

Nasjonal interesse

I kulturmiljøforvaltningen brukes begrepet først og fremst i verdsettelsesprosesser i arbeid med plan- og bygningsloven. Det markerer at kulturminneverdier på nasjonalt nivå kan være involvert.

Nasjonal verdi

Verdi som tillegges kulturminner eller kulturmiljøer knyttet til viktige faser og forhold i landets historie. Et kulturminne av nasjonal verdi kan også bli tillagt regional og/eller lokal verdi.

Naturlandskap

Betegnelsen brukes om landskap med liten grad av menneskeskapt påvirkning. Betegnelsen brukes også når en ønsker å rette fokus mot landskapets geologiske og biologiske innhold som er datert til 1537 eller senere. En annen betegnelse som også kan brukes, er etterreformatorisk kulturminne er representativt, betyr at det er typisk eller karakteristisk for en større gruppe kulturminner. Begrepet brukes ved sammenligning med andre kulturminner.

Restaurering

Restaurering betyr å helt eller delvis tilbakeføre en bygning eller gjenstand til en tidligere tilstand. Ved restaurering må man velge hvilket tidspunkt kulturminnet skal tilbakeføres til. Det kan være slik det var da det ble laget eller oppført, slik det var på et senere tidspunkt eller en kombinasjon av ulike stadier.

SAVOS

SAVOS står for Samarbeidsrådet for Vest- og Sørlandet og var opprinnelig et samarbeidsorgan for fartøyvern i fylkene i denne regionen. I dag innebærer SAVOS en avtale der Riksantikvaren bidrar med samme sum som fylker og kommuner selv bevilger til fartøyvern.

SEFRAK-bygning

Betegnelsen brukes om bygninger som ble registrert i regi av SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner) i årene 1975-1995. Registreringene omfatter i prinsippet alle bygninger bygget før 1900, men enkelte områder ble grensen satt noe lenger fram i tid, for eksempel i Finnmark alle bygninger før 1945. Det eneste kriteriet for registrering var antatt alder på bygningen.

Sikring

Sikring innebærer alle tiltak for å beskytte kulturminner og kulturmiljøer mot skade og tap. Sikring kan blant annet dekke istandsetting, vedlikehold og skjøtsel, dokumentasjon og juridiske tiltak. Sikring kan også skje ved arkeologisk utgravning for å ta vare på kulturminnets kunnskapsverdi.

Skipsfunn

Betegnelsen brukes om mer enn hundre år gamle båter, skipsskrog, tilbehør, last og alt annet som har vært om bord. Skipsfunn er vernet etter egne regler i kulturminneloven.

Skjøtsel

Regelmessige vedlikeholdstiltak, for eksempel vegetasjonspleie, for å ivareta et kulturminne og/eller et kulturmiljø. Vedlikehold av eventuelle skilt, stier og ramper inngår også i skjøtelsbegrepet.

Tiltakshaver

En tiltakshaver er den som har det overordnede juridiske ansvar for gjennomføring av tiltak.

Universell utforming

Innen kulturmiljøforvaltningen innebærer universell utforming at kulturminnet gjøres tilgjengelig for flest mulig. Dette innebærer tilrettelegging for besøk og/eller formidling av kulturminnets kunnskaps- og opplevelsesverdi på annen måte.

Vedlikehold

Rutinemessig arbeid for å hindre forfall på grunn av jevn og normal slitasje.

Vedtaksfredet kulturminne

Et vedtaksfredet kulturminne fredes i dag gjennom vedtak etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven. Vedtaksfredninger etter kulturminneloven kan omfatte alle typer kulturminner yngre enn 1537, stående byggverk yngre enn 1649, kulturmiljøer og fartøy. Vedtaksfredninger etter svalbardmiljøloven kan omfatte kulturminner yngre enn 1945.

Verdensarv

Kulturarv og/eller naturarv som er innskrevet på UNESCOs verdensarvliste. Verdensarvstedene utgjør en felles arv som er umislig for hele menneskeheten, på tvers av landegrensene.

Verdiskaping

Verdiskaping er bruk av kunnskap, kapital og/eller arbeid, med formålet å skape økonomiske verdier. Verdiskaping brukes mer presist om den verdiøkning et (uferdig) produkt eller en tjeneste får i hvert ledd av produksjonsprosessen eller verdikjeden, der verdiskapingen er den *tilleggsverdien* hvert ledd eller hver bedrift gir produktet eller tjenesten.

Vernet kulturminne

Et kulturminne som er vernet ved lov eller andre virkemidler. De viktigste lovene er kulturminneloven, plan- og bygningsloven, kirkeloven, svalbardmiljøloven og naturmangfoldloven. Andre virkemidler for vern er statlige verneplaner, kirkerundskrevet, avtaler, listeføring, tilskuddsordninger med mer.

Verneverdi

Se Kulturminneverdi.

Verneverdig kulturminne

Et verneverdig eller bevaringsverdig kulturminne er et kulturminne som har gjennomgått en kulturhistorisk vurdering og er identifisert som verneverdig. Betegnelsene verneverdig og bevaringsverdig betyr det samme og brukes om hverandre.

De mest verneverdige kulturminnene er av nasjonal verdi. Det er først og fremst disse som fredes etter kulturminneloven.

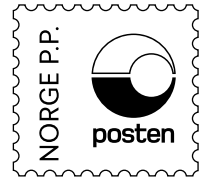
Kulturminner kan også ha regional eller lokal verdi. Normalt vil det være kommunene som sikrer vern av slike kulturminner ved hjelp av plan- og bygningsloven.

En annen måte å markere at et kulturminne er verneverdig på, er listeføring.

De fleste verneverdige kulturminner er ikke formelt vernet etter kulturminneloven eller plan- og bygningsloven. Mange blir likevel tatt vare på fordi de oppfattes som verdifulle av eiere og brukere.

Kilde: riksantikvaren.no

Returadresse:
Riksantikvaren
Postboks 1483 Vika
0116 Oslo

Riksantikvaren

Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo

Besøksadresse / Dronningens gate 13, Oslo

Tlf. / 22 94 04 00

E-post / postmottak@ra.no

Følg oss på sosiale medier /

www.riksantikvaren.no